Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Internationale schuldvereffening

https://hdl.handle.net/1874/257443

Gerid
27 Febr 1913

INTERNATIONALE SCHULDVEREFFENING

C. W. RITTER

Hu.
2

A. qu.
192

Internationale Schuldvereffening

A 1° 192

Internationale Schuldvereffening

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. C. EIJKMAN

Hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

TE VERDEDIGEN

op Donderdag 27 Februari 1913 des namiddags te 4 uur

DOOR

CORNELIS WILHELMUS RITTER

geboren te Utrecht

P. DEN BOER

SENATUS VETERANORUM TYPOGRAPHUS ET LIBRORUM EDITOR

UTRECHT — 1913

AAN MIJNE MOEDER

EN

AAN DE NAGEDACHTENIS
VAN MIJN VADER

VOORWOORD

Tusschen het tijdstip, waarop bij den doctorandus het voornemen wordt geboren, een proefschrift te vervaardigen, en dat, waarop door hem de laatste volzin wordt neergeschreven, ligt een weg, die in zichzelven een levensperiode beteekent, welke naar verschil van individueelen aanleg en omstandigheden kan verschillen, doch wel hierin voor allen, die dien weg hebben willen afleggen, overeenkomt: dat van haar een vormende invloed uitgaat, welke buiten de grenzen van een proefschrift-studie zich moet doen gelden.

Wanneer ik mij dan ook hier in diepgevoelde erkentelijkheid richt tot U, Professor D'AULNIS DE BOUROUÏLL, hooggeachte Promotor, is het om U te danken voor den invloed dien Ge niet alleen op mijn studie, maar ook daarbuiten, wel op mij hebt willen oefenen. Bewusten invloed door Uw practische, onbaatzuchtige raadgevingen, onbewusten door Uwe persoonlijkheid. Wanneer ik in een enkel begrip wilde samenvatten, wat ik U te danken heb, dan zou ik daarvoor het woord: „methode" kiezen. Mocht uit mijn dissertatie van methode blijken, dan mag ik dat niet aan mijzelven toerekenen, maar aan de omstandigheid, dat ik Uw leerling mocht zijn.

Gedurende eenigen tijd in de praktijk van het Recht werkzaam zijnde, mocht ik ondervinden, hoezeer het een

voorrecht is daartoe van U, M. H. Professoren der Juridische Faculteit, de opleiding te hebben ontvangen, en in dankbaarheid ervaren, hoezeer Uwe colleges ook voor de praktijk een waardevolle voorbereiding zijn.

De Heeren Directeuren der „Amsterdamsche Bank" te Amsterdam, van wie de Heer Mr. F. S. VAN NIEROP zich in het bijzonder wel mijner wilde ontfermen, verplichtten mij tot groote erkentelijkheid, door mij in de gelegenheid te stellen, in hunne bankinstelling de praktijk van den wisselhandel door aanschouwing te leeren kennen.

Voor mij zijn de herinneringen aan de warme Juli- en Augustusdagen van 1911 onlosmakelijk verbonden aan dankbaar gedenken van den Heer V. MARCUS, chef der buitenlandsche wisselafdeeling van de „Amsterdamsche Bank", die met onuitputtelijk geduld al mijn vragen, de wisselarbitrage betreffende, beantwoordde. Op bladzijde 12 van mijn inleiding heb ik aan hem dan ook voorzeker niet gedacht.

Wèl ben ik mij van den afstand bewust, welke tusschen het betuigen- en het toonen van erkentelijkheid bestaat. Alleen voor het eerste werd mij hier de welkome gelegenheid geboden, voor het tweede hoop ik dat de gelegenheid zich in de toekomst voor mag doen.

INHOUD

Bladz.

INLEIDING

§ 1 *Inhoud* (1) *Litteratuur* (4) *Verdeeling* (12) 1

HOOFDSTUK I WISSELKOERSEN

§ 2 *De wissel als betaalmiddel* (14) *Wisselnoteering* (18) . . 14
Schuldvereffening tusschen verschillende plaatsen brengt kosten en moeite met zich (14) Die worden door den wissel aanzienlijk verminderd (15) Bankiers als tusschenpersonen (16) Vraag naar- en aanbod van wissels (17) Speciepunten en wisselkoers (18) De noteering (18) „Direkte"- en „indirekte Notierung" (20) Art. 156 Kh. (21) Wisselkoersen alleen bij internationale schuldvereffening (22)

§ 3 *Wisselpari* 23
De noodzakelijkheid van een pari-berekening (23) Munt- en wisselpari (24) Muntstandaard (24) Voorbeeld van berekening voor landen met gouden standaard (25) De kosten van een specie-zending (25) Zending van gemunt- of ongemunt goud (26) Zilveren en zgn. „hinkende" standaard (28) Gedeprecieerd oninwisselbaar papiergeld (31) De wisselkoersen in verband met depreciatie van het ruilmiddel (33) Abnormale wisselkoersen (34) Klein- en groothandel in wissels (35) De chèque (35) Geldkoersen (38)

§ 4 *Wisselarbitrage* 38
Wisselmakelaars (38) Hoe de arbitrage geschiedt (39) Arbitrage-berekening (40) Verschillende arbitragevormen (41) Gunstige- en ongunstige wisselkoersen (41) Eene onderscheiding van JOHN STUART MILL (42) „Actieve"- en „passieve" crediteuren en debiteuren (43) De mogelijkheid van eene wederkeerige noteering beneden-pari tusschen twee landen (44) Critiek op J. S. MILL: „Principles of political economy": III. XX. § 2 (46) Directe- en indirecte arbitrage (47)

Bladz.

HOOFDSTUK II WISSELDISCONTO

§ 5 *Algemeene opmerkingen* 49
Vervaltermijnen van wissels (49) Disconteeringen een economische weldaad (49) Discontopolitiek (50) Geld en Kapitaal (50) Dwaling der mercantilisten (51) Kapitaal: koopkracht tegenover goederen (52) Rentestand niet afhankelijk van overvloed (of schaarschte) van ruilmiddel (53) Reeds door DAVID HUME geconstateerd (54) De invloed van het disconto op de wisselkoersen dus een gansch andere dan die van den toestand van het ruilmiddel (55) Rentevoet op langen- tegenover dien op korten termijn (55) Vraag naar- en aanbod van kapitaal in den vorm van geld (56) Disconto-definitie van Mr. J. J. I. HARTE onnauwkeurig (57) Officieel- en particulier disconto (57) Het disconto in de practijk (57)

§ 6 *Disconto ter plaatse van den betrokkene en van den trekker* 62

a. Disconto ter plaatse van den betrokkene. . 62
Welk disconto moet bij disconteeringen in rekening worden gebracht? (62) Lager- en hooger disconto ter plaatse van betaling vergeleken bij dat ter plaatse der disconteering (63) Elementair onderscheid tusschen de koersen van lange- en zichtwissels (63) Gevolgen van een rijzing en daling van den discontostand ter plaatse van betaling (63) Meening van Mr. N. G. PIERSON te dier zake (64) Die meening door de ervaring niet te bewijzen (64) Disconto en goudbeweging (65) Invloed van het disconto ter plaatse van betaling, op de wisselkoersen (65)

b. Disconto ter plaatse van den trekker . . . 66
Invloed van het disconto ter plaatse van den trekker, op de wisselkoersen (66) Blanco-wissels van de plaats met hoog disconto op die met laag disconto (67) Laag disconto niet ongunstig (67) In één geval laag disconto gevaarlijk (68) Discontoverhooging belemmert den gouduitvoer en lokt goudinvoer aan (68) Londen de voornaamste discontomarkt (68) Het discontoverschil tusschen twee plaatsen moet de kosten van eene goud-

Bladz.

zending vergoeden (69) Discontoverhooging behoeft niet noodwendig goudinvoer ten gevolge te hebben (69) Samenvatting (69)

HOOFDSTUK III BETALINGSBALANS

§ 7 *Algemeene opmerkingen* 71

De wissel (chèque) het internationaal schuldvereffeningsmiddel bij uitnemendheid (71) Daardoor van oudsher verband gezocht tusschen wisselkoersen en betalingsbalans (71) Vereffening van internationale schulden door goederen of door geld (72) Definitie van betalings-balans (72) Vergelijking met een rekening-courant (73) Te onderscheiden van de handelsbalans (73) Bij oudere schrijvers slechts van de handelsbalans sprake (73) Actieve- en passieve betalingsbalans (75) Tegenover het binnenland staat, door de arbitrage, het buitenland als één geheel (75) In dien zin JOHN STUART MILL (76)

§ 8 *Goud- en goederenbeweging* 77

De mercantilisten (78) Beschrijving van hun standpunt door DAVID HUME (78) GOSCHEN (79) Kort levensoverzicht (79) Eigenaardigheid van zijn methode (80) Zijn beschouwingen over de betalingsbalans (81) Bij GOSCHEN een causaal verband tusschen de wijze van internationale schuldvereffening en de betalingsbalans (83) RICARDO (84) Zijn persoon (84) Verschil tusschen GOSCHEN en RICARDO door Mr. N. G. PIERSON in het licht gesteld (84) Critiek van denzelfde op RICARDO's stelsel (86) Onderscheiding tusschen tijdelijke goudbewegingen, en die op den duur (87) Een „petitio principii" bij RICARDO (89) Het feit dat voor geld (bank)papier in de plaats kan treden, voor goederen niet, is oorzaak dat momenteele goudbewegingen niet onder dezelfde wetten als goederenbewegingen plaats vinden (89) Drie theorieën over de goudbewegingen (90)

§ 9 *De methode van Prof. Schär* 92

SCHÄR's „Zahlungsbilanz und Diskont" (92) Beperking van het begrip: betalingsbalans (92) Die betalingsbalans uit de wisselkoersen te samen met het disconto

Bladz.

af te leiden (93) Verhouding tusschen wisselkoersen en disconto bij de beoordeeling der betalingsbalans (93) Voorbeeld van een SCHÄR'sche statistiek (96) De beteekenis van de berekening van een „Durchschnitts-Zahl" uit de balans-getallen tegenover de verschillende landen voor de beoordeeling van de oorzaak eener wisselkoers-beweging (97) Enkele opmerkingen naar aanleiding van SCHÄR's methode (98)

SLOT

§ 10 *De vereffening van internationale schulden* 102
De wissel als betaal- en credietmiddel bij I. S. (102) Die schuldvereffening in handen der bankiers (bankinstellingen) (104) Overzicht van de verschillende wijzen waarop internationale schulden worden vereffend (105) De historische ontwikkeling der I. S. wijst op vereenvoudiging en op besparing op het metalliek ruilmiddel (107) Vereenvoudigde koersnoteeringen (107) Chèque- en Giroverkeer (108) „Clearinghouses" (109) Chèque- en Giroverkeer, bijv. in Hongarije, ook voor I. S. toegepast (109) Mogelijkheden in de toekomst, door J. S. MILL en Mr. N. G. PIERSON genoemd (111)

INLEIDING

§ 1 Inhoud. Litteratuur. Verdeeling

Als inleiding tot dit geschrift ga een drietal opmerkingen vooraf, achtereenvolgens den *inhoud*, de litteratuur en de verdeeling betreffend van het onderwerp, waaraan het werd gewijd.

Dat onderwerp is „Internationale schuldvereffening" genoemd, hetgeen eene korte nadere verklaring eischt.

De maatschappij is zoodanig ingericht, dat de mensch, zelfs wat hij voor de bevrediging zijner eenvoudigste levensbehoeften noodig heeft, niet voor het grijpen vindt. Huis, huisraad, levensmiddelen, kleeding kan hij zich bij anderen verschaffen, doch hij verplicht zich dan tot eene contra-praestatie, in den regel: het betalen van een bepaalde som gelds. Dat is de eenvoudigste vorm van den hedendaagschen handel, waarvan niet alleen voorwerpen van noodzakelijke levensbehoefte, maar nagenoeg alle stoffelijke zaken het object kunnen zijn. Ik noemde hier de eenvoudigste levensmiddelen met name, om er op te kunnen wijzen, hoe ieder mensch zich ieder oogenblik geplaatst moet zien voor de verplichting tot contra-praestatie, nl. betaling. Zoolang aan die verplichting niet is voldaan, bestaat tusschen de handelende personen in zekeren zin een verstoord evenwicht, dat bij betaling hersteld wordt. Intusschen brengt het belang van *beide* partijen vaak mede, dat evenwicht niet te spoedig te herstellen. De kooper, het laat

zich zonder moeite denken, kan uitstel van betaling begeeren; maar ook voor den verkooper kan een latere betaling, op een tijdstip bijv. dat hij vooruit weet, groote behoefte aan contant geld te zullen hebben, van belang zijn. Zoo zijn er „verstoringen van evenwicht", die, door verleend crediet, maandenlang kunnen duren. Nu is ieder crediteur op zijn beurt weer debiteur van andere crediteuren, ieder debiteur crediteur van andere debiteuren. Gegeven de millioenen handeldrijvenden, die de aarde bewonen, bestaat er een bijkans onbegrensd, hoogst samengesteld aantal „verstoorde evenwichten", waarvan er ieder oogenblik door schuldvereffening hersteld worden, terwijl anderzijds door nieuwen handel nieuwe verstoringen ontstaan. Nu moet iedere schuld ten slotte vereffend worden, zoodat een voortdurende stuwing aanwezig is tot herstel van het verstoord evenwicht.

Heeft een crediteur de zekerheid betaling te erlangen (welke zekerheid, bij de bekende groote rol, welke de goede trouw in den handel speelt, betrekkelijk gemakkelijk ontstaat), dan is het hem onverschillig van *wien* hij die betaling ontvangt, zij het van zijn debiteur of van een ander, aan wien die debiteur zijne betalingsverplichting heeft overgedragen. Evenzeer kan het den debiteur onverschillig zijn, *wien* hij tot kwijting van zijn schuld het verschuldigd bedrag betaalt, aan zijn crediteur of aan iemand, door dezen voor zich in de plaats gesteld. Dit maakt het mogelijk, betalingsverplichtingen, laat ons zeggen, te „belichamen" in wissels of chèques, die op zichzelf object van handel kunnen zijn. Recapituleerende, zien wij hoe uit den handel betalingsverplichtingen ontstaan, die op haar beurt object van handel worden. Schuldvereffening gaat daardoor met samengestelde en merkwaardige

verschijnselen gepaard, welke een afzonderlijke studie waard zijn.

In het bijzonder is zulks het geval bij *internationale* schuldvereffening, en wel omdat zich juist daarbij aan de beschouwingen van de verschijnselen der praktijk onmiddellijk de behandeling van economische vraagstukken, bijv. omtrent de debet- en creditverhouding van verschillende staten: de betalingsbalans, en in verband daarmede de handelsbalans, vastknoopen. Een oorzaak daarvan is dat bij internationale schuldvereffening geldzending met zoo bijzondere kosten en moeilijkheden gepaard gaat, dat dáár het gebruik van wissels niet, als bij binnenlandsche betalingen, *naast* dat van betalingen in baar geld staat, maar deze laatste *secundair* zijn. — Hierdoor krijgen de prijzen van internationale wissels (de internationale wisselkoersen) de beteekenis van symptomen van den toestand der geldmarkt en komt het leerstuk der wisselkoersen eerst bij internationale schuldvereffening ter sprake.

Bij de behandeling van ons onderwerp zullen wij ons de volgende vragen te stellen hebben: Hoe worden internationale schulden vereffend? Welke economische vraagstukken ontstaan in verband daarmede? Wat kan de oplossing daarvan zijn?

Het woord internationaal worde „cum grano salis" opgevat, in zooverre als betalingen tusschen moederland en koloniën, doorgaans tengevolge van de geographische ligging, geheel van denzelfden aard zijn als *internationale* betalingen. Ook hierbij kan zelfs eenzelfde muntstelsel aan weerszijden voorkomen: men denke slechts aan de Latijnsche muntunie. Eveneens moet het woord schuld, in schuldvereffening, zeer ruim worden opgevat, gelijk in de volgende bladzijden hier en daar blijken zal.

Daar bij internationale schuldvereffening wissels een overwegende rol spelen, en een studie als deze zich voornamelijk met de oorzaken der veranderingen in de prijzen van internationale wissels heeft bezig te houden, had zij ook als titel: „Wisselkoersen" op de eerste bladzijde kunnen vermelden. De gekozen titel is echter meer in overeenstemming met den inhoud, welks zwaartepunt eer ligt in het geven van een overzicht der wijzen van internationale betaling en wat daarmede zoo al samenvalt, dan van een volledige leer der wisselkoersen. Deze studie omvat daarom meer de primaire practijk der internationale schuldvereffening dan het, secundaire, samenstel van daaruit ontstane verschijnselen, al kunnen beide stadia niet scherp onderscheiden worden. De meeste schrijvers, die zich met deze stof bezighielden, hebben onmiddellijk dat meergevorderd stadium behandeld, zoodat een opgave van *litteratuur*, als hieronder volgt, titels brengt, waarin het woord „wisselkoers" of „arbitrage" het hoofdbestanddeel vormt. Uit het bovenbehandelde volgt, dat die werken in een litteratuuropgave over internationale schuldvereffening niet mogen ontbreken.

Die litteratuur is niet uitgebreid. Wel hebben schrijvers over Economie, ook uit vroeger tijden, als De Santis en Serra, in de 17de eeuw zich met het onderwerp bezig gehouden, doch den inhoud van hunne, in overeenstemming met den geest van hun tijd op mercantilistischen leest geschoeide, geschriften vindt de lezer van Goschen's werk vollediger en belangwekkender bewerkt terug, zoodat een opgave, welke Goschen's werk noemt, zijne voorgangers mag verzwijgen. Uit het bovenstaande worde intusschen niet afgeleid, dat Goschen mercantilist zou zijn geweest, waarop nog gelegenheid zal zijn terug te komen.

Aan ons onderwerp knoopt zich onmiddellijk de behandeling van de *betalingsbalans* vast, door ons omschreven als de debet- en creditverhouding van twee staten. In zijn werk „Zahlungsbilanz und Diskont" [1]) definieert SCHÄR: „Der Zahlungsbilanz beruht auf dem Wertaustausch der „Nationalwirtschaft mit dem gesamten Ausland", waaruit de nauwe samenhang met ons onderwerp nog duidelijker blijkt. In de litteratuuropgave zal men den term „betalingsbalans" dan ook in enkele titels aantreffen.

Bij die litteratuuropgave is deze volgorde in acht genomen: Eerst de monographieën, vervolgens de in verzamelingen opgenomen artikelen, en ten slotte een opgave van enkele algemeene werken over Economie, die zich meer dan terloops met het onderwerp bezighouden.

Gegeven de samengesteldheid van de praktijk der internationale schuldvereffening, zou een behandeling van die praktijk alleen reeds voldoende stof voor een dik boek opleveren. Zoo bestaat er een werk van OTTO SWOBODA, „Die Arbitrage" [2]) getiteld, dat zich zuiver op practisch gebied beweegt en een kleine duizend bladzijden telt. Echter loopen, bij een meer wetenschappelijke behandeling van de internationale schuldvereffening, practijk en theorie te veel inéén, dan dat een studie daarover lang zuiver practisch zou kunnen blijven. Wel valt te onderscheiden, welke geschriften meer van practisch- en welke van theoretisch standpunt uitgaan. Wij wezen reeds op SWOBODA's werk; verder zal men, Mr. N. G. PIERSON [3]) vestigde er al eens de aandacht op, in GOSCHEN ook spoedig den man van practijk herkennen, die veel vertelt van het verschillend uiterlijk

1) Berlin z. j. (w.s. 1908) blz. 13.
2) Berlin, 1909.
3) „Verspr. Econ. Geschr." Haarlem, 1911, blz. 77.

van wissels, voorkomende in verschillende takken van handel, die nauwkeurig uiteenzet in welke bestanddeelen de betalingsbalans van een land voor haar onderzoeker uiteen valt, enz., terwijl RICARDO de realiteit alleen gebruikt als toetssteen voor zijne, eerst opgebouwde, theorieën. Bij uitstek practisch is ook J. F. SCHÄR, die wisselkoers- en discontoopgaven in tabellen verwerkt, waaruit hij zijne conclusies trekt. Geen der schrijvers is echter zóó practisch aangelegd, dat hij een nauwkeurig relaas geeft van wat er nu eigenlijk in dien wisselhandel gebeurt, *hoe* de machine nu precies werkt, hetgeen voor den leek tot juist begrip van de zaak onontbeerlijk is.

Onwaarschijnlijk is het niet, dat het feit, dat het belangrijkste, wat over het onderwerp is geschreven, Engelsch is, voortspruit uit Engelands qualiteit van handelsmogendheid van den eersten rang, dank zij zijn groot koloniaal bezit. Zoo kon Londen het centrum van den geldhandel worden, als hoedanig het allen anderen geldmarkten min of meer tot voorbeeld strekt.

In bijdragen tot de litteratuur komt Nederland allerminst achteraan met de geschriften van Mr. N. G. PIERSON, die deze stof herhaaldelijk met zekere voorliefde tot onderwerp zijner economische bespiegelingen koos [1]).

In de eerste plaats noemen wij dan de volgende monographieën:

1. GEORGE J. GOSCHEN. (1831—1907). „The theory of foreign exchanges." (London, 1863. 16de druk: 1894). Nederlandsche vertaling door Mr. N. G. PIERSON, met voorrede en aanteekeningen van den vertaler. Amsterdam, Jan D.

---

1) Zie voorn.: „Verspr. Econ. Geschriften." Deel IV. Haarlem, 1911.

Brouwer. 2de druk: 1880. Duitsche vertaling door V. Schübler. Fransche door Leon Say.

2. Otto Swoboda. „Die Arbitrage" in Wertpapieren, Wechseln, Münzen und Edelmetallen. Handbuch des Börsen, Münz- und Geldwesens sämtlicher Handelsplätze der Welt. Dreizehnte Auflage, neu bearbeitet und vermehrt von Max Fürst. Berlin, 1909. Staude & Spenersche Buchhandlung.

3. „A money market primer", and key to the exchanges with diagrams, by George Clare. Recommended by the Council of the Institute of Bankers. London, Effingham Wilson. 54, Threadneedle Street. 1905.

4. Edw. Bos. „De arbitrage." Leer- en handboek der Wissel-, Effecten en Specie-arbitrage. 2de druk. Amsterdam, Tj. van Holkema. 1885.

Idem. „De Wissel-arbitrage," van Mr. J. Leon, Advocaat te 's Gravenhage, opnieuw bewerkt. Amsterdam, Jan D. Brouwer. 1880.

5. M. Wolowski. „Le change et la circulation." Paris, Guillaumin et Cie, Libraires. Rue Richelieu 14. 1869.

6. M. Schraut. „Die Lehre von den auswärtigen Wechselkursen," unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Verhältnisse. Leipzig, Duncker & Humblot. Zweite, unveränderte Auflage, 1882.

7. Dr. Johann Friedrich Schär. „Zahlungsbilanz und Diskont." Ihre Beziehungen zum internationalen Geld- und Kreditverkehr unter besonderer Berücksichtigung Deutschlands. Berlin, W. 30. Verlag für Sprach- und Handelswissenschaft. S. Simon. Zonder jaartal.

In verzamelingen opgenomen:

8. David Hume, (1711—1776). „Of the balance of trade," 1752. Opgenomen in „Essays and Treatises" on several subjects, in two volumes, by David Hume, Esq. Vol. I.

A new Edition. London, printed for A. Millar, A. Kincaid, J. Bell and A. Donaldson, in Edinburgh, and sold by T. Cadell, in the Strand. MDCCLXVIII.

9. David Ricardo. (1772—1823). „The high price of bullion a proof of the depreciation of banknotes". 1809. 4de uitgave van 1811, opgenomen in J. R. Mc. Culloch's: The works of David Ricardo. New Edition. London, John Murray, Albemarle Street. 1881.

10. Mr. N. G. Pierson. (1839—1909). „Twee verschijnselen op onze geldmarkt." 1869. Opgenomen in: Verspreide economische geschriften van Mr. N. G. Pierson. Verzameld door C. A. Verrijn Stuart, Hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Groningen. Deel IV. Handel-, crediet- en muntwezen. Haarlem, de Erven F. Bohn, 1911.

11. Idem. „Eene theorie van Ricardo." 1879. Opgenomen in idem.

12. Idem. „Foreign exchanges." ± 1902. Opgenomen in id.

13. W. Westerman. „Verkeerde toestanden en verouderde gebruiken in het wisselverkeer. I. De officiëele noteering. 1907. Opgenomen in: De Economist. September 1907. 's Gravenhage, de Nederlandsche Boek- en Steendrukkerij, voorheen H. L. Smits, 1907.

14. P. van Voorst. „Betalingsbalans en Wisselkoersen." 1908 en 1910. Opgenomen in: De Accountant. Orgaan van het Nederlandsch instituut van accountants. Uitgever J. H. de Bussy. Amsterdam, November 1908 en Maart 1910.

In algemeene werken over Economie:

15. John Stuart Mill. (1806—1873). „The foreign exchanges." „Of the distribution of the precious metals through the commercial world." „Influence of the currency on the exchanges and on foreign trade." In: Principles of political economy with some of their applications to

social philosophy. 1848. New Impression: Longmans, Green and Co. 39 Paternoster Row, London. 1909. Book III. Chapt. XX vlgg.

16. Dr. EUGEN VON PHILIPPOVITSCH. „Internationale Zahlungen." In: Grundriss der politischen Oekonomie. Erster Band. Dritte durchgesehene Auflage. Freiburg i. B. Verlag von J. C. B. Mohr. (Paul Siebeck.) 1899. § 112. Der Kredit und das Zahlungswesen d.

17. Prof. Dr. A. WAGNER. „Die Creditwirthschaft und das Zahlungswesen." § 74 in Handbuch der Politischen Oekonomie, herausgegeben von Dr. Gustav Schönberg. 2 Bände. Tübingen. Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung. 1882.

18. Mr. N. G. PIERSON. „Wissels en Wisselkoersen." In: Leerboek der Staathuishoudkunde. Eerste deel. 2de herziene druk. Haarlem, de Erven F. Bohn. 1896. Hoofdst. III.

Met eigenaardige bezwaren ging het geven der eerste uiteenzettingen gepaard. En wel om de volgende reden: Het onderwerp: internationale schuldvereffening, is dubbel samengesteld. Want, gelijk hierboven is gezegd, omvat het den handel in wissels en geld. Maar de wissel zelf is reeds een samengesteld verschijnsel.

„Het recht van den wissel," aldus Mr. T. M. C. ASSER, op blz. 91 van den 10den druk van zijn „Schets van het Nederlandsche Handelsrecht"[1]), „en van de andere, zich om „den wissel groepeerende soorten van handelspapier, behoort „tot de moeilijkste onderdeelen van het handelsrecht. Het „geldt hier eene schepping van het menschelijk vernuft, „waardoor het handelsverkeer buitengemeen wordt bevor-

1) Haarlem, 1904.

„derd, ja, die thans niet meer gemist zou kunnen worden, „maar die, juist om des te beter aan de velerlei behoeften „van dat verkeer te kunnen voldoen, op geheel eigenaar- „dige en van de gewone beginselen afwijkende wijze door „de wetgevingen is geregeld, zoodat tot juist begrip daar- „van eene bijzondere studie vereischt wordt."

Bij een bespreking van den wisselhandel behoort nu eene uiteenzetting van wat men onder een' wissel heeft te verstaan vooraf te gaan, gelijk wij die dan ook bij de meeste schrijvers over het onderwerp aantreffen. John Stuart Mill [1]) geeft een summiere wisselbeschrijving, die door Goschen als zeer duidelijk wordt geprezen en overgenomen [2]). Ook bij Pierson, [3]) Schraut [4]) e.a. gaan dergelijke uiteenzettingen vooraf. Maar zij putten het onderwerp in zijn ingewikkeldheid niet uit. Voor een juist begrip van den wisselhandel is een volkomen vertrouwd zijn met den wissel conditio sine qua non. De wissel moet het afschrikwekkend-verwarrende verloren hebben voor dengeen, die met vrucht zich in de wisselkoersen en handel wil inwerken. Wij bedoelen hier niet den doolhof van wisseltheorieën, van beschouwingen over rechtskarakter bijv. der acceptatie, wetsbepalingen over vervaltermijnen en protesten, maar het samengestelde van den wissel qua talis, met in eenvoudigsten vorm de steeds daarbij optredende vier personen, en als kern van zijn bestaan: de dubbele uitwisseling van betalen en in betaling ontvangen.

Zóó kan, in een studie over internationale schuldver-

---

1) „Principles", III, xx. § 2.
2) Ned. Vert. der „Foreign exchanges", blz. 6.
3) Leerboek, I, blz. 568.
4) „Die Lehre von den ausw. Wechselk.", blz. 1.

effening, de verklaring, wat een wissel is, wel kort zijn, maar komt, ook in het verband van bijv. de koersen van wissels, de samengesteldheid van den wissel zelf zeer zeker het vlug begrip der zaak bemoeilijken. Het feit, dat de wissel tegelijk minstens tweemaal middel van betalen zoowel als van betaling-ontvangen is, heeft tengevolge, dat op de prijzen van wissels ook de belangen van den remittent zoowel als van den trekker hun invloed doen gelden; waarom men dan ook bij de bespreking van de invloeden, die op de koersen werken, eigenlijk steeds achtereenvolgens in twee beschouwingen moet treden — eene min of meer omslachtige werkwijze, waarop ook door GOSCHEN is gewezen [1]).

Hoe ingewikkelder een te behandelen onderwerp, des te moeilijker de oplossing der vraag, die ieder schrijver zich heeft te stellen: In hoeverre mag ik bekendheid met mijn stof bij mijne lezers veronderstellen? Schrijft men over wissels, dan kan het gebruik van termen als: trekker, betrokkene, nemer, acceptant, endossant e. a. niet worden vermeden; bij de wisselkoersen komt, men zie slechts de tegenwoordige noteeringen, onvermijdelijk de *chèque* ter sprake. Is het nu noodig uiteen te zetten, waarin de chèque van den wissel verschilt, waarin beide overeenkomen, of mag dat bij den lezer bekend worden geacht? In de volgende bladzijden is de kennis van de beteekenis der gebruikelijke wissel-termen, evenals van de verschillende soorten van wissels over het algemeen bij den lezer aanwezig geacht, slechts hier en daar zal men een enkele summiere verklaring vinden.

Een derde moeilijkheid ligt hierin, dat voor de kennis

---

1) T. a. p., blz. 46.

en het juist begrip van den geldhandel kennis van de praktijk onontbeerlijk is, welke laatste zich niet gemakkelijk laat bemachtigen, daar de lieden, die in de praktijk zijn, den tijd en de gelegenheid missen, den leek in te lichten. Bovendien vraagt de handelsman zich in verbazing af, wat de theoreticus met zijn hoe? en waarom? toch wil. — De praktijk zooveel mogelijk te kunnen gadeslaan, desnoods eerst zonder begrip, en daarna studie te maken der theorie, is wellicht de methode volgens welke in dit onderwerp is door te dringen.

Rest nog een enkele opmerking over de *verdeeling* der stof in de volgende bladzijden. Deze verdeeling moet haar verklaring vinden in de taak, welke de schrijver zich heeft gesteld. Zij is hier het geven van een overzicht over feiten, die zich bij het vereffenen van internationale schulden voordoen en het zoeken van een samenhang tusschen deze feiten. De feiten zijn in hoofdzaak: het wisselverkeer en het disconteeren van wissels, terwijl in de theorie der betalingsbalans een verklaring der verschillende verschijnselen gezocht is. Dat moest bij de verdeeling der stof den doorslag geven. Over den wisselhandel en het disconto zoowel als over de betalingsbalans zou een afzonderlijke studie te geven zijn. Hier zijn deze onderwerpen behandeld zooveel mogelijk alleen in hun verband met de vereffening van internationale schulden.

Uit de litteratuuropgave blijkt, dat, chronologisch, GOSCHEN op RICARDO volgt. In het derde hoofdstuk volgt RICARDO op GOSCHEN. Zulks vindt zijn verklaring in het feit, dat GOSCHEN de vertegenwoordiger is van de overgeleverde richting in de behandeling der betalingsbalanstheorie, terwijl juist RICARDO die oude leer geheel door een nieuwe

verving. GOSCHEN heeft òf RICARDO's werk niet gekend, òf er zich niet aan gestoord.

Wat overigens de verdeeling der hoofdstukken in paragrafen betreft, daarbij is gestreefd naar een overgaan van het eenvoudigere tot het meer samengestelde, terwijl ieder afzonderlijk onderwerp van behandeling zooveel mogelijk in één paragraaf is ondergebracht.

De laatste paragraaf bevat wat van het door mij behandeld onderwerp mijns inziens de quintessens is.

HOOFDSTUK I

Wisselkoersen

§ 1 De wissel als betaalmiddel. Wisselnoteering

De debiteur, die betalen kan en wil, heeft „geld-in-zijn-bezit", dat hij wil omzetten in „geld-in-het-bezit-van-zijn-crediteur". Wonen debiteur en crediteur in verschillende plaatsen, dan ligt tusschen het eerste en het tweede bezit een geld-transport, dat tijd, moeite, kosten medebrengt. In het omgekeerde geval bevindt zich de crediteur, die van zijn debiteur betaling erlangen kan en wil. Die wil „geld-in-het-bezit-van-zijn-debiteur" omzetten in „geld-in-eigen-bezit". Ook hier, bij verschillende woonplaats van crediteur en debiteur, een geld-transport. In twee plaatsen, welke handelsverkeer met elkander onderhouden, zijn van beide genoemde categorieën van crediteuren en debiteuren in den regel vertegenwoordigers aanwezig, die zich met elkander kunnen verstaan.

Bijvoorbeeld: Een Amsterdamsch crediteur van een Rotterdammer, — een Amsterdammer dus, die de beschikking over „geld-te-Rotterdam" heeft, wil en kan betaling ontvangen; dus zijn „geld-te-Rotterdam" omzetten in „geld-te-Amsterdam". In het omgekeerde geval bevindt zich een Amsterdamsch debiteur van een Rotterdammer, die betalen kan en wil. Hier zouden nu twee geldtransporten: één van Rotterdam naar Amsterdam en één vice versa moeten

plaats hebben, ware het niet, dat de *wissel* het mogelijk maakte, ze te vermijden.

De Amsterdamsche crediteur namelijk kan een wissel trekken (is „trekker" van een wissel) op zijn Rotterdamschen debiteur („betrokkene"), verkoopt dien aan den Amsterdamschen debiteur van Rotterdam („nemer") voor de som, die de wissel vermeldt, met iets meer voor zegelkosten; die nemer verzendt den wissel per post aan zijn Rotterdamschen crediteur, na het stuk aan dezen te hebben geëndosseerd, en deze int den wissel bij den betrokkene. Uiterlijk doet zich de wissel in hoofdzaak aan den beschouwer voor als een stuk papier, waarin de trekker tot den betrokkene het verzoek richt, aan den nemer of diens order een bepaalde som gelds te betalen. Wat is nu gebeurd? Bij den verkoop van den wissel heeft de trekker, die „geld-te-Rotterdam" had, en dat te Amsterdam begeerde, zijn zin gekregen. Eveneens de nemer, die „geld-te-Amsterdam" had, en dat-te-Rotterdam begeerde. En dat zonder eenig geld-transport tusschen de beide steden. De transactie was dus: koop en verkoop van „geld-te-Rotterdam" in Amsterdam.

Gelijk degeen, die brood, kleederen, boeken noodig heeft, zich die aanschaft bij wie brood, kleederen, boeken verkoopen, zoo verschafte zich hier degeen, die „geld-te-Rotterdam" noodig had, dat van hem, die 't hem kon verkoopen n.l. degeen die over „geld-te-Rotterdam" te beschikken had.

Nu is er geen reden, waarom het bedrag dat de beschikker over „geld-te-Rotterdam" heeft aan te bieden, juist gelijk zou zijn aan het bedrag, dat degeen, die „geld-te-Rotterdam" noodig heeft, begeert.

Die moeilijkheid wordt opgeheven door (om bij ons voor-

beeld te blijven) te Amsterdam en Rotterdam met elkander in rekening-courant staande bankiers. Bij zoo'n bankier te Amsterdam kunnen degenen, die „geld-te-Rotterdam" noodig hebben, zich een wissel of chèque (bankierswissel, in den regel aan minder- of geen zegelkosten onderworpen) aanschaffen tot elk redelijk bedrag, getrokken op den Rotterdamschen bankier, met wien de Amsterdamsche in rekening-courant staat (zijn correspondent). Dien wissel of die chèque kan de kooper dan aan zijn Rotterdamschen crediteur endosseeren en verzenden, die op zijn beurt het bedrag bij den Rotterdamschen betrokken bankier int. Aan den anderen kant kunnen zij te Amsterdam, die „geld-te-Rotterdam" bezitten, op hun Rotterdamschen crediteur een' wissel trekken en dien aan den Amsterdamschen bankier verkoopen, die denzelve aan zijn' Rotterdamschen correspondent endosseert en verzendt; deze kan den wissel op zijn beurt bij den Rotterdammer, op wien hij is getrokken, innen.

Zoo vloeit den Amsterdamschen bankier onophoudelijk „geld-te-Rotterdam" toe, en wordt hem dat gevraagd, gelijk den Rotterdamschen bankier „geld-te-Amsterdam" toevloeit en gevraagd wordt.

Transacties als juistgenoemde kan men zich denken tusschen alle plaatsen binnen- en buitenslands, welke met elkander handelsbetrekkingen onderhouden. Daarbij stelle men zich altijd scherp voor den geest, dat het object dier transacties steeds is: koop en verkoop van eene som „geld-op-een-bepaalde-plaats" tegen een gelijke-, of gelijkwaardige, som „geld-op-een-andere-plaats."

Keeren wij nu tot onze Amsterdamsche- en Rotterdamsche bankiers terug en veronderstellen wij eens, dat Nederland geen credietwaardig papieren geld, noch een geregeld post-

verkeer, noch door het gansche land vertakte particuliere banken kende; geheel theoretisch dus redeneerende, zoo kunnen wij ons denken, dat betalingen tusschen Rotterdam en Amsterdam uitsluitend door geld-transport of wissels mogelijk zouden zijn. Ontvangt nu de Amsterdamsche bankier op een gegeven dag slechts weinig „geld-te-Rotterdam" doch vele aanvragen daarvoor, terwijl hem uit vorige transacties weinig „geld-te-Rotterdam" is overgebleven, dan zullen alle vragers, die de kosten en moeite van baar-zending willen vermijden, elkander het bij den bankier aanwezig „geld-te-Rotterdam" betwisten en licht geneigd zijn voor een wissel of chèque op Rotterdam ten bedrage van bijv. *f* 100.000 (waarvoor zij, indien de vraag het aanbod evenaart: *f* 100.000 met iets aan onkosten zouden betalen), nu bijv. *f* 100.001 te betalen. De bankier, die, zooals wij nog zien zullen, de intensiteit van vraag en aanbod kan nagaan, regelt dienovereenkomstig zijn wisselprijzen. Zoo zal men den volgenden dag, als de vraag nog toeneemt en het aanbod gelijk blijft, mogelijk *f* 100.003 moeten betalen, totdat boven *f* 100.000 het surplus wordt bereikt, hetwelk de verzendingskosten van dat bedrag gaat overtreffen. Dan zullen degenen, die aan Rotterdam betalen moeten, aan die verzending de voorkeur gaan geven, aangezien niemand ter bereiking van eenzelfde doel den kostbaarsten weg zal kiezen. Mutatis mutandis zou men bij weinig vraag en veel aanbod van „geld-te-Rotterdam" de prijzen van Rotterdamsche wissels zien dalen, tot *f* 99.999, *f* 99.998, enzoovoort, zoolang tot het voor de crediteuren van Rotterdam voordeeliger wordt, de kosten van een baarzending hunner debiteuren te dragen, dan het verlies op hun wissels. Immers bij veel aanbod van „geld-te-Rotterdam" en weinig vraag, zullen de

Amsterdamsche bankiers weinig genegen zijn, als koopers van nog meer „geld-te-Rotterdam" op te treden. Bereiken de wisselkoersen de speciepunten nog niet, doch staan zij beneden of boven pari, dan moeten er aanbieders of vragers overblijven, die geen verkoopers en koopers worden.

De elasticiteit der betalingsverplichtingen, die altijd eenig uitstel wel mogelijk maakt, en de manoeuvres van de bankiers vervullen hier dan wel de rol van deus ex machina.

Ten aanzien van de werking van vraag en aanbod op de wisselkoersen kunnen wij volstaan met te verwijzen naar de theorie van de nuttigheid van het laatste toevoegsel, door STANLEY JEVONS ontwikkeld in zijn werk: „Theory of political Economy"[1], waarvan een overzicht bij Mr. J. D'AULNIS DE BOUROUILL, in „De Economist" van 1888, blz. 709.

In de gestelde gevallen ziet men dus, dat „*f* 100.000 te-Rotterdam" in Amsterdam minder, evenveel of meer zouden kunnen kosten dan *f* 100.000. Dat meer of minder bereikt op twee punten een grens: de *speciepunten*, waarop uit- of invoer van specie voordeeliger wordt dan het gebruik van een wissel. In het midden daarvan ligt de pari-waarde.

Den veranderlijken prijs van een „bepaalde-geldsom-op-een-bepaalde-plaats" noemt men „*wisselkoers*". In het boven beschreven geval was dus sprake van den wisselkoers op Rotterdam te Amsterdam.

In handelsplaatsen bevatten de groote dagbladen dagelijks lijstjes, waarop men kan zien, wat op dien dag van een „som-gelds-op-een-bepaalde-plaats" de prijs is geweest. Deze prijs houdt het midden tusschen het minste wat dien dag voor een wissel of chèque in bepaalde muntsoort gevraagd en het meeste wat geboden is. Ten onzent (Amsterdam

---

1) London, 1871.

en Rotterdam) wordt de noteering des namiddags bij onderling goedvinden ter beurze vastgesteld, als resultaat van de uitlatingen van vertegenwoordigers der voornaamste bankiershuizen en de wisselmakelaars. De publicatie geschiedt door de „Vereeniging voor den Geldhandel." Iedere Bank, die zich met wisselhandel inlaat, heeft een eigen noteering voor haar koopers en verkoopers. Die lijsten kan men als gewone prijscouranten beschouwen. Zij beginnen, overeenkomstig het boven gezegde, met van een bepaalde plaats te zijn gedateerd. Dan volgen de verschillende plaatsen, waarop wissels verkrijgbaar zijn, met een prijsopgave daarvan per één of honderd munteenheden van het betrokken land. In verband met den vervaltijd der te koopen wissels loopen deze prijzen uiteen. Tegenwoordig worden naast elkander genoteerd chèque, recht gevende op dadelijke uitbetaling, of zicht, waar het New-York geldt, en twee- of driemaands wissels (lange wissels). Noteerde Amsterdam bijv. chèque Berlijn 58.89, op Zaterdag 2 November 1912, dan kostten dien dag in Amsterdam „100-Mark-te-Berlijn" *f* 58.89 voor den kooper, die onmiddellijk over die 100 Mark de beschikking wilde hebben. Voor een over drie maanden eerst beschikbare „100-Mark-te-Berlijn" zou hij minder hebben te betalen, daar hij gedurende dien tijd renteverlies zou hebben te lijden. Hier zien wij dus dat tusschen „honderd-Mark-te-Berlijn" en „honderd-Mark-te-Berlijn" verschil kan bestaan naar het tijdstip waarop zij beschikbaar zijn, waarmede een prijsverschil samenhangt.

Een ander systeem van noteeren volgt bijv. Engeland; wordt daar chèque Parijs 25.15 genoteerd, dan is daarvan de beteekenis, dat te Londen voor 1 £: „*frs* 25.15-te-Parijs" werd gemaakt. In dat systeem geldt als grondslag voor de noteering een *vaste waarde* in het *binnenland* (£ 1),

in het eerstgenoemde een *vaste waarde* in het *buitenland* (100 Mk.). De Duitschers noemen het eerste systeem: „direkte Notierung", het tweede: „indirekte Notierung". — De „direkte Notierung", in Europa, Engeland uitgezonderd, algemeen gebruikelijk, voert tot een andere terminologie dan de „indirekte". Immers bij de eerste wil een *hooge* wisselkoers bijv. te Amsterdam op Berlijn, zeggen, dat Marken in Amsterdam *duur* zijn, terwijl bij de tweede een *hooge* wisselkoers zou aangeven, dat men voor bijv. *f* 100.— *veel* Marken zou kunnen krijgen, Marken dus te Amsterdam *goedkoop* zouden zijn. In het laatste systeem geldt dus, in tegenstelling met de boven gegevene, als definitie van wisselkoers: de veranderlijke „geldsom-op-een-bepaalde-plaats" gelijk zijnde aan een vaste som in een andere, nl. die der noteering. Wij zullen in deze bladzijden ons aan de „directe noteering", met daaraan beantwoordende terminologie, houden.

In de noteeringen, welke men gewoonlijk onder oogen krijgt, ontbreekt een opgave van de vaste waarden in het buitenland, welke als bekend worden verondersteld. In de Nederlandsche noteeringen bedragen deze vaste waarden voor:

Londen	1	£ (Pond Sterling).
Berlijn, Hamburg	100	Mark.
Parijs	100	Francs.
Brussel, Antwerpen . . .	100	„
Basel, Zürich, Genève . .	100	„
Rome, Genua, Milaan . .	100	Lire.
New-York	1	$ (Dollar).
St. Petersburg	1	Roebel.
Weenen	100	Oostenr. Hong. Kronen.
Kopenhagen en Christiania	100	Skandinavische Kronen.
Stokholm.	100	„ „

In de landen der zgn. Latijnsche muntunie: Frankrijk, België, Zwitserland, Italië, is de vaste waarde, aan de noteering ten grondslag liggende, identiek, terwijl de noteeringen voor deze landen in den regel uiteenloopen (België is bijv. altijd lager dan Frankrijk genoteerd). Daaruit blijkt dat de wisselkoers *niet* aangeeft den prijs van een bepaalde som gelds (in casu Frs. 100) in de plaats van noteering, maar van een „bepaalde-som-gelds-*op-een-bepaalde-plaats*" in de plaats van noteering.

Als voorbeeld volge hieronder eene wisselnoteering uit het „Algemeen Handelsblad" van Zaterdag 2 November 1912:

WISSELNOTEERING

Amsterdam, Zaterdag 2 November

Londen	cheque	ƒ 12.09¼	2 m.	ƒ 11.18½
Berlijn, Hamburg	„	„ 58.89	3 m.	„ 58.11¼
Parijs	„	„ 47.94	2 m.	„ 47.58¾
Brussel, Antwerpen	„	„ 47.75	3 m.	„ 47.12½
Basel, Zürich, Genève	„	„ 47.75	3 m.	„ 47.17½
Rome, Genua, Milaan	„	„ 47.45	3 m.	„ 46.72½
New-York	zicht	„ 2.48½	3 m.	„ 2.45¼
St. Petersburg	cheque	„ 1.27	3 m.	„ 1.25$^{1}/_{16}$
Weenen	„	„ 49.77	3 m.	„ 49.22½
Kopenhagen en Christiania	„	„ 66.20	3 m.	„ 65.31¼
Stokholm	„	„ 66.22½	3 m.	„ 65.33¾

Rotterdam, 1 Nov.

Londen	cheque	ƒ 12.09⅝
Parijs	„	„ 47.95
België	„	„ 47.76
Duitschland	„	„ 58.90

De lijst bevat uitsluitend namen van buitenlandsche plaatsen (deviesen), hetgeen na het te voren behandelde geen nadere uiteenzetting behoeft.

Volgens Art. 156 van het Wetboek van Koophandel moeten wissels uitgedrukt in geld, hetwelk geenen wettelijken koers in het koningrijk heeft, worden betaald in

Nederlandsch geld, volgens den *wisselkoers* van den vervaltijd en van de plaats der betaling.

Over den misstand, welke uit dat artikel voortspruit in verband met het feit, dat bankiers zich voor hunne betalingen van chèques bedienen, schreef de Heer W. WESTERMAN het op blz. 8 genoemd opstel in de „Economist". Een Nederlandsch debiteur toch van Frankrijk moet den hem vanwege zijn Franschen crediteur door een bankier gepresenteerden korten wissel volgens den kortwisselkoers betalen. De bankier remitteert dat bedrag per chèque, waarvan de koers *hooger* is dan die van den korten wissel, zoodat hij slechts een *kleiner* bedrag aan den Franschman kan zenden. De Franschman zou hier recht hebben op een betaling door den Nederlander volgens den chèquekoers, waardoor hij het verschil met den kortwisselkoers althans niet zou behoeven te lijden.

Tegenover het buitenland staat het met de schuldvereffening anders dan binnenslands. Daarheen kan men geen binnenlandsch bankpapier zenden ter betaling, aangezien het daar geen betaalmiddel is. Bij ontstentenis van wissels is men dus aangewezen op verzending van edel metaal, dat overal zijn waarde behoudt. Daar het in den handel om zeer groote bedragen kan gaan, is die verzending kostbaar (frankeering, verzekering, renteverlies), waarbij dan nog, in sommige gevallen, aanmuntingskosten komen. Bij buitenlandsche wissels is dus inderdaad een invloed van vraag en aanbod op de prijzen te verwachten, gelijk wij hierboven voor Amsterdam en Rotterdam fingeerden, ter wille van, voor een eerste uiteenzetting, wenschelijken eenvoud bij eenzelfde muntstelsel in beide plaatsen.

§ 3 Wisselpari

Eerst bij internationale wissels is dus in de praktijk sprake van een pari en twee speciepunten; intusschen met dit verschil: dat bij binnenlandsche wissels, dus bij eenzelfde muntstelsel, gesproken kon worden van een *gelijke* waarde (bij pari-koers), van in den wissel uitgedrukte som en daarvoor te betalen prijs. Natuurlijk luiden internationale wissels altijd in de muntsoort van het land des betrokkenen. Met de tusschen bepaalde kooplieden gebruikelijke methode, om òf te remitteeren, òf een traite af te wachten, zal doorgaans eene berekening der prijzen voor verkochte en geleverde koopmansgoederen in de muntsoort òf van des verkoopers òf des koopers nationaliteit samengaan. Daarmede wordt dan omrekening in vreemde muntsoort voorkomen. IJzerhandelaars bijv. hier te lande, aan het buitenland leverende, berekenen hun prijzen in den regel in de buitenlandsche muntsoort en wachten de zending van een buitenlandschen wissel of chèque af. Van het buitenland koopende, wachten zij doorgaans een traite af.

Bij verschillend muntstelsel nu zouden wij moeten spreken van, sit venia verbis,: *gelijkwaardige* waarde van wisselbedrag en koers. *Die* pariwaarde is alleen te *berekenen* uit de verschillende wettelijke bepalingen, die de muntstelsels in quaestie regelen. Kent men die pariteiten, dan valt na te gaan, in hoeverre wissels (chèques) in een bepaalde muntsoort op een bepaalde plaats getrokken, duur of goedkoop zijn. Kent men tevens de verzendingskosten van muntmetaal, dan weet men de speciepunten voor het devies in quaestie. Hier worde er echter op gewezen, dat de speciepunten op die wijze berekend, in de praktijk allerminst als

zoodanig behoeven vóór te komen. Goudinvoer of -uitvoer is van meer factoren afhankelijk dan *alleen* van becijferingen.

De berekening van het wisselpari komt neer op berekening van het muntpari tusschen twee verschillende naties. Het laatste geeft de verhouding der verschillende standaardmunt-eenheden onderling weer, het eerste de verhouding van de aan den buitenlandschen wisselkoers ten grondslag liggende vaste waarde tot de binnenlandsche munteenheid. De berekening van pariteiten is te vergelijken met het *vertalen*, en wel van de eene muntsoort in de andere.

Nu heeft metaalgeld *twee* waarden: 1° de door de wet eraan toegekende; 2° de waarde aan metaal, die het vertegenwoordigt. Men weet dat die twee in het geheel niet identiek behoeven te zijn. De waarde sub 1° is *uitsluitend* nationaal, die sub 2° internationaal. Gaat men zoeken naar de waardeverhouding van naar nationaliteit verschillend geld, dan komt als punt van vergelijking alleen de waarde sub 2° in aanmerking. En deze waarde wordt *gemeten* naar den voor de muntsoort geldenden *standaard*. *Standaard* wordt dan gebruikt in de beteekenis van het metaal, waarvan de vrije aanmunting voor particulieren openstaat. Naar de standaardmunt regelt zich het geheele muntstelsel van een staat, zoodat de waarden van alle munten in een waarde-éénheid van het standaardmetaal kunnen worden uitgedrukt. Wil men nu het muntpari tusschen twee staten kennen, die denzelfden standaard hebben, dan herleidt men (aan de hand van de muntwet) de standaardmunt van beiden tot genoemde waarde-eenheden. Volgens den kettingregel is de pariteit te vinden. Bijvoorbeeld:

Berekening van het muntpari (in dit geval samenvallend met wisselpari, aangezien de vaste waarde aan den wisselkoers ten grondslag liggend ook 1 £ is) tusschen Neder-

land en Engeland. Beiden hebben den *gouden* standaard. Nederland wel niet volkomen, in theorie, maar daadwerkelijk dan toch wel.

Nu bevat 1 £: 7.32238 gram aan fijn goud.

Het gouden tientje: 6.048 „ „ „ „

Dus 1 £ $= \frac{7.32238}{6.048} \times$ 10 gulden $=$ 1.21071 $\times$ *f* 10.— $=$

$=$ *f* 12.1071.

Op dezelfde wijze te berekenen andere wissel-pariteiten tegenover landen met gouden standaard; en wel:

Duitschland: 100 Mark $=$ *f* 59.263.

Vereenigde Staten: 1 $ $=$ *f* 2.487818.

Denemarken en Skandinavië: 100 Skandinavische Kronen $=$ *f* 66.6709.

Rusland: 1 Roebel $=$ *f* 1.280149.

Oostenrijk-Hongarije: 100 Oostenrijksch-Hongaarsche Kronen $=$ *f* 50.4097.

Laat nu een Amsterdammer aan een Londenaar £ 1000 schuldig zijn, laat hij willen betalen en laten er geen wissels bestaan. Die Amsterdammer heeft te zorgen voor: „£ 1000-te-Londen", moet m. a. w. den Londenaar zooveel aan goud zenden, dat deze er £ 1000 uit kan laten aanmunten. Hij zal zich die hoeveelheid goud moeten aanschaffen, en, daar aan ieder Pond-sterling *f* 12.1071 Ned. courant beantwoordt, bemerken dat hij *f* 12107 voor dat goud zal hebben te betalen. Daarbij komen dan: verzendingskosten, verzekering, provisie en aanmuntingskosten, welke in sommige landen (in Engeland niet) worden geheven. Op de vermunting echter moet overal worden gewacht, ook het vervoer gaat met oponthoud gepaard. Wel zou de Londensche geadresseerde het ontvangen goud dadelijk aan de Bank van Engeland kwijt kunnen, doch

dan met een verlies van 1.6 ‰. Eer de Amsterdamsche debiteur dus £ 1000 in Londen heeft, komt hij voor heel wat onkosten te staan; of indien de Londenaar het geld *ontboden* heeft, deze. Die onkosten zijn nauwkeurig te berekenen, hetgeen zou uitwijzen, dat den Amsterdammer bij baarzending „£ 1000-te-Londen" ongeveer *f* 12.147 kost.

In de boven gegeven wisselnoteering nu staat chèque Londen: 12.09¼ genoteerd. Een chèque van £ 1000 op Londen zou den Amsterdammer dus *f* 12.092½ kosten. Noteert Amsterdam Londen hooger dan *f* 12.14, dan zou het voordeel van chèque- (of wissel-) gebruik vervallen.

Nog dient te worden onderscheiden tusschen zending van gemunt- of ongemunt goud. Zendt men gemunt goud, dan bedenke men, dat het muntstempel buitenslands van geen beteekenis is. Men zou kunnen meenen: de pariteit van £ 1 is *f* 12.10, dus: moet ik £ 1000 in Londen betalen, dan zend ik maar een zak met 12100 gouden tientjes aan mijn Londenschen crediteur en de zaak is in orde. Dat is onjuist. Met gouden tientjes kan de Londenaar in Londen weinig aanvangen, zij moeten in Sovereigns worden omgemunt. Nu verliezen goudstukken in het gebruik door slijtage aan gewicht, zoodat het, ontving de Londenaar dien zak met gouden tientjes, zou blijken, dat van 12100 gouden tientjes in het geheel geen £ 1000 zouden zijn aan te munten. Zendt men *gemunt* goud, dan moet men een *gewicht* aan goud zenden, evenwaardig aan £ 1000, waarvoor men bijv. drie, vier gouden tientjes meer noodig zal hebben, dan wanneer een naar het *muntstempel* evenwaardige zending voldoende ware. Bij zending van gemunt goud dus al weder een onkostenpost (slijtage), die metaalzending komt verzwaren.

In het bovenstaande voorbeeld hebben wij ons op het

standpunt gesteld van een Amsterdamsch *debiteur* van Londen, voor wien het *rijzen* van den Londenschen koers het oogenblik brengt, waarop hij tusschen wissel of baarzending zal hebben te kiezen. In het tegenovergesteld geval bevindt zich de Amsterdamsche *crediteur* van een Londenaar, die betaling wil erlangen. Deze zal zijn Londenschen wissel verkoopen, zoolang hem dit meer opbrengt dan een ontvangst van baargeld uit Londen. Hier is het dus de vraag hoeveel aan goud de Engelschman zenden moet, dat het den Amsterdammer £ 1000 (dus *f* 12107.—) opbrengt. De kosten van vervoer blijven hier dezelfde, alleen komt hier inderdaad muntloon in aanmerking. Anderzijds weegt de omstandigheid, dat de Nederlandsche Bank voor vreemd goud iets meer geeft, dan het bij vermunting zou opbrengen, althans voor Duitsche 20-Markstukken, Amerikaansche Eagles (10 Dollar), Fransche Napoleons (20 Frs.), Engelsche Sovereigns en oude en nieuwe Russische ½ Imperials (resp. 5.15 Roebel en 7½ Roebel).

De officieële verkoopsprijs van goud in Engeland (een factor die voor het berekenen van baarzendingskosten van groot gewicht is) bedraagt £ 3.17/10½ per ons standaardgoud, hetwelk 0.916⅔ aan fijn goud bevat. Transportkosten Engeland—Nederland bedragen 2 ‰, de pariteit: 12.1071, waarmede men de gegevens heeft om te berekenen, dat het voor den Amsterdammer in het gegeven geval voordeeliger is zijn Londenschen wissel te verkoopen, zoolang Amsterdam Londen niet lager noteert dan ± 12.04.

Zoo zien wij, hoe de pariteit bijv. tusschen Engeland en Nederland antwoord geeft op de vraag: hoeveel „gulden-te-Amsterdam" („Londen") = „£-1-te-*Amsterdam*" („Londen"); de speciepunten op de vraag: hoeveel „gulden-te-Amsterdam" = „£-1-te-*Londen*" en omgekeerd indien er geen wissels bestaan?

Wat zijn echter de pariteiten en daaruit af te leiden speciepunten tusschen landen, waarvan één den zilveren en het ander den gouden standaard heeft? Van practisch belang is tegenwoordig de beantwoording van deze vraag niet, aangezien de zilveren standaard in de cultuurstaten niet meer voorkomt. Alleen Spanje heeft, hoewel in naam den gouden, inderdaad den zilveren standaard; in naam en metterdaad hebben alleen China [1]) en het koninkrijk Siam, waar de invoering van den gouden standaard echter wordt voorbereid, nog den zilveren standaard.

Laten wij ons echter een oogenblik in den tijd vóór den Fransch-Duitschen oorlog terugdenken, waarin Duitschland nog den zilveren standaard bezat, en stellen wij dat Nederland den gouden standaard reeds had ingevoerd: Een Amsterdammer heeft M. 1000 naar Berlijn te zenden. Hoeveel gulden zal hem dat kosten, indien hij op baarzending is aangewezen? Ook hier moet eerst vaststaan aan hoeveel gulden „1000 Mark-te-Amsterdam" beantwoordt, daarna de prijs van „1000-Mark-te-Berlijn" in Amsterdam. In Nederland worden alle waarden naar het goud gemeten, ook die van het zilver. Kent men nu die laatste verhouding, benevens de wettelijke bepalingen op gehalte en gewicht der Duitsche en Nederlandsche standaardmunten, dan heeft men de gegevens voor de pariteits-berekening.

Nu is de waardeverhouding van goud en zilver niet stabiel; dus de met den factor: waardeverhouding van goud tot zilver, berekende pariteit en speciepunten ook niet, hetgeen nog een korte nadere verklaring eischt.

In het land met den gouden standaard is het zilver gewone koopwaar, in dat met den zilveren het goud. Heeft

---

1) Dr. G. Vissering, „On chinese currency", Amsterdam (1912).

nu iemand te remitteeren naar een land met zilveren standaard, dan staat hij voor de keuze, zilver te zenden of een wissel. Is het zilver duur, dan zullen de wissels, luidende in zilveren munt, duur zijn. Want de trekkers van die wissels kunnen altijd zilver ontbieden, hetgeen hun, bij de gestelde zilverduurte, veel opbrengt, zoodat zij hun wissels niet licht goedkoop van de hand zullen doen. Anderzijds zullen de remittenten, indien zij zich door de duurte der zilverwissels laten afschrikken, zilver moeten zenden, hetgeen hun buiten de transportkosten enz. nog den aankoop van het dure zilver kost. Bij rijzing der zilverprijzen (verandering der waardeverhouding tusschen goud en zilver) rijzen dus tevens de koersen der wissels, in zilveren munt getrokken, m. a. w. de wisselkoersen op het land met den zilveren standaard.

Een derde geval zou zich voordoen tusschen: eenerzijds een land met gouden — anderzijds een land met een zgn. hinkenden standaard. — Nu moet men hier voorzichtig zijn. Wij gaven van standaardmetaal de definitie: het metaal waarvan vrije aanmunting voor particulieren openstaat. Daarnaast bestaat een gansch andere definitie, nl.: het metaal dat de staat gebruikt tot aanmunting van dat geld, hetwelk bij betalingen tot *ieder* bedrag *moet* worden aangenomen. Dat geeft tot verwarring aanleiding, hetgeen uit den term: „hinkende standaard", blijken kan. In de landen, aangesloten bij de Latijnsche munt-unie, moeten zoowel goud als zilver voor iedere betaling worden aangenomen. Maar van goud alleen is de vrije aanmunting toegestaan. Bij internationale betalingen blijkt nu, dat alleen de vrije aanmunting in aanmerking komt. Want indien ik een schuld aan Frankrijk van 100.000 Francs te betalen heb, kan ik in Nederland waarschijnlijk niet zooveel

zilveren Franc-stukken bij elkaar halen. En zilverstaven kan ik ook niet zenden, daar die niet door particulieren vermunt kunnen worden, zoodat de ontvanger ze moeilijk bruikbaar kan maken. Ik ben dan op goudzending aangewezen (indien wissels te duur worden). En bovendien kan door crediteur en debiteur worden afgeweken van de wettelijke bepalingen, in zooverre, dat tusschen hen alleen betalingen in *goud* geldig zullen zijn. Anders ware het, indien in de landen der Latijnsche muntunie goud *en* zilver beide vrij mochten worden aangemunt, een *dubbele* standaard gold. Deze komt echter, ook buiten die Unie, *niet* voor. Uitgaande van de, o. i., juiste definitie van standaardmetaal, nl. het metaal, waarvan de vrije aanmunting is toegestaan, is de term „hinkende standaard" een onding. Wij willen hier echter in het kort nagaan of het feit, dat in een land naast goud als standaardmetaal, zilver voor iedere betaling moet worden aangenomen, de wisselkoersen in- en op dat land zou kunnen beïnvloeden.

In een land met den gouden standaard is het goud waardemeter van alles, dus ook van de wissels op het buitenland, in casu het land met den „hinkenden" standaard. Wie zulk een wissel moet koopen, heeft dus de waarde aan goud af te staan, die de wissel vertegenwoordigt. Of hij moet die waarde in goud zenden; zoodat van de wisselkoersen in het land met den gouden- op de landen met den „hinkenden" standaard de goud-pariteit, met de daarmede samengaande speciepunten, middelpunt en grenzen zijn. In het land met den „hinkenden" standaard daarentegen zijn er *binnenslands* twee waardemeters, zoodat één van beide mogelijk een premie kan bedingen. Zulks oefent invloed op den aankoopsprijs van het edel metaal, dat men verzenden wil, hetgeen de kosten van een baarzending

wijzigt, en derhalve de grenzen der wisselkoersen verplaatst. Deprecieert bijv. het zilver, zoodat het goud opgeld doet, dan wordt de goudaankoop, en dus goudzending, duurder. Het uitvoerpunt in de wisselkoersen op het land met den gouden standaard verplaatst zich dan dienovereenkomstig *stijgend*. Daar ook voor binnenlandsche betalingen tusschen partijen kan worden afgesproken, dat zij zullen geschieden alleen in het metaal, waarvan de vrije aanmunting openstaat, is een geval als het gestelde echter meer als een theoretische phantasie dan als practische mogelijkheid op te vatten. Want door dergelijke afspraken vermindert de functie van het zilver als waardemeter aanmerkelijk.

In een land waar on-inwisselbaar papieren geld, met natuurlijk uitsluitend *nationale* waarde, voor alle betalingen moet worden aangenomen, is een pariteitsberekening tegenover het buitenland uitgesloten, aangezien men het punt van vergelijking (bij zilveren- en gouden standaard: de *intrinsieke* waarde der standaardmunten) mist. Omtrent de grenzen der wisselkoersen is dan ook volgens boven gebezigde methode niets vast te stellen. SCHRAUT [1]) acht in dit geval alleen een theoretische pariberekening mogelijk. Hij onderscheidt daarbij tusschen landen, 1° waar het papier tegenover goud en zilver is gedeprecieerd, 2° tegenover zilver alleen en 3° landen waar de metaalcirculatie uiterst gering is. In de eerste twee groepen is dan overeenkomstig de verhouding van het metaal tot het papier een pari te berekenen. In het derde geval is ook een theoretische pari-berekening onmogelijk. GOSCHEN [2]) bespreekt eveneens

1) „Die Lehre von den auswärtigen Wechselkursen". Leipzig 1882. blz. 6.

2) T. a. p. Hoofdstuk IV.

de wisselkoersen op een land met *gedeprecieerd* oninwisselbaar papieren geld met gedwongen koers.

Die depreciatie kan bijv. ontstaan door een overmatige papieruitgifte. De aan het papier door de wet verbonden waarde moet van alle zaken de waardemeter zijn, dus ook van het muntmetaal. Dat verliest door iedere uitgifte van papieren geld meer zijn rol van uitsluitend betaalmiddel te zijn, en wordt gewoon koopwaar.

ADAM SMITH vergelijkt het in omloop brengen van papieren geld, als vervanging van metalen geld, met den aanleg van een' weg door de lucht, tengevolge waarvan de grond, die tot nog toe door wegen werd ingenomen, en voor den landbouw bijv. improductief was, vrij komt en vruchtdragend kan worden gemaakt. Een gedeelte van den bodem zou dan, gelijk nu een gedeelte van het als ruilmiddel in beslag genomen metalliek geld, worden ontheven van een functie, waarin het uitsluitend dienstbaar was aan het productief maken van andere gronden: „The „judicious operations of banking by substituting paper in „the room of a great part of this gold and silver, enable „the country to convert a great part of this dead stock „into active and productive stock; into stock which pro- „duces something to the country. The gold and silver „money which circulates in any country may very pro- „perly be compared to a highway, which, while it circu- „lates and carries to market all the grass and corn of the „country, produces itself not a single pile of either. The „judicious operations of banking, by providing, if I may „be allowed so violent a metaphor, a sort of waggon-way „through the air, enable the country to convert, as it „were, a great part of its highways into good pastures, „and corn fields, and thereby to increase, very conside-

„rably, the annual produce of its land and labour." [1])

Wie nu naar een land met gedeprecieerd papieren geld remitteert, zal, ingeval hij edel metaal zendt om zijn, in de papieren waarde uitgedrukte, schuld te voldoen, *minder* aan edel metaal behoeven te zenden, dan in normale omstandigheden (voor een even groote schuld aan een land met evenzeer papieren, doch *niet* gedeprecieerd, ruilmiddel). De waarde van het metaal, gemeten naar den papiergeldmaatstaf, die deprecieerde, is immers toegenomen. Wij hebben ons scherp voor den geest te stellen, dat de wisselkoers uitdrukt de momenteele verhouding van twee verschillende muntsoorten, met het bekende plaatsverschil. Zijn nu, om GOSCHEN's verouderd voorbeeld [2]) te citeeren: Oostenrijksche papieren Florijnen gedeprecieerd, dan zijn ze dat ook tegenover Engelsche Ponden, zoodat men te Londen voor Oostenrijksche wissels (in Florijnen) *minder* Engelsche Ponden over heeft voor eenzelfde bedrag in Florijnen dan vóór de depreciatie. Door de depreciatie van het Oostenrijksche ruilmiddel zullen dus de Oostenrijksche koersen in Engeland belangrijk moeten dalen, daar ook de houders van die wissels met een lageren prijs genoegen zullen moeten nemen. Aan den debiteur van Oostenrijk, eventueel kooper van een Oostenrijkschen wissel, staat het toch altijd vrij zijn schuld door een zending van edel metaal te voldoen, hetgeen, gelijk wij zagen, ook goedkooper is geworden, tenzij in Oostenrijk een wettelijke bepaling den verkoop van goud tot een premie mocht verhinderen. Nu moeten wij daar dadelijk aan toevoegen,

---

1) „An inquiry into the nature and causes of the wealth of Nations". Book II. Ch. II. In „the World's Classics" London 1904, n° 54, I, blz. 357.

2) T. a. p., blz. 49.

dat een dergelijke wettelijke bepaling niet licht zou kunnen worden in werking gebracht, aangezien het verhinderen van goudverkoop tot een premie practisch onmogelijk is. Hier geldt hetzelfde als wat RICARDO [1]) zegt van een wet, die den *uitvoer* van specie zou willen verhinderen: „If it „be advantageous to export it, [specie], no laws can effec- „tually prevent its exportation."

Zeer duidelijk zegt GOSCHEN [2]) nog, dat, „evenals een „Engelschman, die in Oostenrijk rondreist, en vroeger „voor een Sovereign slechts tien Florijnen ontving, er nu „vijftien voor ontvangt, zoo ook zij, die op de Londensche „beurs Florijnen met Sovereigns betalen, dezelfde gunstige „voorwaarden zullen bedingen."

Hier zouden wij alzoo een geval hebben, dat de wisselkoersen buiten de theoretisch berekende grenzen zouden treden. Die gevallen zijn er meer. Behalve de grootere moeite aan metaalzending verbonden, die den remittent vaak tot aankoop van een wissel doet besluiten in voorkeur boven een even kostbare of goedkoopere metaalzending. Terecht zegt SWOBODA, in de inleiding tot zijn werk over de Arbitrage, hoe voor handelslieden hun stemming aan- en verkoopen ter beurze beheerscht, zoodat men dezelfde waarden op zoo verschillende wijzen tijdens één beurs-uur zoo vaak ziet verhandelen. Maar ook kan men zich den invloed van een op handen zijnden oorlog denken. Wie in den zomer van 1912 groote remises naar Turkije had te doen, zond liever een duren wissel, dan een goudzending aan de gevaren van een tocht door, mogelijk inmiddels tengevolge van begonnen vijandelijkheden, bedreigde streken bloot te stellen. Over

---

1) „High price of bullion." In MCCULLOCH: Works. London, 1768, blz. 265.

1) T. a. p., blz. 48.

andere oorzaken, welke buitengewone rijzingen of dalingen der wisselkoersen tengevolge kunnen hebben, zal in den loop van dit geschrift nog nader worden gesproken.

Wij vestigden er reeds de aandacht op, hoe de buitenlandsche wisselhandel door de bankiers wordt gevoerd. Evenals bij den handel in koopwaren is hier wel te onderscheiden tusschen den groot- en den kleinhandel. Deze laatste speelt zich meer af tusschen de houders en koopers van wissels (in den regel kooplieden en fabrikanten met buitenlandsche connecties) eenerzijds, en de bankiers (banken) anderzijds. Door de eersten worden den bankier dagelijks wissels in Franken, Marken, Ponden enz. verkocht, waaruit de laatsten zich een fonds van Franken enz. vormen, voor zoover de gekochte wissels niet zichtwissels zijn. De bankier houdt die wissels in portefeuille tot de vervaltijd daar is; dan zendt hij die in Franken bijv. naar een van zijn Fransche correspondenten, waar zij een momenteel passief dekken of actief doen ontstaan. Al die wissels zijn stroompjes, welke het reservoir voeden, dat den buitenlandschen geldhandel van de bank reguleert.

De transacties van dezen kleinhandel oefenen dus wel invloed op den groothandel, doch deze laatste beheerscht de geldmarkt en de noteeringen onmiddellijk. Hij belichaamt zich tegenwoordig veelal in koop en verkoop van *chèques* [1]) (*geen* wissels) of telegraphische uitbetalingen, hier en daar in giroverkeer.

Het laat zich hooren, dat de groothandelaars aan den eenen kant de voordeelen van den wissel wilden behouden, doch anderzijds hinder ondervonden van de samen-

---

1) Zie: B. Hulshoff Gz.: „De chèque uit een economisch en juridisch oogpunt beschouwd." Pft. Utrecht, 1870.

gestelde wettelijke wisselvoorschriften en het voor den wissel doorgaans vereischt hoog zegelrecht. Zoo ontstond de chèque, de vereenvoudigde zichtwissel op een bankier. In het buitenland (Frankrijk, Engeland) in 't bijzonder ter ontduiking van het wisselzegel. In Nederland valt de internationale chèque wettelijk onder „de wissels „en alle ander handelspapier buiten het Rijk betaalbaar, „of binnen het Rijk betaalbaar zgn. kort papier, dat be„taalbaar is gesteld op zigt of vertoon, en dat onderhevig „is aan een vast regt van vijf centen" (Zegelwet art. 21 2°). (Zie Mr. W. L. P. A. Molengraaff, Leidraad bij de beoefening van het Nederlandsche Handelsrecht. Tweede stuk. Tweede druk [1]) blz. 310 v.). Al bestaan er dus ten onzent voor het gebruik van chèques geen fiscale redenen, zoo worden dezelve voor internationale betalingen ook ten onzent door bankiers algemeen gebruikt. (Zie „Handwörterbuch der Staatswissenschaften" Dritte Auflage [2]) VII Band, blz. 213: „Ueber den Begriff des Schecks herrscht „Streit, auch die Definitionen der verschiedenen Landes„gesetze weichen sehr erheblich von einander ab. Nur „darüber herrscht Uebereinstimmung dass der Scheck „eine besondere Art der schriftlichen Anweisung ist, in „der Regel erteilt im Scheck der Aussteller einem Bankier „oder einem Bankinstitute den Auftrag, gegen Aushändi„gung der Urkunde die darin verzeichnete Summe jeman„dem aus zu zahlen; gewöhnlich hat der Aussteller bei „diesem Bankier Geld deponiert, in den meisten Fällen „soll der Scheck bei Sicht (Vorzeigung) gezahlt werden". En verder blz. 231: „Allerdings ist es weder die ursprüng-

1) Haarlem, 1908.
2) Jena, 1911.

„liche, noch gerade die hauptsächliche Bestimmung der „Schecks, über die Grenzen eines Staates hinaus als Zahlungs- „mittel zu dienen. Indes hat, wie ein Blick in die Kurs- „telegramme lehrt, der Scheck als Sichtpapier vielfach die „Rolle des kurzsichtigen Auslandswechsels übernommen".) Zoo ziet men dan ook in de noteeringen, die den groothandel weerspiegelen, geen wissels maar chèques genoteerd, uitgezonderd op New-York. De ligging daarvan over zee maakt het veiliger daarheen wissels te zenden. Want van wissels kunnen meer exemplaren per verschillende mail worden verzonden, van chèques niet. (Zie MOLENGRAAFF t. a. p. blz 243). Bovendien geeft de chèque recht op onmiddellijke uitbetaling, terwijl met de verzending naar New-York minstens tien dagen zijn gemoeid. De bankiers noteeren in hun opgaven wel New-York: kabel, met betrekking tot telegraphische uitbetalingen. Alleen bij de telegraphische uitbetalingen (in New-York: kabel) is het object van den internationalen geldhandel een op denzelfden dag betaalbare som gelds. Want zelfs bij de verhandeling van een chèque (en zichtwissel) liggen tusschen den aankoop en de betaling de zgn. postdagen, die met den afstand tusschen adressant en geadresseerde verschillen, en hun, zij het dan geringen, invloed van renteverlies doen gelden. Naar landen, volgens welker wetgeving de chèque met den wissel aan eenzelfde zegelrecht is onderworpen, worden ook in den groothandel zichtwissels verhandeld. Zoo zou tegenwoordig de term: chèque-koersen veelal nauwkeuriger zijn, dan de veelal toch nog behouden naam wisselkoersen, wanneer men van de ter beurze bij internationale schuldvereffening gemaakte prijzen spreekt.

Nog dient met een enkel woord te worden gewezen op een mogelijke verwarring. Koopt men een wissel op

Duitschland, dan koopt men een wissel in Marken, kortweg „Marken". Het komt echter ook voor, dat men werkelijke zilveren Marken, bijv. als men naar Duitschland zal reizen, noodig heeft. Die Marken staan hier, wat hun prijs betreft, als gewone koopwaar onder den invloed van vraag en aanbod. Zoo noteeren de bankiers ook koersen van buitenlandsch *geld*, naast de koersen van buitenlandsche wissels (chèques). Bij de eerste valt het plaatsverschil weg, daar gaat het om bijv. „100-Mark-te-*Amsterdam*" in Amsterdam. Hier kunnen wij dus een, ter wille van de kortheid gemaakte onnauwkeurigheid herstellen. Op blz. 27 hechtten wij aan de muntpariteit deze beteekenis: de waarde van de „vreemde-munt-te-(bijv.)-Amsterdam" in Amsterdam. Maar doordat die vreemde munt in Amsterdam gewone koopwaar is, heeft ook zij daar een koers.

§ 4 Wisselarbitrage

De groothandel in geld speelt zich tusschen de groote bankiers in de groote handelsplaatsen af. Het is dan ook op hunne kantoren, dat men de praktijk van dien handel kan gadeslaan, meer dan ter beurze, waar eerst 's middags de laatste transactiën worden afgesloten, nadat reeds gedurende den geheelen ochtend op de bankkantoren handel is gedreven. Dit geschiedt door personen, wisselmakelaars, die van dezen handel hun beroep maken. „Dès sa „naissance, la coutume commerciale a séparé les commer„çans en deux branches distinctes; ceux qui se livraient „au commerce d'argent, qu'elle appelle *changeurs* et ensuite „*banquiers;* et les négociants qui se livraient au commerce „des marchandises. Le fond des opérations du banquier „consiste à fournir au négociant les monnaies dont il a „besoin en pays éloigné pour y payer les marchandises

„qu'il y achète, ou à faire revenir et à remettre au négo-
„ciant, en monnaies de son pays, le prix des marchandises
„qu'il a vendues dans des contrées étrangères"; naar die door A. FREMERY [1]) gegeven onderscheiding vallen niet alleen de bankiers, maar ook de wisselmakelaars onder de eerste groep. (Zie voor de historische ontwikkeling dier beroepen: J. A. MOLSTER: „Bepalingen van Wet en Regt omtrent den Geld- en Fondsenhandel." Utrecht, 1853.)

Gedurende de morgenuren reizen de hierbedoelde makelaars de verschillende banken in hun stad af, vragen hier en neuzen daar, krijgen hier een voordeelig aanbod in Franken, daar een vraag naar Franken, weten na enkele bezoeken zoo ongeveer hoe het met vraag en aanbod in de verschillende deviesen op een dag staat. Ten kantore der verschillende banken worden zij te woord gestaan door de chefs der buitenlandsche wisselafdeelingen of hun helpers, die intusschen, per post of telegraaf, de buitenlandsche chèquekoersen ontvangen en vragen en aanbiedingen van hun buitenlandsche correspondenten in Ponden, Guldens enz. Men zou zich de chefs der buitenlandsche wisselafdeelingen aan de groote banken kunnen denken als centra, waarheen van rondom binnen- en buitenlandsche berichten samenkomen, zoodat zij de prijzen van Franken, Ponden, enz. van hier en in het buitenland kunnen vergelijken, — terwijl die centra door de rondtrekkende wisselmakelaars contact krijgen.

Nemen wij eens aan, dat in de ochtenduren op een bank te Amsterdam verschillende groote aanvragen om Marken zijn binnengekomen, bijv. globaal tot een bedrag van M. 200.000. De chef der buitenlandsche wissel-

---

1) „Etudes de droit commercial" Paris 1833, blz. 423.

afdeeling kan zich deze Marken langs verschillenden weg verschaffen; voor hem is het alleen de vraag: Hoe het goedkoopst? Mogelijk komt er een wisselmakelaar, die juist op een andere bank, welke graag Marken kwijt wil (hetgeen met den koers, of te verwachten koers kan samenhangen), een voordeelig aanbod kreeg. Deze wisselmakelaar zou dus voordeelig Marken kunnen verschaffen, maar mogelijk zijn ze in het buitenland nog goedkooper. Dat valt echter niet bij een eerste overzicht van de buitenlandsche koersen uit te maken.

Laat bijv. de koers hier op Berlijn wat „vast" zijn, over 59.30, maar niet zóó hoog, dat de chef der wisselafdeeling voor de keus: goudzending of chéque, komt te staan. Stel nu, dat de wisselmakelaar gestemd is weinig te vragen, bijv. 59.28. Parijs noteert, de binnengekomen koersen wijzen het aan, Marken gemiddeld bijv. 123.76. (Te Parijs kosten „100-Mark-te-Berlijn" dus gemiddeld 123.76 Frs.). Wil men echter te Parijs Marken koopen, dan zal men zich eerst Franken moeten aanschaffen. Men moet dus de verhouding van Franken en Guldens te Parijs kennen, waaruit de verhouding van Guldens tot Marken te Parijs valt af te leiden. Parijs noteert Amsterdam: 209.92. Uit een pariteiten-boekje is nu even na te slaan, dat, indien te Parijs 100 gulden = 209.92 Frs. is, 100 Frs. = 47.63½ Gulden zijn. De volgende rekensom is nu spoedig gemaakt:

M. 100 in Amsterdam: *f* 59.01.

—

M. 100 in Parijs: Fr. 123.76.
100 Gld. „ „ Fr. 209.92.
47.63½ Gulden in Parijs: Fr. 100.

dus: M. 100 in Parijs $= \frac{123.76 \times \text{Frs. } 100}{100 \text{ fr.}} = 1.2376 \times$

$\times$ Frs. $100 = 1.2376 \times 47.63\frac{1}{2}$ Gld. = ruim *f* 58.95. Zelfs

met de onkosten van een aankoop te Parijs, is het in dit geval voordeeliger zich de Marken aldaar te verschaffen.

Dat gebruik maken van koersverschillen, tot het doen van zoo voordeelig mogelijke aankoopen, en, mutatis mutandis, verkoopen, heet *arbitrage*, de handeling: arbitrageeren, degeen, die het verricht: arbitrageant.

Hoewel er vele vormen van arbitrage zijn, zijn zij alle tot den bovengenoemden terug te brengen. Men kan in Nederland een tegoed *aan* Duitschland en een *in* Frankrijk hebben. De Duitsche crediteuren worden dan met in Marken „om-gearbritrageerde" Franken betaald. Het is in het bijzonder de arbitrage, welke natuurlijk door de groothandelaars wordt gevoerd, die zich in chèques belichaamt. Dat ligt ook in den aard der zaak. Bij de arbitrage gaat het om de onmiddellijke beschikking over buitenlandsche valuta, ter gebruikmaking van de koersverschillen van het oogenblik. Dat is heel wat anders dan de internationale schuldvereffeningen tusschen fabrikanten en handelslieden, waarbij het crediet overwegende rol speelt.

Over de vergelijking van koersen, waartoe de arbitrage ons voerde, moge nog ten slotte een opmerking volgen. Wij zagen, hoe een surplus van crediteuren van een bepaalde stad in eene andere, de wisselkoersen in de laatste kan doen dalen, hetgeen, voortgezet, tot goudinvoer zou leiden. Stelt men zich dien toestand als een weegschaal tusschen beide plaatsen voor, dan zou deze in dit geval naar de creditzijde der laatste overhellen. In dat verband heeft men wel van een *gunstigen* wisselkoers gesproken, in tegenstelling tot een *ongunstigen*, bij een overhellen der balans naar de debetzijde, dus bij een hoogen wisselkoers. Nu kunnen die termen tot misverstand leiden, aangezien de genoemde toestanden allerminst economisch resp. gunstig

of ongunstig voor die plaatsen behoeven te zijn. Alleen in de mercantilistische leer, volgens welke de geldvoorraad en toe- en afneming van edel metaal in een land, de welvaart van dat land weergeven.

Tegen de termen: gunstigen- en ongunstigen wisselkoers, valt bovendien aan te voeren, dat ze vaag zijn. Wat beteekent precies een ongunstige wisselkoers, een wisselkoers *boven* pari? Dan zou dus, indien Amsterdam Londen boven pari noteert, Londen Amsterdam beneden pari moeten noteeren. Dat is de algemeene meening. Bijv. JOHN STUART MILL [1]: „Let us suppose that all countries had the same „currency, as in the progress of political improvement they „one day will have: and, as the most familiar to the reader, „though not the best, let us suppose this currency to be „the English. When England had the same number of „pounds sterling to pay to France, which France had to „pay to her, one set of merchants in England would want „bills, and another set would have bills to dispose of, for „the very same number of pounds sterling; and conse- „quently a bill on France for 100 l. would sell for exactly „100 l., or, in the phraseology of merchants, the exchange „would be at par. As France also, on this supposition, „would have an equal number of pounds sterling to pay „and to receive, bills on England would be at par in France, „whenever bills on France were at par in England.

„If, however, England had a larger sum to pay to „France, than to receive from her, there would be persons „requiring bills on France for a greater number of pounds „sterling, than there were bills drawn by persons to whom „money was due. A bill on France for 100 l. would then

---

1) „Principles" Book III. Ch. XX. § 2.

„sell for more than 100 l., and bills would be said to be at „a premium. The premium, however, could not exceed the „cost and risk of making the remittance in gold, together „with a trifling profit; because if it did, the debtor would „send the gold itself, in preference to buying the bill.

„If, on the contrary, England had more money to receive „from France than to pay, there would be bills offered for „a greater number of pounds than were wanted for remit- „tance, and the price of bills would fall below par: a bill „for 100 l. might be bought for somewhat less than 100 l. „and bills would be said to be at a discount.

„*When England has more to pay, than to receive, France „has more to receive than to pay, and vice versâ. When, „therefore, in England bills on France bear a premium, „then, in England, bills on France are at a discount: and „when bills on France are at a discount in England, bills „on England are at a premium in France. If they are at „par in either country, they are so, as we have already „seen, in both*". (Wij cursiveeren).

Niet tegen den laatsten volzin, maar tegen het daaraan-voorafgaande moge het volgende worden aangevoerd: Een crediteur kan zijn vordering door een wissel op *twee* wijzen betaald krijgen: òf door op zijn debiteur een wissel te trekken en dien te verkoopen, òf door af te wachten, dat zijn debiteur hem een wissel zendt. In het eerste geval gedraagt hij zich *actief*, in het tweede *passief*. Dienovereenkomstig staan den debiteur twee wegen open: òf zich laten betrekken (passief) door zijn crediteur, òf een wissel koopen en dien aan zijn crediteur remitteeren (actief). Bij internationale schuldvereffening zal het gevolg van actief optreden van een crediteur een wissel zijn, luidende in de muntsoort van des debiteurs nationaliteit.

De vereffening eener vordering derhalve bijv. van Frankrijk op Engeland kan tot twee feiten aanleiding geven: òf tot het *aanbieden* van een Engelschen wissel in Frankrijk òf tot het *vragen* van een Franschen wissel in Engeland. Het eerste feit heeft invloed op den Engelschen wisselkoers in Frankrijk in *dalende-*, het laatste op den Franschen wisselkoers in Engeland in *stijgende* richting. Of het ééne dan wel het andere feit plaats zal vinden, hangt af van de tusschen crediteur en debiteur gemaakte afspraak, wie van beiden de vereffening zal bewerkstelligen en wie zal afwachten.

Een debet van Engeland aan Frankrijk kan dus den Engelschen wisselkoers in Frankrijk doen dalen, of den Franschen wisselkoers in Engeland doen rijzen. Alleen de *actieven* (debiteuren en crediteuren) zijn koopers en verkoopers van wissels, beheerschen uitsluitend de wisselmarkt. Worden nu op een oogenblik tusschen Engeland en Frankrijk tien gelijkwaardige vorderingen geliquideerd, waarvan er zes aan Engelands debet — dus aan Frankrijks creditzijde — en vier aan Engelands credit — dus Frankrijks debetzijde — aanwezig zijn, dan blijft er aan Frankrijks creditzijde een saldo van twee vorderingen. Laten nu vijf van de zes Fransche crediteuren actief zijn en één Fransch debiteur actief. In Frankrijk is dan grooter aanbod dan vraag naar Engelsche wissels, dus een noteering *beneden pari*. — De vijf actieve Fransche crediteuren hielden door hun activiteit vijf Engelsche debiteurs van de Engelsche wisselmarkt, zoodat daar slechts één actief debiteur verschijnt tegenover drie actieve crediteuren van Frankrijk (er bleven in Engeland drie debiteuren over, die passief waren). Alzoo in Engeland eveneens een grooter aanbod dan vraag naar Fransche wissels, en derhalve eene noteering *beneden pari*. Ter verduidelijking

worde hier een schematisch overzicht gegeven, waarin de letters *c*: crediteur, *d*: debiteur beduiden:

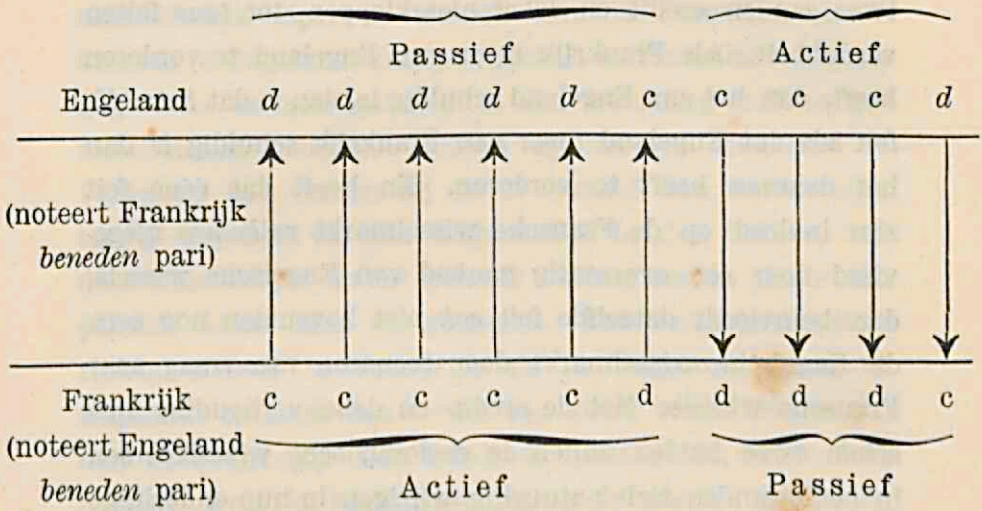

Noteert een land een ander land pari, dan is de noteering vice versa dezelfde. Dan wegen credit en debet, die op dat oogenblik worden geliquideerd, tegen elkander op. Maar is dit laatste het geval, dan bestaat er geen noodzaak dat het eerste zoo is, hetgeen uit onderstaand schema kan blijken. In beide landen zijn de wisselkoersen dan wèl *gelijk*, maar niet pari.

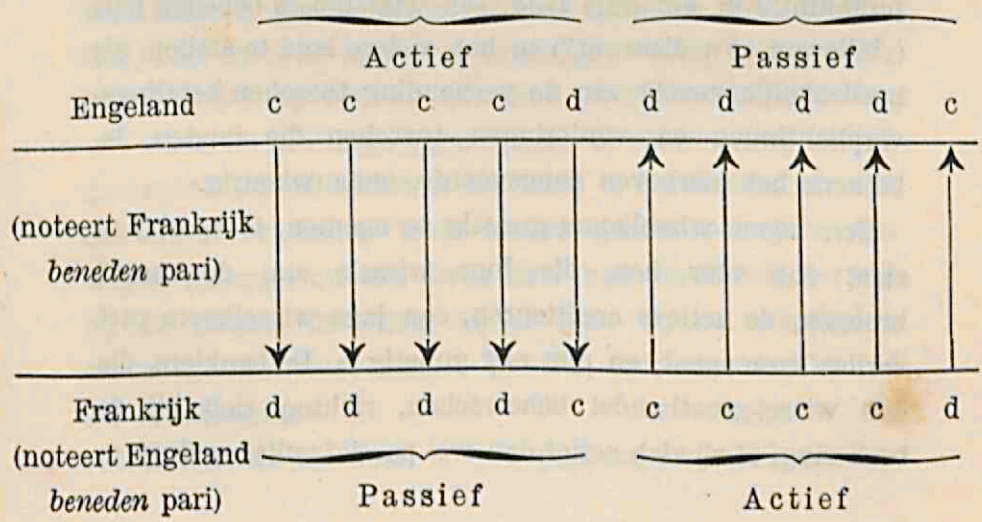

Dat STUART MILL tot zijn conclusies komen kon, is o. i. een gevolg hiervan, dat hij het ééne feit, dat tusschen twee landen credit en debet niet kloppen, tot *twee* feiten verdubbelt. Als Frankrijk meer van Engeland te vorderen heeft, dan het aan Engeland schuldig is, dan is dat *hetzelfde* feit als dat Engeland meer aan Frankrijk schuldig is dan het daarvan heeft te vorderen. En heeft dat ééne feit zijn invloed op de Fransche wisselmarkt *volkomen* uitgevierd door een overmatig aanbod van Engelsche wissels, dan beïnvloedt datzelfde feit *ook* niet bovendien nog eens de Engelsche wisselmarkt door toename van vraag naar Fransche wissels. Met de credit- en debet-verhouding tusschen twee landen zullen de wederzijdsche wisselkoersen in beide landen zich natuurlijk wijzigen in hun onderlinge verhouding. In het land, dat meer te betalen heeft, zullen de wisselkoersen altijd hooger zijn, dan in het land dat meer heeft te ontvangen. Want laat dat debet zich in het laatste land manifesteeren, dan geschiedt dat door een *daling* in de wisselkoersen; manifesteert het zich in het eerste land, dán door een *rijzing*. Maar gelijk STUART MILL doet, tegenover een wisselkoers boven pari („bills bear a premium") in het ééne land, een wisselkoers beneden pari („bills are at a discount") in het andere land te stellen, als noodzakelijk gevolg van de verhouding tusschen betalingsverplichtingen en vorderingen tusschen die landen, is, blijkens het hierboven aangevoerde, onnauwkeurig.

Een lagen wisselkoers gunstig te noemen, is voorbij te zien, dat voor hen, die hun wissels aan de markt brengen, de actieve crediteuren, een lage wisselkoers met verlies samengaat, en dus *niet* gunstig is. De bankiers, die den wissel-groothandel beheerschen, richten zich bij de beslissing, of zij zich actief dan wel passief zullen gedragen,

naar den loop, dien de koersen nemen. In het gestelde geval dreigen de Engelsche wisselkoersen in Frankrijk aanmerkelijk lager te worden dan de Fransche wisselkoersen in Engeland. Daarvan maken de Fransche bankiers, nog vóór de koersen zich in een noteering hebben geconsolideerd, gebruik. Hebben zij n.l. van Engeland te vorderen, dan zullen zij liever passief dan actief zijn, terwijl degenen, die aan Engeland te betalen hebben, van de aanmerkelijke daling gebruik maken om, in plaats van passief, actief zich te gedragen. Dat veroorzaakt eene rijzing zoowel in Frankrijk als in Engeland. Maar in Engeland ontstaat dan eerder een koers boven de pariteit, dan in Frankrijk. Dan treedt de toestand in, welke door Stuart Mill is beschreven, en in de practijk doorgaans zich vertoont. Maar *niet* als onmiddellijk gevolg van de debet-credit-verhouding tusschen de beide landen, maar door de wensch van wederzijdsche crediteuren en debiteuren om hunne internationale schulden zoo goedkoop mogelijk te vereffenen.

Ook bij de keuze tusschen een actief of passief optreden heeft, gelijk ik deed opmerken, een vergelijking van koersen plaats, echter slechts tusschen twee landen. Ook hier spreekt men van arbitrage, welke, in tegenstelling tot het op blz. 40 genoemd voorbeeld (waarin dan van *indirecte* arbitrage sprake was), *directe* arbitrage wordt genoemd. Bij de eerste is het doel, te berekenen, of men een schuld tusschen twee landen goedkooper door een wissel (chèque) op een *derde* land kan vereffenen, terwijl bij de tweede de vraag is, of men bij de vereffening eener internationale schuld op zich zal laten trekken of zal remitteeren.

Het feit dat een land op een gegeven oogenblik aan een

ander land meer te betalen heeft, dan het daarvan heeft te vorderen, draagt dus alleen *middellijk* de door STUART MILL beschreven gevolgen voor den stand der wederzijdsche wisselkoersen. Zulks aan te toonen heeft geen verder practisch nut, dan wat alle preciseeren heeft: n.l. het bevorderen van een juist begrip van de zaak, waar het om gaat.

HOOFDSTUK II

Wisseldisconto

§ 5 Algemeene Opmerkingen

In het vorig hoofdstuk gingen wij na, hoe internationale schulden in den regel door wissels worden vereffend. Deze wissels kunnen verschillen naar hun vervaltermijn, welke afhangt van de lengte van het crediet, dat door den crediteur aan zijn debiteur is verleend. Het crediet vertegenwoordigt intusschen voor dengeen, die het verleende, een contante waarde. Een koopman, die wegens een uitvoer over drie maanden een groot bedrag heeft te vorderen, kan op zijn debiteur een drie-maands wissel trekken, waarvoor hij, indien zijn debiteur credietwaardig is, bij een bankier zooveel geld kan krijgen, als in den wissel vermeld staat, verminderd met de rente tot den vervaldag. De koopman *verdisconteert* dien wissel, de bankier *disconteert* denzelve, en de te berekenen rente is het *wisseldisconto*. De koopman, die den wissel verdisconteerde, komt in het bezit van contant geld, waarvoor hij mogelijk op het oogenblik contant een zeer voordeeligen aankoop kan doen. Voor zoover anderzijds geen andere belangen gevaar loopen, is alzoo de vergemakkelijking van disconteeringen een economische weldaad. Neemt de vergemakkelijking te groote vormen aan, dan kan een bedenkelijke vermindering van de geldvoorraden bij de banken een gevolg zijn. Tusschen, eenerzijds een veilige geldreserve

te bewaren, anderzijds crediet vruchtbaar te maken door het disconteeren van wissels, moet de zoogenaamde *disconto-politiek* der groote bankinstellingen den veiligsten weg kiezen.

Alvorens den invloed van het wisseldisconto op de vereffening van internationale schulden, m. a. w. op de wisselkoersen, na te gaan, moge een enkele opmerking over het karakter-zelf van den rentestand in het algemeen voorafgaan, waardoor een volledige begrip van dien invloed mogelijk wordt.

John Stuart Mill vergelijkt [1]) de verhouding van geld tot alle ruilverkeer, ook dus internationaal ruilverkeer, met de olie voor de machine, (of spoorwegen voor het verkeer): een middel om wrijving te verminderen. In het ruilverkeer heeft geld de bestemming bemoeilijking op te heffen. Voor den oppervlakkigen beschouwer doet het zich echter voor als het middel bij uitnemendheid, om te verkrijgen wat hij begeert. En wel in zoo hooge mate, dat die beschouwers geld en wat voor geld te verkrijgen is, identificeeren.

„As it is always by means of money", zegt J. S. Mill, [2]) „that people provide for their different necessities, there „grows up in their minds a powerful association leading „them to regard money as wealth in a more particular „sense than any other article; and even those who pass „their lives in the production of the most useful objects, „acquire the habit of regarding those objects as chiefly „important by their capacity of being exchanged for „money. A person who parts with money to obtain „commodities, unless he intends to sell them, appears to

---

1) Principles, III. xxi. § 2.
2) T. a. p. III. vii. § 3.

„the imagination to be making a worse bargain than a „person who parts with commodities to get money; the „one seems to be spending his means, the other adding „to them. Illusions which, though now in some measure „dispelled, were long powerful enough to overmaster „the mind of every politician, both speculative and prac- „tical, in Europe."

Daarbij wordt dan vergeten dat, indien alle goederen geld waren, de menschheid daarmede niet zeer gebaat zou zijn, terwijl daarentegen indien alle geld tot een gelijkwaardige massa goederen zich mocht omzetten, hierbij de menschheid veel zou winnen, alleen gemak verliezen.

Een ieder, speciaal een koopman, heeft intusschen een zekere hoeveelheid gelds noodig. De koopman tot het drijven van zijn zaken. Breidt hij zijn zaken uit, zoo zal ook zijn geldbehoefte toenemen. Breidt een geheel volk zijn zaken uit, zoo zal de geldbehoefte van dat geheele volk toenemen. In deze behoefte kan worden voorzien door hen, die over geld te beschikken hebben. Die kunnen het tegen genot van rente en tegen zekerheid leenen (Pierson. „Leerboek" I. blz. 222) aan hen, die het noodig hebben. Er is hier een vraag en een aanbod, als bij koopmansgoederen, waarvan een *prijs* het resultaat is. Men kan echter niet zeggen, dat in dit geval deze prijs, welken men *rentestand* noemt, de prijs van *geld* als zoodanig is. Want den kooper van geld is het niet om de muntstukken, welke hij ontvangt, zelve te doen, doch om datgene, wat die muntstukken voor hem vertegenwoordigen: koopkracht namelijk tegenover goederen: *kapitaal*. Hier kan de verwarring, waarvan boven (blz. 50) sprake was, hare treurige gevolgen dragen in de bekende dwaling der mercantilisten, die kapitaal en geld vereenzelvigden. Mr. N. G. Pierson

meent wel [1]), dat de mercantilistische leer niet in deze vereenzelviging ligt, doch in het scheiden van de wetten, welke in- en uitvoer van geld en van goederen beheerschen. Stellig is deze scheiding conclusie waartoe de mercantilistische leer leidt. Maar het valt niet te ontkennen, dat ADAM SMITH in zijn werk „The wealth of Nations" en vele van DAVID HUME's „Essays" in het bijzonder de genoemde dwaling als de kern van het mercantilisme hebben bestreden. Zoo ADAM SMITH in zijn hoofdstuk: „Of the principle of the commercial or mercantile system", [2]) waar hij van de mercantilistische leer onder meer deze uitspraken geeft: „That wealth consists in money or in „gold and silver, is a popular notion which naturally arises „from the double function of money, as the instrument „of commerce, and as the measure of value" en later: „To grow rich is to get money, and wealth and money, „in short, are, in common language, considered as in every „respect synonymous".

Bij een onderzoek naar de beteekenis van den rentestand, heeft men zich van die dwaling als zoodanig scherp rekenschap te geven. Daarvoor was een korte uitweiding over het begrip kapitaal hier onontbeerlijk.

Wij omschreven het als koopkracht tegenover goederen. In zijn academisch proefschrift: „De Rentestand" [3]) geeft J. J. I. HARTE op blz. 84 vlgg. een lange reeks definities door verschillende schrijvers geformuleerd. die ons te ver buiten de grenzen zouden voeren, die wij ons, in het opschrift van dit hoofdstuk, hebben gesteld. Mr. D'AULNIS

---

1) Leerboek I. 2e druk, blz. 593 v.
2) T. a. p. IV. 1.
3) Utrecht, 1883.

DE BOUROUILL geeft [1]) deze definitie van kapitaal: „de „rijkdom die bestemd is tot hulpmiddel bij verdere voort- „brenging". Het hulpmiddel bij verdere voortbrenging valt uiteen in technische en economische hulp. „De hulp wordt", aldus Mr. D'AULNIS DE BOUROUILL [1]), „door het kapitaal „niet enkel verleend, doordat het in den vorm van werk- „tuigen ons de natuurkrachten ruimer ten dienste stelt, — „*technische hulp*, — maar ook hierdoor, dat het ons gedu- „rende onzen arbeid in staat stelt om te leven, totdat wij „de vruchten van onzen arbeid plukken, — *economische* „hulp. Het maatschappelijk kapitaal bestaat dus niet enkel in „werktuigen, gereedschappen en grond, maar ook in dien „onnoemelijken voorraad, waarvan heel het arbeidspersoneel „leven moet van af het oogenblik, waarop het in dienst „wordt genomen totdat het werk is geëindigd."

Hier is de door het kapitaal verleende hulp zijn koopkracht tegenover goederen. Onze omschrijving meenen wij dus niet in strijd te zijn met de genoemde, en door den schrijver als de „traditioneele" gequalificeerde definitie. Onze bedoeling was dan ook slechts een omschrijving te geven, die zooveel mogelijk in het verband van ons onderwerp past.

De meening, dat kapitaal en geld synoniemen zijn, leidt tot de conclusie, dat de rentestand, welken wij als den prijs van kapitaal leerden kennen, door geldschaarschte of overvloed wordt beheerscht. Dan zou de invloed van den rentestand op de wisselkoersen samenvallen met dien van het ruilmiddel op dezelve, waarover op blz. 31 v. sprake was. Maar dat is onjuist. Want geld vertegenwoordigt onmiddellijk de koopkracht tegenover goederen, dus het

---

1) „De Economist" 1888, blz. 703.

kapitaal. Wijzigt zich de geldtoestand, dan wordt het kapitaal op andere wijze vertegenwoordigd: Degeen, die vroeger zijne zaken uitbreidde en daarvoor bijv. *f* 100.000— noodig had, zal, bij grooteren overvloed van ruilmiddel, dat dus in koopkracht is verminderd, *f* 110.000— noodig hebben. Maar wie hem daarvoor vroeger *f* 100.000 kon verschaffen, heeft nu ook de beschikking over *f* 110.000—. In de verhouding tusschen vraag en aanbod van kapitaal, is dus geen wijziging gekomen.

Wèl bestaat er een invloed op den rentestand *tijdens* de depreciatie van het ruilmiddel, doch eene uitweiding daarover valt te ver buiten het hier te behandelen onderwerp.

Dat op den rentestand geen invloed van den betrekkelijken overvloed des ruilmiddels uitgaat, is door de voornaamste schrijvers over staathuishoudkunde geconstateerd. Hier moge alleen een citaat van DAVID HUME volgen uit diens Essay [1]) „Of Interest", waar wij het volgende lezen:

„Money having merely a fictitious value, arising from „the agreement and convention of men, the greater or „less plenty of it is of no consequence, if we consider a „nation within itself; and the quantity of specie, when „once fixed, though never so large, has no other effect, „than to oblige every one to tell out a greater number „of those shining bits of metal, for cloaths, furniture, or „equipage, without increasing any one convenience of „life. If a man borrows money to build a house, he then „carries home a greater load; because the stone, timber, „lead, glass etc., with the labour of the masons and car„penters are represented by a greater quantity of gold „and silver. But as these metals are considered merely as

---

1) „Essays and Treatises", new ed. London 1768, I, blz. 334.

„representations, there can no alteration arise, from their „bulk or quantity, their weight or colour, either upon „their real value or their interest." — — — „T'is in vain, „therefore, to look for the cause of the fall or rise of „interest in the greater or less quantity of gold and silver „which is fixed in any nation."

De invloed, dien de rentestand op de wisselkoersen oefent, is dus een gansch andere als die welke van den toestand van het ruilmiddel te constateeren viel.

Het is hier de plaats echter een onregelmatigheid nader te verklaren. Dit hoofdstuk draagt als titel: Wisseldisconto, hetwelk als een soort rente werd verklaard. De stand van het wisseldisconto is dus een rentestand. Even tevoren nog was sprake van *den* rentestand. Hier valt inderdaad te onderscheiden en wel tusschen rentevoet op *langen-* en op *korten* termijn. Beide tezamen worden, met een verzamelnaam: rentestand genoemd. Maar de eerste is de rentestand in engeren zin, de tweede het disconto. Leening op korten termijn geschiedt ook door beleening van bijv. effecten, doch die wijze valt buiten onze oogenblikkelijke beschouwing. Het zou ons te ver voeren het verschil tusschen rentestand in eigenlijken zin en wisseldisconto te behandelen. [1])

Wij kunnen hier volstaan met te vermelden, hoe in de practijk rentestand en disconto inderdaad uiteen loopen; hoe het disconto zich, in tegenstelling tot den rentestand door een groote veranderlijkheid kenmerkt, gevolg van de, den geldhandel typeerende, bewegelijkheid in vraag en aanbod.

In de eerste en voornaamste plaats wordt het aanbod

---

1) Zie J. J. I. Harte. „De Rentestand". Pft. Utrecht, 1883.

door den geldvoorraad bij de groote banken beheerscht. Wat met dien geldvoorraad verband houdt: de betalingsbalans, de wisselkoersen, beïnvloedt dus tevens het disconto, dat als een regulateur is te beschouwen van de beweging van het geld. Daartegenover doet zich de vraag gelden. (Zie voor de werking van vraag en aanbod in verband met den rentestand op langen termijn: Mr. J. D'AULNIS BOUROUILL: „De daling van den rentestand; haar oorzaken en haar naaste toekomst") [1].

Aanbod van kapitaal geschiedt in den vorm van bijv. deposito's, het nemen van bankpapier tegen specie, het disconteeren van wissels. Vragers van kapitaal verdisconteeren wissels, geven hypotheek, beleenen effecten, kortom: geven *zekerheid* in geldswaarde.

De vraag en het aanbod, die het disconto beïnvloeden, liggen dus in het bijzonder in grootere of geringere gretigheid van houders van nog niet vervallen wissels, om die te verdisconteeren, en van bankiers, om dezelve te disconteeren.

Het disconto geeft in procenten 's jaars aan, hoeveel de houder van een niet-vervallen wissel minder zal ontvangen dan het in dien wissel genoemd bedrag, wanneer hij dien te gelde maakt, berekend naar den tijd, dien de wissel op dat oogenblik nog van zijn vervaldag àf is. Mr. HARTE, [2]: „Disconto is de interest, berekend naar den stand van den „dag, die van het nominaal bedrag eens wissels wordt „afgetrokken, voor te vroege betaling. Die vervroegde be„taling geschiedt veelal door bankiers, welke dus tot aan „den eigenlijken vervaldag hun voorgeschoten kapitaal „rentegevend hebben uitgezet, aangezien zij op dien ver-

---

1) „De Economist". 1888, blz. 691.
2) T. a. p., blz. 13.

„valdag het nominaal bedrag des wissels van den betrok-
„kene terug ontvangen. Men kan derhalve zeggen, dat
„disconto het verschil is tusschen de koopwaarde en de
„nominale waarde van een handelspapier".

Met deze laatste definitie kunnen wij niet meegaan, omdat zij met hetzelfde recht voor den wisselkoers zou kunnen gelden. Het verschil tusschen de nominale- en de koopwaarde van een handelspapier is lang niet altijd in het disconto te zoeken, zoodat met dat verschil het disconto niet gedefiniëerd is.

Men onderscheide tusschen officiëel- en particulier disconto: de door de centrale bankinstelling en door particuliere bankiers (banken) berekende rente. De centrale bankinstelling zoowel als de bankiers kennen de verhouding van vraag en aanbod ter geldmarkt, kunnen tot op zekere hoogte nagaan, hoe die verhouding in de naaste toekomst wezen zal en regelen daarnaar hun disconto-berekening.

Ter illustratie van het voorgaande willen wij met twee citaten uit het „Algemeen Handelsblad" deze paragraaf besluiten. Dat geschiedt intusschen niet zonder aarzeling, om hun lengte. De overweging dat zij o. i. bijzonder actueel en in dit verband passende illustraties vormen, gaf hier den doorslag tot opname.

„*Discontoverlaging te Parijs.* Parijs 17 Mei [1912] (Reuter).
„De Bank van Frankrijk heett heden haar disconto van
„3½ tot 3 % verlaagd. De rentevoet voor beleeningen bleef
„onveranderd op 4 %. Het thans tot 3 % verlaagde mini-
„mum van 3½ % is sinds 21 September 1911 van kracht
„geweest, nadat tevoren sinds 20 Januari 1908 de noteering
„onveranderd op 3 % gehandhaafd was. Tot de discontо-
„verhooging in het najaar van 1911 hadden de hooge geld-
„eischen bijgedragen, die uit den grooten graaninvoer als

„gevolg der oogstmislukking van het vorige jaar, waren „voortgevloeid. De politieke verwikkelingen, die opvraging „van deposito's bij de banken en het vastleggen van geld „in uitgiften, die bij de toenmalige omstandigheden mislukt „waren, hadden mede tot discontoverhooging bijgedragen. „In de laatste maanden is de toestand in elk dezer opzich- „ten aanmerkelijk veranderd. De politieke vooruitzichten „zijn beter geworden, de oogst is gunstig uitgevallen, de „geldmarkt heeft geleidelijk een meer normaal aanzien „herkregen en de eischen aan de centrale credietinstelling „zijn bijgevolg geleidelijk ingekrompen. Nu de Engelsche „Bank het initiatief tot een verlaging had genomen, was „dan ook te voorzien, dat de Banque de France spoedig „het voorbeeld zou volgen. Dat is thans geschied, waardoor „het officiëele minimum te Parijs weder gelijk is geworden „aan dat te Londen".

En uit „Effecten- en Geldmarkt. Veertiendaagsch Over- „zicht" in het „Algemeen Handelsblad" van 8 Sept. 1912:

„Evenals de natuur ons eenige weken eerder dan ge- „woonlijk te midden van den herfst heeft geplaatst, is ook „de spanning op de internationale geldmarkt dit jaar enkele „weken eerder dan gewoonlijk ingetreden. Waar het een „normaal verschijnsel is, dat in de tweede helft van de „maand September allerwegen een min of meer belangrijke „aantrekking der geldkoersen plaats vindt en de groote „circulatiebanken zich ter bescherming van haren goud- „voorraad genoodzaakt zien het officiëele bank-disconto te „verhoogen, is thans de Bank van Engeland nog in de „maand Augustus tot een disconto-verhooging met een „vol procent overgegaan.

„Ter anderer plaatse in dit blad is reeds aangegeven „welke speciale oorzaken tot dezen maatregel hebben ge-

„leid. En werd o. a. gewag gemaakt van de stijging van „het particulier disconto tot boven het officiëele minimum „waardoor de disconteeringen en beleeningen bij de Engel- „sche Bank circa £ 10.000.000 hooger waren dan verleden „jaar, van het mislukken van den oogst in Groot-Brittannië, „van het vroeg invallen van den Egyptischen katoenoogst, „in verband waarmede belangrijke goudonttrekkingen voor „Alexandrië werden verwacht, en van te wachten zijnde „goudonttrekkingen voor Braziliaansche rekening.

„Het is wellicht dienstig erop te wijzen, dat er behalve „deze feiten nog twee bijzondere factoren in het spel zijn „geweest, die het bestuur van de Bank van Engeland mede „tot het bovengenoemde besluit hebben gebracht.

„In de eerste plaats dan dient de précaire toestand ver- „meld, waarin de Oostenrijksch-Hongaarsche geldmarkt in „den laatsten tijd verkeert.

„Er heerscht te Weenen in de laatste maanden een onge- „breidelde speculatie, waardoor de koersen van industriëele „waarden meermalen 20 en 30 % werden opgezet. Men zal „zich bovendien herinneren dat tegelijk met de waarschu- „wing van den president der Deutsche Reichsbank in zake „de noodzakelijkheid tot beperking van de credietfaciliteiten „in het Duitsche Rijk, ook de president der Oostenrijksch- „Hongaarsche Rijksbank zijn waarschuwende stem heeft „doen hooren, vooral wat betreft den omvang der bouw- „credieten. Veel heeft dit aldaar echter niet gegeven en „op het oogenblik moet door den Oostenrijkschen handel „voor bankfaciliteiten een rente van 6½ % worden betaald. „In Hongarije is de toestand zóó verergerd, dat verschil- „lende groote handelshuizen van eerste klasse-reputatie „gevallen zijn, en dat verschillende kleinere banken haar „betalingen hebben gestaakt.

„Te midden van dezen dreigenden toestand viert de „speculatie aan de Weensche beurs nog voortdurend „hoogtij, en complicaties in dezen schijnen dan ook niet „uitgesloten. Het spreekt vanzelf dat deze situatie zich „geducht laat gelden waar het de discontopolitiek der „groote circulatiebanken betreft.

„De tweede factor die o.i. en wellicht in nog sterker mate „dan de eerste voor de internationale geldmarkt van het „grootste gewicht is, is de finantiëele positie in de Ver- „eenigde Staten. De oogsten in de Unie beloven, zooals „wij straks nog nader zullen zien, inderdaad een uitnemende „opbrengst en de behoeften der financiering daarvan zijn „dan ook wederom zeer omvangrijk.

„Tot vóór enkele jaren hebben handel en industrie in „de Vereenigde Staten gekwijnd en was het geld aldaar „zeer ruim, zóó zelfs, dat belangrijke saldi aan de Berlijn- „sche beurs konden worden uitgezet.

„Toen evenwel de vooruitzichten voor den oogst beter „werden en men den politieken toestand met meer ver- „trouwen begon in te zien, heeft zich langzamerhand de „industrie uit haar apathische houding kunnen opheffen „en is als met een tooverslag een dusdanige bedrijvigheid „ingetreden, dat de staal- en ijzerindustrie zich op het „moment met werk overladen ziet en ook op ander gebied „een onmiskenbare herleving van het zoo lang gesluimerd „hebbende zakenleven op te merken valt.

„Dat hiervoor de geldmiddelen der Unie plotseling aller- „wege in beslag worden genomen, spreekt vanzelf en waar „dit feit nu juist samenvalt met de bovengenoemde eischen „voor de oogstbeweging, is het niet meer dan verklaarbaar, „dat de situatie op de New-Yorksche geldmarkt zich veel „meer dan in andere jaren verscherpt heeft.

„De laatste New-Yorksche Bankstaat wijst slechts op „een surplus-reserve van $ 9.500.000, tegen $ 18.000.000 „een week te voren. Op het correspondeerende tijdstip van „het vorige jaar bedroeg de surplus-reserve der Nationale „Banken circa $ 32.500.000, in 1910 ruim $ 50.000.000 en „al gaat de vergelijking met deze jaren niet geheel op, „aangezien door de in het laatste jaar plaats gevonden „toetreding der trustmaatschappijen tot het New-Yorksche „clearinghouse de verhouding der surplus-reserve zich „eenigszins heeft gewijzigd, toch wijzen deze cijfers er „voldoende op, dat de toestand op het oogenblik belangrijk „minder sterk is dan de laatste jaren in begin September „het geval was."

. . . . . .

„Dat onder dergelijke omstandigheden de Europeesche „geldinstituten zich reeds zoo vroeg mogelijk door eene „disconto-verhooging tegen al te groote eischen der Nieuwe „Wereld willen dekken, is echter alleszins verklaarbaar.

„Het is een verblijdend teeken, dat gedurende de afge- „loopen week de positie der Bank van Engeland door vrij „groote goudaanvoeren versterkt is, zoodat de verhouding „der reserves tot de verbintenissen van 49.50 tot 49.80 „gestegen is, terwijl ook de goudonttrekkingen voor Brazilië „althans voorloopig nog vermoedelijk zullen uitblijven.

„Of te Berlijn spoedig het voorbeeld der Engelsche „zusterinstelling zal worden gevolgd, blijft af te wachten. „Zooals bekend, is de discontovoet te Berlijn nog altijd „een half procent hooger dan te Londen, doch de week- „staat der Deutsche Reichsbank is in de afgeloopen „week tengevolge van de eischen bij de maandwisseling „M. 275.000.000 verslechterd, tegen slechts M. 240.000.000 „ten vorigen jare. In verband met de hochconjunctuur,

„die allerwegen in Duitschland heerscht, zullen de eischen „bij de kwartaalswisseling zonder twijfel zeer belangrijk „zijn en reeds thans meent men te Londen in de daling „van den Duitschen wisselkoers [1]) teekenen te zien van „op handen zijnde goudonttrekkingen voor Duitschland.

„Voegt men hierbij de hierboven geschetste spanning „op de Oostenrijksche geldmarkt, welke, zooals bekend, in „hooge mate op Berlijn steunt, dan schijnt het wel waar- „schijnlijk, dat ook te Berlijn binnenkort tot verdere „discontoverhooging zal moeten worden overgegaan." [2])

§ 6 Disconto ter plaatse van den betrokkene en van den trekker

a Disconto ter plaatse van den betrokkene

Bij het disconteeren van internationale wissels is het de vraag, welk disconto in rekening dient gebracht te worden, het ter plaatse van den betrokkene, of van den trekker geldende. Daarbij bedenke men, dat de houder van een langen wissel, die soliede is, altijd contant geld moet kunnen krijgen ter plaatse waar de wissel moet worden betaald. En dan onder aftrek natuurlijk van het *daar* geldend disconto. Bij disconteering in het land van den trekker, zal derhalve den verkooper geen hooger disconto worden berekend, daar de nieuwe houder den wissel dan ter plaatse van den betrokkene altijd voordeeliger van de hand zou

---

1) N. B. Engelsch noteeringssysteem. Zie blz. 19.

2) Zie verder „De Economist", 1912, n° 6, blz. 451, v.: „Rentevoet en seizoen in de Vereenigde Staten", door Dr. A. van Thijn. En in „De Economist" de rubriek: „De internationale geldmarkt," door C. Rozenraad.

kunnen doen. Dát had de vorige houder dan even goed kunnen verdienen. Is het disconto ter plaatse van den betrokkene dus *lager* dan ter plaatse van den trekker, dan wordt bij disconteering het eerste in rekening gebracht. De koers van lange wissels is dan gelijk aan die van korte, verminderd met het disconto ter plaatse van den betrokkene.

Ingeval de discontostand ter plaatse van betaling *hooger* is dan in het land van den trekker, is de prijs van lange wissels mogelijk iets hooger dan de koers van korte wissels op hetzelfde land, verminderd met het disconto ter plaatse van betaling. Want in dat geval geeft het voordeel, lange wissels op die plaats als voordeelige geldbelegging te koopen. Daardoor ontstaat dus een grootere vraag naar lange wissels, waardoor hun koersen wat stijgen en zij de zichtkoersen naderen.

Een elementair onderscheid tusschen de koersen van lang- en zichtpapier is dus, dat de koersen van zichtpapier zich, normaliter, tusschen de speciepunten bewegen, terwijl de koersen van lange wissels bovendien nog onmiddellijk aan den invloed van discontoveranderingen ter plaate van den betrokkene onderhevig zijn.

Gelijk wij zagen, worden lange wissels nog al eens als geldbelegging gekocht. Rijst nu de discontostand van het land, waarop deze wissels loopen, dan zullen de houders hen tot het laatste oogenblik (den vervaldag) vasthouden, om zoo weinig mogelijk op hunne vorderingen te verliezen. Maar daalt het disconto ter plaatse van den betrokkene, dan zullen de houders van lange wissels hen eerder te gelde maken. En wel door die wissels op te zenden naar de plaats van betaling en zich in goud te laten dekken. De discontostand daar kan namelijk zóó laag zijn, dat die

handelwijze, zelfs de goudverzendingskosten in aanmerking genomen, voordeel oplevert. Volgens Mr. PIERSON [1]) moet zulks echter niet te absoluut worden geconstateerd. Indien met een dalend disconto een gegronde verwachting van komende stijging samengaat, zullen de houders van lang papier dat niet zoo schielijk verdisconteeren. Bovendien meent PIERSON [2]) dat de bedoelde remise niet in specie behoeft te geschieden. In een land gaat immers met disconto-verlaging doorgaans een rijzing der wisselkoersen op het buitenland samen. Van die rijzing is dan volgens Mr. PIERSON een gevolg, dat voor zoo'n land uitvoeren van goederen voordeeliger dan invoeren worden. Want, zijn de wisselkoersen op het buitenland hoog, dan geeft het voordeel, van het buitenland te vorderen te hebben. Tot zoover Mr. PIERSON. Ons inziens is, gegeven het samengesteld karakter van het handelsverkeer, die meening bezwaarlijk door de ervaring te bewijzen. En bovendien speelt de prijs der goederen zelf in het land van uitvoer, vergeleken bij dien in het land van invoer, in dat handelsverkeer een te groote rol, dan dat een invloed van de wisselkoersen op den goederenhandel zou zijn te onderscheiden.

Inderdaad ziet men bij discontoverlaging in een land, goud daaruit wegvloeien, omdat het goud de plaatsen zoekt, waar de rentestand het hoogst is. „Aujourd' hui les rela-„tions internationales se multiplient, à l'aide de moyens „rapides et économiques; le capital, sous toutes les formes „et surtout sous la forme métallique devient tellement „mobile et cosmopolite qu'il ne manque jamais de répondre

---

1) „De Wisselkoersen". Vert. van GOSCHEN's: „Foreign Exchanges". Amsterdam 1880, blz. 101.

2) T. a. p., blz. 102.

„à l'appel d'un profit suffisant. L'or comme l'eau tend „à retrouver le niveau partout; il se précipite où le vide „se fait sentir du moment où le besoin du numéraire „se manifeste par une élévation de l'intérêt" [1]) Dat geschiedt dan o. a. door de disconteering van lange wissels uit het buitenland, waarvoor de remise daarheen in specie plaats heeft.

Wanneer een land behoefte aan kapitaal heeft, verhoogt het zijn disconto, hetgeen na het in § 5 behandelde geen nadere verklaring behoeft. Oppervlakkig redeneerend zou men tot de conclusie kunnen komen, dat het een land, hetwelk finantieel in nood verkeert, weinig baten kan door een discontoverhooging er het geld nog duurder te gaan maken. Dit nu is onjuist. In het buitenland toch ziet men de wisselkoersen op het land van den betrokkene, dat zijn disconto verhoogde, al spoedig rijzen. Dat is verklaarbaar. De Engelsche wisselkoers bijv. in Duitschland beteekent: de waarde te Berlijn van een bepaald aantal „Ponden-te-Londen". Zijn nu die „Ponden-te-Londen" door de disconto-verhooging ter plaatse van den betrokkene aldaar in waarde gestegen, dan gaat daarmede vanzelf een stijging van hun waarde te Berlijn, m.a.w. van den Londenschen wisselkoers aldaar, samen. Stijging der wisselkoersen leidt ten slotte tot gouduitvoer, juist datgene, wat het land van den betrokkene met zijn discontoverhooging wilde bereiken. Mr. Pierson [2]) meent, dat ook hier niet juist *specie*-uitvoer behoeft plaats te hebben, waarop wij in hoofdstuk III zullen terugkomen.

---

1) M. Wolowski. „Le change et la circulation". Paris 1869, blz. 334 v.

2) Leerboek I, blz. 606.

Hiermede hebben wij getracht na te gaan, wat in het buitenland geschiedt tegenover een land, waar discontoverandering plaats vindt. Maar wat in het buitenland gebeurt, bijv. goud*uitvoer*, is tegelijkertijd voor het binnenland een gebeurtenis, n.l. goud*invoer*. Zoodoende zijn in het bovenstaande reeds met gevolgen van discontoveranderingen ter plaatse van den betrokkene, gevolgen hiervan ter plaatse van den trekker implicite behandeld. Toch valt daarover nog een en ander op te merken.

b DISCONTO TER PLAATSE VAN DEN TREKKER

Is ter plaatse van den trekker het disconto hoog, dan wijst dat op een behoefte aan geld, die grooter is dan de normale. De trekkers van wissels op het buitenland zullen die gaarne spoedig te gelde maken, terwijl degenen, die naar het buitenland moeten remitteeren, daarmede zoo lang mogelijk wachten, om zich zoo laat mogelijk van hun kostbare geld te ontdoen. Nu houdt zulks een toename van aanbod en een beperking van vraag in. Toch behoeft de wisselkoers nog niet te dalen. Want zoolang er op een gegeven oogenblik evenveel lieden zijn, die papier op het buitenland aan te bieden hebben, als die daarheen remitteeren *moeten*, dus het vragen, is er nog een evenwicht van vraag en aanbod. Maar zijn er op een oogenblik minder remittenten dan trekkers, dan zouden bij normaal of laag disconto kapitalisten in de overblijvende wissels wel hun geld beleggen (die dus opkoopen). Bij een hoog disconto zullen zij daartoe niet zoo licht overgaan, om, gelijk GOSCHEN zegt [1]), juist in den tijd van crisis niet „uit hun geld" te zijn. In hoeverre een

---

1) Vert. PIERSON, blz. 38.

hoog disconto samen kan gaan met een overmaat van trekkers boven remittenten, is een punt van bespreking, dat in hoofdstuk III thuis behoort.

Op blz. 62 was reeds gelegenheid op te merken, hoe goudbeweging plaats heeft van het land met laag- naar het land met hooger disconto. Een bron van deze goudbeweging was dan het verdisconteeren door buitenlanders, van hun vorderingen op het land met het lage disconto, gevolgd door een remise in specie. De mogelijkheid echter bestaat dat, zoodra de handelsschulden met het buitenland zijn vereffend, de genoemde werking van het laag disconto ophoudt. In het gestelde geval trekken de bankiers ter plaatse van het hoog disconto in blanco op de plaats met het lage. Zij verschaffen zich dan „goud-ter-plaatse-waar-het-goedkoop-is" hetgeen zij ten hunnent duur kunnen verkoopen. Een laag disconto leidt op nog andere wijze tot gouduitvoer, welke hieronder zal worden besproken.

In ieder geval bevordert een laag disconto goud*uitvoer*. Goud niet met rijkdom gelijkstellende, kunnen wij een laag disconto niet als ongunstig voor een land qualificeeren. Wèl wanneer zich nog andere omstandigheden daarbij voegen. Het kan namelijk voorkomen, dat de gouduitvoer zóólang aanhoudt, dat aan de goudbehoefte binnenslands niet meer kan worden voldaan. Dan zou men, in plaats van tot discontoverhooging over te gaan, wat in dat geval, gelijk wij hieronder zullen zien, het redmiddel bij uitnemendheid is, den tijd gekomen kunnen achten, aan het ruilmiddel-begeerig publiek, minder kieskeurig geworden, bankpapier als ruilmiddel kwijt te worden. Wat is daarvan het gevolg? De wisselkoersen op het buitenland dalen niet, voor de vereffening van buitenlandsche schulden kunnen

de bankbiljetten niet dienen, zij zijn niet inwisselbaar door den geringen goudvoorraad, het goud, de waardemeter van goederen, doet agio, stijging van de goederenprijzen. In dit geval is een laag disconto hoogst bedenkelijk.

Wanneer hooge wisselkoersen tot gouduitvoer leiden, die op een bepaald oogenblik niet gewenscht is, is discontoverhooging een der „meest doeltreffende middelen" [1]) om dezen uitvoer te remmen. „Een middel tegen uitbreiding der credietzaken". [1]) Een der directeuren van de Engelsche Bank (Mr. G. W. Norman) moet zich eens als volgt hebben uitgelaten [2]): „We have found, that the power we possess, „and which we exercise, of raising the rate of discount, „keeps the demand upon us within manageable dimensions". Een hooger disconto binnenslands dan daarbuiten remt niet alleen den gouduitvoer maar lokt goudinvoer aan.

Want door discontoverhooging nemen de disconteeringen af, wordt die wijze van bevrediging van de behoefte aan het ruilmiddel bemoeilijkt. Daarin moet dan op andere wijze worden voorzien. Dit doet het buitenland voor een groot gedeelte. Het buitenland kan zijn niet vervallen wissels in portefeuille houden of verdisconteeren. Het eerste bij hoogen discontostand in het binnenland, aangezien dan de contante prijs voor niet vervallen wissels *laag* is, het laatste bij laag disconto in het binnenland, omdat dan deze prijs *hoog* is. Zoo beschouwt Mr. N. G. Pierson [3]) het feit, dat Londen de voornaamste discontomarkt is, als een gevolg van het laag Engelsch disconto.

---

1) Mr. N. G. Pierson, „Grondbeginselen der Staathuishoudkunde", Haarlem 1875, I, blz. 214.

2) J. J. I. Harte, t. a. p., blz. 135.

3) „Grondbeginselen" II, blz. 162.

vergeleken bij de discontonoteeringen van andere landen.

Maar bij hoog disconto binnenslands is het voor buitenlandsche debiteuren, indien daar een lager disconto wordt genoteerd, voordeelig hun schuld door speciezending te vereffenen, daar zij dan ten opzichte van het bedrag hunner schuld met een betrekkelijk geringe hoeveelheid aan edel metaal kunnen volstaan. Natuurlijk moet het verschil in beide disconto's de kosten van een goudzending meer dan vergoeden. Zoo kunnen tusschen landen, die ver uit elkander liggen, groote discontoverschillen voorkomen, zonder dat een goudbeweging het gevolg is. Buitenlandsche bankiers zenden ook wel goud tot aankoop van wissels binnenslands. Zijn deze wissels vervallen, dan zal de remise weder in baar geld plaats moeten hebben. In dat geval dragen de bankiers de kosten van twee goudzendingen, zoodat zij tot deze operatie eerst bij belangrijk discontoverschil besluiten.

Dat van discontoverhooging-alléén goud*in*voer het direct gevolg zou zijn, wordt ook door de practijk weerlegd. Zie Alg. Handelsblad, 19 October 1912:

„Onder den invloed der buitenlandsche disconto-verhoo-
„gingen, zijn de wisselkoersen ten onzent aanmerkelijk
„opgeloopen, zoodat verdere goudinvoer thans niet loonend
„meer is. Intusschen is juist in de afgeloopen week een
„aanzienlijk bedrag geel metaal hierheen gekomen, waar-
„door de volgende bankstaat recordcijfers voor den goud-
„voorraad zal aanwijzen. Onze circulatiebank staat dien
„ten gevolge bijzonder krachtig, — een belangrijk punt
„bij de decisie over een eventueel volgen van het buiten-
„landsche voorbeeld."

Resumeerende zien wij, dat voor de koersen van *lange*

wissels het disconto ter plaatse van den *betrokkene* voornamelijk in aanmerking komt. Voor *korte* wissels, dat ter plaatse van den *trekker*, maar toch altijd door de verhouding met het disconto buitenslands.

Uit het voorafgaande moge de belangrijke rol, welke het disconto in de vereffening van internationale schulden speelt, genoegzaam zijn gebleken.

HOOFDSTUK III

Betalingsbalans

§ 7 Algemeene opmerkingen

Wij hebben gezien, hoe internationale schulden voornamelijk door het wisselverkeer worden vereffend. Wel zal niet ieder, die eens een internationale schuld te vereffenen had, dat door middel van een wissel hebben verricht. Men kan tot beperkte bedragen altijd wel buitenlandsch bankpapier machtig worden en dat per aangeteekenden brief verzenden, postwissels (buiten het wisselverkeer gelijk wij dat bespraken, staande) worden door particulieren veelal gebruikt. Toch is hier het „vele kleintjes maken een groote" niet toepasselijk, aangezien de wissel (chèque) voor de vereffening van internationale schulden het middel „par excellence" blijft, en de genoemde vereffeningswijzen verreweg in de minderheid zijn. In zijn geschrift: „Die fünf Milliarden", [1]) geeft A. Soetbeer een mededeeling over de vereffening der Fransche oorlogsschatting met Duitschland. Van 4990 millioen Franken werden: 617 millioen in baar geld, 125 millioen in bankpapier en 4248 in wissels betaald. [2])

Het kan dus geen verwondering baren, dat men van

---

1) 1874.

2) Zie ook: A. Fellmeth: „Zur Lehre von der internationalen Zahlungsbilanz". Heidelberg 1877.

oudsher tusschen de prijzen van internationale wissels (resp. goudbewegingen) en de credit-debetverhouding tusschen de naties, verband heeft gezocht. Over dat verband zal in § 8 worden gesproken. Aan de credit-debetverhouding zelve tusschen twee landen worde deze paragraaf gewijd.

Een land voert in en uit, naarmate zijn behoeften en die van het buitenland strekken. Door invoer ontstaan schulden aan-, door uitvoer vorderingen op het buitenland. Deze schulden en vorderingen worden door het wisselverkeer zooveel mogelijk gecompenseerd, zoodat een land zijn invoeren grootendeels met zijn uitvoeren *betaalt*. Van schulden uit anderen hoofde, bijv. wegens renten van binnenlandsche leeningen in het buitenland geplaatst, en dezulken meer, geschiedt de vereffening in den regel op dezelfde wijze, nl. tegen vorderingen op het buitenland, door den wissel als eenvoudigst en goedkoopst schuldvereffeningsmiddel.

Onder bepaalde omstandigheden matigt zich de eigenschap van „goedkoop-zijn" van den wissel, hetgeen tot uitvoer (resp. invoer) van baar geld voeren kan.

De vereffening van internationale schulden geschiedt dus (in verband met het hierboven aangevoerde: cum grano salis op te vatten), òf door goederen (wissels), òf door geld. Kortheidshalve worden hier alleen goederen genoemd. Hier kan de tegenstelling: goederen—geld zonder bezwaar worden gebezigd. Later zal de term „goederen" uitbreiding behoeven.

Het geheel van schulden en vorderingen van een land tegenover het buitenland, op- of gedurende een bepaalden tijd, noemt men zijn *betalingsbalans*.

In zijn „Zahlungsbilanz und Diskont", [1]) vergelijkt

---

1) Berlin, z. j. (w.s. 1908) blz. 13.

Prof. Schär de betalingsbalans met een rekening-courant. Een land wisselt met het buitenland wederkeerig goederen, nijverheid, crediet, kapitaal uit; weshalve de betalingsbalans dan ook als een rekening met debet en credit voor het binnenland moet worden geconstrueerd, waar de rekening „buitenland" met credit en debet tegenover staat. De creditposten van het binnenland dekken daarbij natuurlijk de debetposten van het buitenland, gelijk omgekeerd de creditposten van het buitenland aan de debetposten van het binnenland beantwoorden. Hier vinden wij een volkomen analogie met de tweezijdige boekhouding van een rekening-courant tusschen particulieren.

Bij de oudere schrijvers over Staathuishoudkunde: Adam Smith, David Hume, zal men wel den term *handelsbalans*, niet betalingsbalans aantreffen. Hume wijdt aan de „Balance of trade" de vijfde van zijn, in Part II zijner werken opgenomen, Essays. [1]) En Adam Smith spreekt in den titel van het derde hoofdstuk van het vierde boek zijner „Wealth of Nations" [2]) zelfs alleen maar van „the balance", terwijl ten duidelijkste blijkt, dat door hem de handelsbalans is bedoeld. Onder handelsbalans heeft men te verstaan de tegenoverstelling van de waarden der goederen, welke gedurende een' bepaalden tijd in een bepaald gebied naar en van een bepaald ander gebied in- en uitgevoerd zijn. Daaruit blijkt, dat de begrippen betalings- en handelsbalans elkander niet dekken. Want de waarde van goederen in het land van uitvoer is maar zelden gelijk aan de waarde in het land van invoer. Het eerste land noteert nu op de actieve zijde van zijn handelsbalans een gansch ander bedrag dan het tweede

1) Londen, 1768.
2) T. a. p. II, blz. 53.

land op de passieve zijde van de zijne. Op de *betalings*balans echter noteeren beide landen, respectievelijk in debet en credit, hetzelfde bedrag: dat van de schuld en vordering, welke door den in- en uitvoer zijn ontstaan. Maar bovendien omvat de betalingsbalans alle internationaal verkeer, waaruit vorderingen ontstaan, de handelsbalans uitsluitend het internationaal goederenverkeer. In verband met de handelsbalans kan de bovengenoemde tegenstelling in de vereffening van internationale schulden tusschen geld- en goederen worden volgehouden. Door de betalingsbalans leeren wij belangrijke andere oorzaken van credit en debet tusschen verschillende landen kennen, dan alleen het internationaal goederenverkeer, als daar zijn: Staats- en particuliere leeningen, internationale erfenis-aanspraken, reisuitgaven van vreemdelingen, vorderingen uit arbitrage, blanco-wissels, kortom uit bankoperaties, voortspruitende, enz. enz.

Een „klassieke" opsomming van de onderdeelen der betalingsbalans geeft Goschen in hoofdstuk II van zijn werk over de wisselkoersen, in welks aanvang hij zelf de beide begrippen handels- en betalingsbalans niet scherp onderscheidt. Een overzicht over de elementen der betalingsbalans geeft Schär [1]) in zijn reeds genoemd werk. [2])

Het kan nu duidelijk zijn, dat de oudere schrijvers zich uitsluitend met de handelsbalans inlieten. Want in hun tijd sproten internationale vorderingen inderdaad voor verreweg het grootste gedeelte uit het goederenverkeer voort. Het „mobiele kapitaal" is een verschijnsel van den nieuweren tijd. En eerst daarmede heeft zich het begrip

---

1) T. a. p., blz. 18 en 19.
2) En: Fellmeth, t. a. p., blz. 9 v.

betalingsbalans als tegenstelling tot de handelsbalans ontwikkeld. Kon men vroeger bijv. de goudbewegingen beschouwen in nauw verband met de in- en uitvoeren van een land, tegenwoordig kan men zich belangrijke goudbewegingen zonder eenigen samenhang met den goederenhandel denken. Door de mobiliteit van het kapitaal zijn aan de voornaamste beurzen obligaties in staatsleeningen, spoorwegaandeelen en dergelijke, dagelijksche handelsartikelen, die de vereffening van internationale schulden kunnen bewerkstelligen, waarvoor vroeger een goudzending noodig was.

Overtreft de invoer den uitvoer van een land, dan noemt men zijn handelsbalans *passief*, in het omgekeerde geval *actief*. De betalingsbalans is passief, indien het debet grooter bedrag vermeldt dan het credit. In het omgekeerde geval is de betalingsbalans actief.

Uit het bovenstaande volgt nu, dat een land met passieve handelsbalans zeer wel een actieve betalingsbalans kan hebben. (Engeland.)

De termen actief en passief worden door sommige schrijvers vervangen door gunstig en ongunstig, evenals bij de wisselkoersen.

Over het gebruik van die termen moge hier een opmerking plaats vinden. Men zou zich kunnen denken, dat bijv. Nederland tegenover Frankrijk meer te vorderen dan te betalen heeft, tegenover Duitschland echter juist in het omgekeerde geval geplaatst is, enzoovoort, verschillend tegenover de verschillende landen, waarmede Nederland in handelsverkeer staat. Hoe is dan Nederlands betalingsbalans: gunstig of ongunstig? Inderdaad komt een dergelijke toestand niet licht voor, en zeker niet bestendig, tengevolge van den nivelleerenden invloed van de arbitrage. Staat Nederland n.l. tegenover Frankrijk actief, tegenover Duitsch-

land passief, dan kan het zijn Duitsche schulden betalen met zijn surplus aan Fransche vorderingen boven Fransche schulden. De bankiers in Amsterdam, die zooveel aanvragen om Marken krijgen, dat zij die niet kunnen bevredigen, terwijl zij (bij hun Fransche correspondenten) de beschikking over veel Franken hebben, kunnen dien correspondenten last geven, tegen de door hen genoteerde Marken-prijzen een vereischt bedrag aan Marken op één hunner Duitsche correspondenten (doorgaans tevens correspondenten van den Amsterdammer) over te schrijven. De Amsterdamsche bankier krijgt dan de beschikking over Marken, doch evenredige vermindering van Franken. Op die wijze rijzen of dalen de wisselkoersen op het buitenland *gezamenlijk*. In financieele weekoverzichten zal men ook niet licht de mededeeling aantreffen bijv. de Engelsche wisselkoers steeg belangrijk, Frankrijk daalde wat; maar steeds: *de wisselkoersen* op het buitenland waren wat vast, of daalden belangrijk, of iets dergelijks. Vgl. JOHN S. MILL[1]) „It remains to „observe, that the exchanges do not depend on the balance „of debts and credits with each country separately, but „with all countries taken together. England may owe a „balance of payments to France; but it does not follow „that the exchange with France will be against England, „and that bills on France will be at a premium; because „a balance may be due to England from Holland or Ham„burgh, and she may pay her debts to France with bills „on those places; which is technically called arbitration „of exchange."..... „in the main, the exchanges of all „foreign countries vary together, according as the country

1) T. a. p. III, xx, § 3.

„has a balance to receive or to pay on the general result „of its foreign transactions."

De arbitrage werkt als de wet der communiceerende vaten, waardoor de verschillende debet- en creditverhoudingen met het buitenland in contact komen, één niveau krijgen, hetwelk dan voor het land in quaestie de beteekenis heeft van een actieve-, evenwichtige- of passieve betalingsbalans.

In welk verband staat nu de betalingsbalans tot de goudbewegingen? (Het woord *goud*beweging is, in verband met het vroeger gezegde [1]) hier toe te laten).

Het onderzoek naar dat verband volge in

§ 8 Goud- en goederenbeweging

Oppervlakkig beschouwd, zou uit het voorafgaande het antwoord op die vraag niet moeilijk kunnen zijn: gouduitvoer zoodra goedereninvoer doorgaat en goederenuitvoer ophoudt, dus *schuld* aan het buitenland ontstaat. Uit- en invoer van goederen worden beheerscht door de verhouding van binnen- en buitenlandsche prijzen. Indien bijv. de invoer den uitvoer overtreft dan zou dat voort kunnen spruiten uit een prijzenverlaging in het buitenland. Die toestand kan tijdelijk zijn, bijv. als gevolg van een mislukten oogst, doch ook blijvend, in welk geval een land ten slotte al zijn geld zou moeten verliezen, of zijn invoeren beperken. Dat zou door het heffen van invoerende rechten bijvoorbeeld te bereiken zijn. Een maatregel als deze zou echter alleen dan wenschelijk zijn, indien werkelijk vaststond, dat gelduitvoer op een inderdaad ongunstigen toestand van het uitvoerende land wijst, indien werkelijk

---

1) Blz. 28.

gouduitvoer in onlosmakelijk verband met een schuldtoestand van het uitvoerende land zou staan, een in zekeren zin *abnormaal* verschijnsel ware. Dan is het voorkomen of belemmeren van dien gouduitvoer een maatregel in normale richting. Wie dat meenen zullen het heffen van invoerrechten warm voorstaan. In de hoogste mate zij, die de vermindering van den goudvoorraad van een land als een bijzondere calamiteit beschouwen: de mercantilisten.

Slaan wij over hun standpunt ten dezen opzichte HUME's, op blz. 73 genoemd, Essay op, dan kunnen wij daar in levendige taal beschreven vinden, hoe er naast de vrees voor uitvoeren van goederen (gelijk die reeds bij de Grieken bestond en later ook bij Engelschen en Franschen, die o. a. speciaal korenuitvoeren vreesden) ook een vrees voor gelduitvoer bestaat, uitvloeisel van handelsnaijver, een vrees, dat zelfs al het goud en zilver een land zal verlaten. Zoo moeten de geschriften van zekeren Mr. GEE, die berekende, dat Engelands handelsbalans in zoo hooge mate passief was, dat het land dreigde binnen vijf of zes jaar geen shilling te zullen overhouden, een algemeene paniek hebben veroorzaakt. Maar, voegt HUME er aan toe: gelukkig zijn sintsdien twintig jaar voorbijgegaan, met een kostbaren oorlog nog wel, en het geld is in Engeland overvloediger dan ooit. Verder haalt HUME nog een mededeeling van L'ABBÉ DU BOS aan, uit diens boek: „Les intérêts d'Angleterre mal-entendus", dat Engeland, vóór de vereeniging met Schotland gevreesd heeft, dat door die samenvoeging, welke een open handel met Schotland tengevolge zou hebben, alle geld („treasure") naar Schotland zou stroomen, terwijl aan de overzijde van de Tweed een zelfde vrees werd gekoesterd. De tijd heeft geleerd, zegt HUME, hoe ongegrond deze vrees aan beide zijden was.

Tot op zekere hoogte op deze leer gebaseerd zijn GOSCHEN's theorieën omtrent de goudbewegingen.

GEORGE JOACHIM GOSCHEN, geboren 10 Augustus 1831 in Londen, is de schrijver van meer dan één belangrijke studie op het gebied van bank- en muntwezen. Van die geschriften, als: „Reports and speeches of local taxation" (Londen 1873); „Adresses on educational and economical subjects" (Londen 1885), in 1873, eveneens te Londen, nog voorafgegaan door „Probable results of an increase in purchasing power of gold", en verder nog zijn eveneens 1885 te Londen verschenen: „Condition and prospects of trade" — heeft het werk over de wisselkoersen, getiteld: „The theory of foreign exchanges", geschreven in 1863, dat in 1894 een 16den druk beleefde, den schrijver wel in de eerste plaats den naam gegeven van autoriteit op het gebied van bank- en muntwezen. Zijn deelhebberschap, sinds 1853, in de bankierszaak van FRÜHLING en GOSCHEN te Londen, voltooide de wetenschappelijke vorming, welke hij te Rugby en Oxford genoten had, ook in practischen zin. Weinig schrijvers over onderwerpen van Economie hebben voor hunne geschriften te beschikken gehad over zoo'n rijke practische ervaring en feitenmateriaal als GOSCHEN. Voor zijn vaderland mocht hij die als minister bij de conversie van de Engelsche staatsschuld ten nutte maken.

Om een juist inzicht in zijn algemeen economisch standpunt zoowel als in zijne beschouwingen, speciaal van het hier te behandelen onderwerp te verkrijgen, is een studie van zijn boek over de wisselkoersen de beste methode. In dat werk van GOSCHEN treedt, gelijk in de inleiding van dit geschrift reeds gelegenheid was, op te merken, GOSCHEN's practische ervaring in het bankiersbedrijf bijzonder aan het licht. Reeds in de inleiding van zijn boek valt dat te

constateeren, waar hij zegt, hoe het bij hem een punt van overweging heeft uitgemaakt, voor welke lezers hij moest schrijven, en hoe hij toen tot de slotsom was gekomen voor den *handelsstand* te zullen schrijven. Dat immers de wisselkoersen wel van belang zijn voor den staathuishoudkundige en voor het groote publiek, maar toch het meest de aandacht trekken van den handelsstand, die, bewust of onbewust, altijd hun invloed moet ondervinden. Hier zijn wij midden in de practijk. Wel voegt de schrijver er later nog aan toe, dat hij nauwkeurigheid in zijne redeneeringen betracht ten einde den wetenschappelijken lezer niet te ergeren, maar op den voorgrond staat bij GOSCHEN toch de practicus, de man, wiens betrekking in de maatschappij hem dagelijks in de gelegenheid brengt over de zaak, welke hij behandelt, mede te spreken, haar van nabij te bezien, en practisch den invloed te ondervinden, dien elke verandering in de wisselkoersen op den algemeenen handelstoestand oefent.

Merkwaardig is GOSCHEN's methode, om uit een gegeven historisch geval deductief zijne conclusies te trekken, in plaats van aan de theorie de practijk te toetsen. Juist bij een onderwerp als het door GOSCHEN behandelde komt de laatste methode ons voorzichtiger voor, aangezien daarbij zóóvele factoren in aanmerking komen, dat voorbeelden zelden volledig *alle* mogelijkheden weergeven. Ook mist men in een practisch boek als dat van GOSCHEN met verbazing alle pariteitsberekening uit de wettelijke muntbepalingen der betrokken landen. De pariteiten brengt hij wel ter sprake, doch van geen enkele berekening vergezeld.

GOSCHEN wil de termen gunstige en ongunstige wisselkoersen beperkt gebruikt zien, n.l. als gunstig en ongunstig uitsluitend uit het oogpunt van den geldhandel beschouwd.

Betalingen moeten geschieden in goud of inwisselbare biljetten, internationaal in goud (edel metaal), waarvoor de wissel een handig en goedkoop plaatsvervanger is. Maar wordt die wissel duur, zoodat hij zijn geschiktheid als plaatsvervanger verliest, dan is dat voor degenen, die betalingen hebben te doen, een *ongunstige* toestand, al kan het land, waar deze debiteuren wonen, zegt GOSCHEN, er uit economisch oogpunt over het algemeen wel gunstig aan toe zijn. Zoodoende worden de termen hooge- en ongunstige, lage- en ongunstige wisselkoersen, synoniem. Het wil ons voorkomen, dat, waar GOSCHEN zelf toegeeft, dat de termen gunstig en ongunstig in dit verband verwarring kunnen stichten, zij veel beter achterwege blijven, èn om hun overbodigheid, èn om hun onduidelijkheid.

Voor den aandachtigen lezer van GOSCHEN's boek kan het intusschen niet verborgen blijven, dat de schrijver een uitweiding over het gebruik dier epitheta aangrijpt als een welkome gelegenheid, om zijn lezers eens goed in te prenten, dat hij zich *niet* op mercantilistisch standpunt stelt. In hoeverre GOSCHEN zich in zijn theorie over de betalingsbalans buiten het door hem verworpen mercantilisme houdt, zullen wij nu nagaan in een kort overzicht van die theorie.

De betalingsbalans, aldus GOSCHEN, in den uitgebreidsten zin van het woord, is het eerste, waarop men zijn aandacht moet vestigen bij een beoordeeling van de bewegingen der wisselkoersen. Heeft een land een ongunstige betalingsbalans, is het dus meer schuldig aan het buitenland, dan het daarvan te vorderen heeft, m. a. w. bevinden zich in het buitenland weinig debiteuren van dat land (vinden in het buitenland wissels op dat land getrokken weinig aftrek), waardoor de prijzen dier wissels in het buitenland

dalen, dan ontbieden de buitenlandsche crediteuren liever goud, dan op de verkoop der wissels zooveel te verliezen. Deze toestand is te verhelpen. GOSCHEN bespreekt dit in het laatste hoofdstuk van zijn boek, bij de zoogenaamde *correctieven* der wisselkoersen, door vermeerdering van uitvoer en vermindering van invoer. Een land moet in dat geval tegenover het buitenland dus minder schulden maken en meer vorderingen kweeken. Want een land dat meer invoert en verbruikt, dan het uitvoert en wint, geraakt in schuld, waar het zich alleen weder uit kan werken door minder te verbruiken en meer te verdienen. Een natie, die haar schulden afdoet door goud uit te voeren, vermindert haar kapitaal. Die beide volzinnen zijn door PIERSON herhaaldelijk gememoreerd [1]), en terecht, als kenteekenen van GOSCHEN's mercantilisme. In nagenoeg alle, in onze litteratuuropgave genoemde geschriften van PIERSON, wijst de schrijver op de waarde dier volzinnen voor de beoordeeling van GOSCHEN's stelsel.

De groote gouduitvoeren in het jaar 1861 van Europa naar Amerika besprekende [2]), acht GOSCHEN daarvan de oorzaak, bij uitsluiting van alle andere, het feit, dat Europa aan Amerika een groot bedrag *schuldig* was, tengevolge van bijzondere graan- en katoenuitvoeren van Amerika naar Europa. Bij de behandeling van de vraag, onder welke voorwaarden het goud naar Europa zou terugkeeren, brengt GOSCHEN een gansch ander element op den voorgrond, n.l. dat in Europa het geld *duurder* zou worden dan in Amerika.

GOSCHEN acht dus goud- en goederenbeweging wel moge-

---

1) O. a. Leerboek I, 2de druk, blz. 594.
2) T. a. p., blz. 68.

lijk onder dezelfde omstandigheid, namelijk prijsverschil tusschen het object van uitvoer hier en ginds. Daarbij ligt de oorzaak van den uitvoer in het object *zelf*, namelijk zijn momenteele prijs hier en ginds. Maar gouduitvoer acht Goschen in de eerste en voornaamste plaats mogelijk om een *buiten* het goud liggende reden, namelijk het feit, dat het uitvoerende land aan het invoerende een schuld heeft te vereffenen, hetgeen Goschen zeker *niet* als oorzaak van goederenuitvoer zou kunnen opgeven.

Goschen stelt dus een causaal verband tusschen betalingsbalans en internationale schuldvereffening. Want bovendien noemt hij de betalingsbalans nog uitdrukkelijk een van de hoofdfactoren in de beweging der edele metalen, welke beweging naar wij weten quantitatief, niet qualitatief, van de wisselkoersen verschilt.

Goschen meent verder, dat, indien bijvoorbeeld de wisselkoersen in Nederland in het bijzonder tegenover Duitschland, laag zijn, zoodat gouduitvoer van Duitschland naar Nederland te verwachten is, eerst moet vaststaan, *wie* de kosten van dien gouduitvoer draagt, wil men de vraag kunnen beantwoorden, wat van die lage koersen de gevolgen zullen zijn voor den Duitsch-Nederlandschen goederenhandel. *Bestelt* in het gegeven geval een Duitsch fabrikant Nederlandsche producten, dan is hij aansprakelijk voor alle kosten van die transactie, dus ook van een eventueele vereffening door goudzending. Van dien goederenuitvoer zal Nederland dus niet de lasten dragen, terwijl aan den anderen kant Nederlanders, die Duitsche producten ontbieden, dezelve, door de lage wisselkoersen, goedkoop kunnen bekostigen. Zoowel in- als uitvoerzaken worden zoodoende voor het land aanlokkelijk onder de gestelde voorwaarden.

GOSCHEN bespreekt nog de gevolgen voor de wisselkoersen van de herleving des katoenhandels door de opheffing van de havenblokkades in Amerika in 1861. Hier komt de directe invloed van den goederenhandel op de wisselkoersen (respectievelijk goudbeweging) ter sprake. In het gegeven geval kon volgens GOSCHEN evengoed goud naar Amerika vloeien als niet, omdat Amerika juist groote behoefte zou kunnen hebben aan Europeesche producten, waarmede de katoenuitvoeren zouden worden betaald. Maar door den toestand van verwarring in Amerika (1861) zou er het crediet geschokt zijn, zoodat waarschijnlijk contante betaling voor die katoenuitvoeren zou worden gevorderd. Die betaling zou dan in goud moeten plaats hebben. Ook hier blijkt weer GOSCHEN's meening, hoe goudbeweging voortvloeit uit schuld aan het buitenland in het land van uitvoer. Onomwonden verklaart GOSCHEN bovendien nog, dat een uitvoer van specie, door wien ook, altijd toont, dat er gebrek is aan wissels op het buitenland; dat op zulk een oogenblik het buitenland meer te vorderen heeft dan te betalen, dat de betalingsbalans in het land van uitvoer tijdelijk ongunstig is.

In zijn opstel, „The foreign exchanges", [1]) stelt Mr. N. G. PIERSON tegenover de denkbeelden van GOSCHEN die van RICARDO.

DAVID RICARDO werd 19 April 1772 geboren uit een Joodsch geslacht, afkomstig uit Portugal, later in de Nederlanden en vervolgens in Engeland inheemsch. Evenals GOSCHEN was hij een der grootste Engelsche bankiers, evenals GOSCHEN politicus: lid van het Lagerhuis; evenals GOSCHEN man van wetenschap: staathuishoudkundige. Van

---

1) „Verspreide Econ. geschriften" IV, blz. 114.

zijn werken worden hier genoemd: „On the influence of a low price of corn on the profits of stock," (Londen 1815), een warme aanbeveling van den vrijen invoer van koren. „On the funding system", in 1820 verschenen, waarin belastingverhooging bepleit wordt als plaatsvervangster voor staatsleeningen. „Principles of political economy and taxation", (Londen 1817, 2de druk, in 1877). Een uitgave zijner gezamenlijke werken bezorgde in 1846 J. R. Mc. Culloch. Een nieuwe uitgave met een „notice of the life and writings of the author" verscheen te zelfder plaatse in 1881.

Ricardo geldt als de meest wetenschappelijke vertegenwoordiger der Engelsche vrijhandelschool, als waardig leerling van Adam Smith. Als hulde aan Ricardo's verdiensten op staathuishoudkundig gebied draagt de leerstoel in die wetenschap te Londen zijn naam.

Voor ons onderwerp is de door Ricardo in 1806 geschreven brochure belangrijk, getiteld: „The high price of „bullion a proof of the depreciation of bank notes", met het daaraan later toegevoegd aanhangsel.

Op de bladzijden 268 en vlgg. van Mc. Culloch's uitgave, nieuwe editie [1]), komen ten aanzien van goud- en goederenbeweging eenige karakteristieke uitspraken voor.

Wanneer wij, zegt Ricardo, in ruil voor goederen, muntmetaal afstaan, dan is dat niet uit noodzaak, maar bij vrije keuze. Onze invoeren van goederen zouden onze uitvoeren niet te boven gaan, indien wij geen overvloed van muntgeld hadden, dat wij daarom gaarne uitvoeren. Zoodoende wordt de uitvoer van goud door zijn betrekkelijke goedkoopte veroorzaakt, en is die niet het uitvloeisel, maar de oorzaak van een ongunstige (betalings)balans.

---

1) London, 1881.

Wanneer ik een internationale schuld, bijv. aan Duitschland, te vereffenen heb, aldus RICARDO, dan zoek ik naar de goedkoopste wijze van vereffening. Bedraagt deze schuld £ 100, en de kosten van een goudzending tot dat bedrag £ 6, kan komt de vereffening van mijn schuld mij op £ 106 te staan. Maar zou ik in Engeland bijv. laken kunnen koopen, dat mij in Duitschland £ 100 opbrengt, doch welks verzending mij £ 5 kost, dan is het voor mij voordeeliger mijn schuld aan Duitschland door een laken-uitvoer te voldoen.

Het laat zich in de practijk moeilijk denken, dat een particulier, die een schuld aan het buitenland te vereffenen heeft, zulks, indien het voordeelig is, door een aankoop en uitvoer van laken zal doen. Men stelle zich hier practisch de zaak aldus voor, dat laken-uitvoeren in het gestelde geval voordeelig plaats kunnen hebben door de lakenhandelaars. Degenen, die nu schuld aan het buitenland hebben, vinden daardoor een laken-wissel ter betaling van die schuld. Theoretisch is dan te constateeren, dat de kooper van dien wissel zijn schuld door een laken-uitvoer heeft betaald.

Het onderscheid tusschen GOSCHEN en RICARDO ten aanzien van hun beschouwingen over de oorzaken van goudbewegingen is dus dit, dat GOSCHEN, die oorzaken in omstandigheden zoekt, welke buiten het goud zelf omgaan, (n.l. een ongunstige betalingsbalans) terwijl RICARDO de internationale beweging van goud toeschrijft aan een eigenschap in dat goud *zelf* gelegen, (n.l. zijn betrekkelijke duurte.) Bij GOSCHEN dus voor geld- en goederenuitvoeren *verschillende* wetten, bij RICARDO *dezelfde*.

Door Mr. N. G. PIERSON is op RICARDO's theorie in zijn

opstel: „Eene theorie van RICARDO", („De Economist" 1879) eene kritiek geleverd, die op het volgende neerkomt:

Er moet worden onderscheiden tusschen de metaalbewegingen *op den duur* en de *tijdelijke*. Reeds door HUME [1]) is aangetoond, dat de eerste zich richt naar de prijsverschillen van het edel metaal bij de verschillende volken. Waar het muntmetaal overvloedig is, stijgen de prijzen der goederen. Daarheen worden goederen uitgevoerd, waartegenover een gouduitvoer als contra-praestatie staat. Want het woord overvloedig wordt hier in betrekkelijken zin gebezigd, namelijk: overvloediger dan in het buitenland. Een prijsverhooging binnenslands bevordert den invoer, en wijzigt zoodoende de betalingsbalans tegenover het buitenland. Het is ook door de practijk bevestigd, dat een land, welks metalen ruilmiddel overvloediger is dan in het buitenland, van dien overvloed aan het buitenland meedeelt. Als voorbeelden uit deze practijk noemt Mr. PIERSON [2]) de goudontdekkingen in Californië, die goederenuitvoeren naar Amerika sterk bevorderden, welke in goud werden vereffend. Die goederenuitvoeren waren het gevolg van de prijsverhoogingen in Amerika, zoodat Mr. PIERSON terecht constateert, dat, (wil men den term), het Amerikaansche goud met Europeesche goederen *betaald* werd. En een dergelijk beloop hadden de gevolgen van de ontmunting van het zilver in Duitschland.

Nu heeft HUME zich tot een beschouwing van de duurzame verspreiding der edele metalen bepaald, zoodat aan HUME's theorieën niets kan worden afgedaan. Doch RICARDO paste zijn opvatting ook op tijdelijke goudbewegingen

---

1) „Of the balance of trade," London 1768.
2) „Verspr. Econ. Geschr." IV, blz. 75.

toe. Daartegen richt zich Mr. PIERSON op deze gronden:

Wanneer men voor de vereffening van een internationale schuld bij de Nederlandsche Bank bijv. goud opvraagt, dan is de gewone wijze waarop dat geschiedt, dat men zijn bankbiljetten tegen het gewenschte metaal inwisselt. Nu wijzen de bankstatistieken er op, dat daarmede geen verminderde circulatie van ruilmiddel behoeft samen te gaan. Er kan n.l. bij de Bank op een oogenblik geen bezwaar bestaan, haar ongedekte circulatie uit te breiden, zoodat op bovengenoemde inwisseling een nieuwe uitgifte van papier kan volgen. De *elasticiteit* der ongedekte circulatie maakt het zoodoende mogelijk, de gedekte circulatie te verminderen, zonder de totale hoeveelheid van het ruilmiddel te beïnvloeden. Wèl moet dan niet juist een te groote behoefte aan metalliek ruilmiddel ontstaan, aangezien dat voor de Bank juist een moeilijkheid oplevert de ongedekte circulatie niet te doen toenemen. Want uitbreiding der ongedekte circulatie is een maatregel tot bezuiniging op het metalliek ruilmiddel, welke bij toenemende behoefte aan hetzelve belemmerd wordt. Tevens heeft de Bank een middel, om eventueel nadeeligen invloed van gouduitvoer gedeeltelijk te nivelleeren door hare disconto's te verminderen, m. a. w. door disconto-verhooging. Disconteeren beteekent immers voor de Bank een tijdelijke vermindering van haar goudvoorraad of een, in dit geval, ongewenschte vermeerdering van haar papier-circulatie. Dat hangt af van de wijze waarop de verdisconteering plaats heeft, tegen goud of tegen bankpapier.

Zelfs dus, wanneer een land zich niet in een overvloedig ruilmiddel verheugen kan, is bij een goed geordend bankwezen een tijdelijke gouduitvoer zeer wel mogelijk.

Het wil ons voorkomen, dat indien RICARDO, gelijk door

Mr. PIERSON aanvankelijk werd aangetoond, te ver is gegaan, de oorzaak moet liggen hierin, dat hij zijn: „If we „consent to give coin in exchange for goods, it must be „from choice, not necessity. We should not import more „goods than we export, unless we had a redundancy of „currency, which it therefore suits us to make a part of „our exports" [1]) stelt als een axioma, waaruit hij dan zijn conclusies trekt, waarvan niet alle juist behoeven te zijn. De gevolgen van een *petitio principii*.

Uitvoer van muntmetaal ter vereffening eener ongunstige betalingsbalans wijst erop, dat een land genoemd muntmetaal daartoe het beste kan missen (door het geordend bankwezen); niet noodzakelijk op een overvloed van specie in vergelijking met het buitenland. Dat is de conclusie waartoe Mr. PIERSON's critiek leidt.

Uit het feit, dat door de elasticiteit der ongedekte circulatie in de behoefte aan specie voor remise naar het buitenland kan worden voorzien, hetgeen bij goederen als schuldvereffeningsmiddel onmogelijk is, volgt, dat muntmetaal voor de vereffening van internationale schulden het gemakkelijkste, het aangewezen middel is.

Aan de verplichtingen, welke een ongunstige betalingsbalans een volk oplegt, *moet* worden voldaan; en bij die noodzakelijkheid zou zich dan aan de remittenten geld (specie) als het eenvoudigste en goedkoopste schuldvereffeningsmiddel opdringen. Van RICARDO's: „from choice, not necessity" zou dan niet veel overblijven.

PIERSON's artikel: „Eene theorie van RICARDO" verscheen in de Economist van 1879. Later, waarschijnlijk in de eerste jaren na 1901 geschreven (zie verspreide Economische ge-

---

1) T. a. p. blz. 268.

schriften, Deel IV, blz. 114 noot) ontstond een opstel „Foreign Exchanges," waarin hij op zijn tusschen GOSCHEN's en RICARDO's theorieën het midden houdende meening terugkomt. PIERSON zegt: (t.a.p. blz. 134) „He [RICARDO] has „been the first to suffer no exception to the rule that „gold and silver will only be exported when less valuable „in the country they are sent from than in the country „they are directed to. It will be thought by many — in fact „I have long thought so myself [sic] — that RICARDO has „gone beyond the mark in assuming this position." In het artikel van 1901 bekent PIERSON zich *geheel* tot RICARDO's standpunt. Zelfs zijn in 1879 (zie blz. 86 v.) geopperd bezwaar tegen RICARDO's leer reduceert PIERSON reeds in zijn Leerboek I (blz. 608) tot een toestand van overvloediger ruilmiddel binnen- dan buitenslands. Hij geeft in „Foreign Exchanges" een door hem noodig geachte ondersteuning van RICARDO's leer ten opzichte van tijdelijke goudbewegingen. Daarvoor volgt hij deze methode, dat hij die leer ook toepast op gebeurtenissen waarbij een gouduitvoer toch wel evident uit een passieve betalingsbalans moet voortvloeien. Zoo bijv. de gouduitvoer uit een land, dat tengevolge van een mislukten oogst zijn koren uit het buitenland moest betrekken.

Het is ons niet te doen om een volledige leer der betalingsbalans. Wij behandelen die uitsluitend in haar samenhang met de feitelijke internationale schuldvereffening. Daarom zou het ons te ver voeren hier van PIERSONS uitvoerig artikel „Foreign exchanges" een résumé te geven. Voor ons is het voldoende te constateeren, dat er ten opzichte van den samenhang tusschen betalingsbalans en goudbeweging dus drie theorieën zijn:

1. De *oude*, mercantilistische (GOSCHEN). Goudbewegingen

hangen uitsluitend van de activiteit of passiviteit der betalingsbalans in het land in quaestie af. Dus de wetten die de goederenbewegingen beheerschen *verschillen* van die waaraan de goudbewegingen zijn onderworpen.

2. De *intermediaire* (HUME, PIERSON 1879). De *duurzame* goudbewegingen zijn afhankelijk van de betrekkelijke duurte van het goud binnen- en buitenslands. Daarbij dus *dezelfde* wetten voor goud- en goederenbewegingen.

Tijdelijke goudbewegingen kunnen echter van den stand der betalingsbalans afhankelijk zijn. Daarvoor dus weder verschillende wetten.

3. *Ricardo's leer.* (PIERSON 1896 en ± 1901). Voor alle goudbewegingen gelden dezelfde wetten als voor goederenbewegingen. Hier wordt het begrip „betalingsbalans" een hulpdenkbeeld, dat als zoodanig bruikbaar is, doch niets verklaart.

Het punt van critiek op GOSCHEN's theorie is derhalve dit: Het is niet nauwkeurig, te zeggen dat een land, meer goederen invoerende, dan het uitvoert, in schuld geraakt, welke schuld door een gouduitvoer moet worden vereffend. Meer goederen in- dan uit te voeren is een gevolg van hooger goederenprijzen binnens- dan buitenslands. Die prijzen zijn het gevolg van grooter overvloed van ruilmiddel binnens- dan buitenslands. Dan is een uitvoer van dat ruilmiddel *voordeelig*, en niet een noodzaak tot vereffening van schuld. Die toestand van grooter overvloed van ruilmiddel is wat men te kwader ure een „ongunstige betalingsbalans" heeft genoemd.

Gouduitvoer (invoer) en ongunstige (gunstige) betalingsbalans zijn bij RICARDO synoniemen. In dit systeem naar de oorzaken van goudbewegingen vragende, vraagt men tegelijk naar de oorzaken van veranderingen in de betalingsbalans,

stelt men zich minder spoedig met een verklaring tevreden.

Voor de feitelijke vereffening van internationale schulden, welke te beschrijven wij ons als taak hebben gesteld, hebben deze theorieën geen onmiddellijk belang. Zij openen alleen een perspectief, dat de aandacht van den onderzoeker der internationale schuldvereffening overwaard is. Hij mag er zich echter niet te zeer van zijn onderwerp door laten afleiden. Daarom werd deze paragraaf tot een kort overzicht van die theorieën beperkt. [1])

§ 9 De methode van Prof. Schär

In een werkje getiteld „Zahlungsbilanz und Diskont" (zie blz. 7) ontwikkelt Prof. Dr. Joh. Fried. Schär, Professor a. d. Handelshochschule in Berlijn een methode, om den stand der betalingsbalans van een land in cijfers vast te stellen. Een overzicht van die methode met becijferingen voor Nederland door P. van Voorst in „De Accountant." [2]) De methode gaat van het volgende uit:

Men beperke het begrip betalingsbalans tot het geheel van betalingen, dat op een dag werkelijk geschiedt, aan en door het buitenland in en aan het binnenland. Betalingen van en aan het buitenland worden door het wisselverkeer gecompenseerd, zoodat het op een berekening van een saldo aankomt, indien men de betalingsbalans wil qualificeeren. Dat saldo kan bestaan in een credit of debet, hetgeen moet blijken uit vraag en aanbod van het internationaal betaalmiddel. Is er geen saldo aanwezig, dan zal de prijs

---

1) Zie nader:
„De Economist" 1912, N° 6, blz. 493, Prof. Mr. D. van Blom: „Verspreide Economische geschriften van Mr. N. G. Pierson IV."
2) November 1908 en Maart 1910, Amsterdam.

van dat betaalmiddel „neutraal" zijn, m. a. w. pari. Is er wel een saldo, dan zal het betaalmiddel, indien het saldo een debet is, boven pari, indien een credit, beneden pari staan. Dus te onderscheiden *drie* gevallen:

Wisselkoersen pari: „neutrale" betalingsbalans, wisselkoersen boven pari: passieve betalingsbalans, wisselkoersen beneden pari: actieve betalingsbalans. Bewegen de wisselkoersen zich buiten de goudpunten, dan geschiedt de schuldvereffening niet langer door wissels, en zijn de wisselkoersen niet langer als maatstaf van de betalingsbalans bruikbaar. Nu is de spanning tusschen de beide goudpunten gering: $\pm$ 0.6 %, zoodat aan dien maatstaf een fijne verdeeling ten grondslag moet liggen. De betalingsbalans echter van een land omvat de door dat land te verrichten betalingen tegenover het gansche buitenland. Maar het „buitenland" heeft niet één muntstelsel. Daarom moet er iets op worden verzonnen om de verschillende buitenlandsche standaardmunten naar één maatstaf te meten. Daar de wisselkoersen van de landen, die SCHÄR in zijn berekeningen opneemt, op de *goud*basis berusten, is die maatstaf eén gram fijn goud. De wereldstandaard is de gouden, zoodat één gram fijn goud de internationale waarde-eenheid is. Door de arbitrage verdeelen zich de spanningen in het wisselverkeer tusschen ieder paar plaatsen ook over de andere wisselmarkten, die de arbitrage kan bereiken. Daardoor is de betalingsbalans van een land af te leiden uit het rekenkundig gemiddelde tusschen de verschillende wisselkoersen van dat land tegenover de verschillende landen daarbuiten.

Nu bestaat er een wisselwerking tusschen betalingsbalans en disconto. Een passieve betalingsbalans is reden voor discontoverhooging, een actieve voor discontoverlaging. Discontoverhooging kan de wisselkoersen een tijd lang be-

neden het gouduitvoer-punt houden. Het debet aan het buitenland kan dus soms toenemen, terwijl de betalingsbalans (in SCHÄR's definitie) onveranderd blijft. Daarom wil Prof. SCHÄR voor de beoordeeling der betalingsbalans den discontostand in aanmerking doen komen, en wel op deze wijze, dat het binnenlandsch disconto in het getal 100 wordt uitgedrukt. Het gemiddeld buitenlandsch disconto is dan in een ander getal, dat de verhouding tot 100 weergeeft, vast te stellen. Een passieve betalingsbalans samengaande met een hoog disconto wijzen op een groot debet aan het buitenland. Het omgekeerde op een belangrijk credit.

De verhouding tusschen wisselkoersen en disconto laat zich als volgt nog nader uitwerken, met daaruit te nemen gevolgtrekkingen omtrent de betalingsbalans. Zijn zoowel de wisselkoersen als het disconto hoog, dan kan het hooge disconto de gewenschte uitwerking hebben, buitenlandsch kapitaal aantrekken, en de binnenlandsche betalingsbalans ten gunste beïnvloeden. Dan dalen de wisselkoersen en treedt een toestand in van pari- of lage wisselkoersen bij een hoog disconto. Heeft de discontoverhooging de gewenschte uitwerking niet, dan blijven de wisselkoersen hoog. In beide gevallen meent SCHÄR, dat de betalingsbalans ongunstig is, anders was de discontostand niet zoo hoog. Maar zijn de wisselkoersen laag, dan ligt daarin een compensatie die met het hoog disconto is gekocht (Italië). Op dezelfde wijze zijn de gevallen van een laag disconto met lage of hooge wisselkoersen te stellen. Tusschen hoog disconto en hooge wisselkoersen als ongunstigsten toestand en laag disconto en lage wisselkoersen als gunstigsten, liggen dus twee trappen in volgorde van ongunstig tot gunstig, nl. laag disconto met hooge wissel-

koersen en hoog disconto met lage wisselkoeren. Volgens SCHÄR blijven de wisselkoersen de maatstaf bij uitnemendheid van de betalingsbalans, maar is door den discontostand haar activiteit of passiviteit nog nader te preciseeren.

Op grond nu van het bovenstaande, ontwerpt Prof SCHÄR wekelijks in het „Berliner Tageblatt" een statistiek van de betalingsbalans in verschillende landen.

De in die statistiek geplaatste getallen komen op de volgende wijze tot stand: De muntpariteit tusschen bijv. Duitschland en Frankrijk is: 81 Mark = 100 Francs. Noteert nu Berlijn: chèque Parijs: 81.20, dan is dat een noteering van 20 pfenning boven de goudpariteit. In plaats van 8100 pfenning betaalt men 8120 pfenning. De premie bedraagt dus 20/8100 = 0.00247 of ± 0.0025, waaruit volgt dat 10.000 goudeenheden in Fransche munt = 10.025 munteenheden in Duitsche munt. Dan is Duitschlands betalingsbalans tegenover Frankrijk derhalve 25 punten passief.

Tegenover Londen komt de berekening voor Duitschland als volgt tot stand: Stel, Berlijn noteert Londen kort: 20.365. Daaruit af te leiden de zichtkoers, en wel, naar een' maatstaf van 8 dagen voor zicht en 3 respijtdagen, bij een Engelsch bank-disconto van 4 % : 20.39. Pariteit voor 1 £ = 20.43. De premie op Ponden bedraagt in het gestelde geval te Berlijn derhalve 4/2043 = ± 20/10.000. Volgens SCHÄR's systeem is de Engelsche wisselkoers te Berlijn dan 20 punten (of 2 ‰) onder pari, zoodat Duitschlands betalingsbalans tegenover Engeland actief is.

Op die wijze stelde Prof. SCHÄR [1]) bijvoorbeeld op 29 Juni 1908 het volgende weekrapport in het „Berliner Tageblatt" samen:

---

1) T. a. p., blz. 80.

Länder	4 Juni	11 Juni	16 Juni	25 Juni	Diskontverhältnis am 25 Juni Deutschland = 100
1. Holland	9988	9994	9984	9994	75
2. Belgien	10006	10006	9994	10000	88
3. Italien	10024	10030	10024	10036	125
4. England	9981	9984	9982	9984	63
5. Frankreich	10024	10024	10024	10024	75
6. Schweiz	10012	10018	10018	10024	88
7. Oesterreich-Ungarn	9993	9988	9988	9993	100
8. New-York	9962	9974	9954	9962	75
Durchschnitt	9999	10002	9996	10002	86
Durchschnitt der Diskontsätze Deutschland = 100	74	74	71	86	

Met dergelijke getallen zijn allerlei combinaties mogelijk, welke weder graphisch kunnen worden voorgesteld. De tabellen, curven, enz. waarin Prof. SCHÄR zijn getallen verwerkt, en welke in zijn werk zijn opgenomen, zijn groot in aantal.

Uit de verschillende getallen, die den stand der betalingsbalans van Duitschland tegenover de genoemde landen aangeven, berekent de samensteller, gelijk wij in de tabel hierboven kunnen zien, een rekenkundig gemiddelde, waar tegen scherpe critiek is geoefend. Die critiek is in het boek

opgenomen, met tegen-critiek van den schrijver [1]). Het zou ons te ver voeren, daarvan hier een overzicht te geven, waar het ons alleen om een uiteenzetting van SCHÄR's methode te doen is.

De berekening van dat gemiddelde-getal is volgens SCHÄR onmisbaar bij de beoordeeling der wisselkoersen. Want, gesteld dat [2]) in een week Nederland in Duitschland van een noteering van 168.55, vervalt in eene van 168.40, of volgens SCHÄR's methode: van 9989 op 9980, dan dient nog te worden uitgemaakt, wat daarvan de oorzaak is. In Nederland zal, (overeenkomstig STUART MILL's meening [3]), de Duitsche noteering dan van 10011 op 10020 stijgen. Nu is het de vraag, of van dat verschijnsel de oorzaak bij Nederland of in Duitschland ligt. Daarop moet het „Durchschnitts-zahl" antwoord geven. Want is dat getal in die week voor Duitschland hetzelfde gebleven, dan ligt de oorzaak van het verschijnsel in Nederland, hetgeen ook blijken moet uit het „Durchschnitts-Zahl" in Nederland, dat in het gegeven geval negen punten gestegen zal zijn. Is in Duitschland het gemiddelde gedaald, dan wijst het gestelde verschijnsel op een verbetering der Duitsche betalingsbalans, niet op een vermindering in waarde der Nederlandsche valuta.

En niet alleen voor het bovengestelde geval, maar ook op zichzelf, acht SCHÄR dat „Durchschnitts-Zahl" *den* maatstaf voor de betalingsbalans van een land. Hoe meer dat getal zich *beneden* het middelpunt, de pariteit, van 10.000 beweegt, des te *actiever* is die betalingsbalans, hoe meer

---

1) SCHÄR t. a. p. blz. 81 v.
2) SCHÄR, t. a. p. blz. 98.
3) Zie boven blz. 42.

daar*boven*, des te *passiever*. Zoodoende is echter alleen mogelijk te constateeren, òf de betalingsbalans van een land actief dan wel passief is, echter niet *hoeveel* het credit- of debetsaldo bedraagt.

SCHÄR's systeem komt op het volgende neer: Dagelijks moeten van het eene land naar het andere en vice versa betalingen worden gedaan. Het geheel dezer betalingen noemt hij „betalingsbalans", wèl te onderscheiden van de „vorderingsbalans", die het geheel van Credit en Debet tegenover de verschillende landen samenvat, en dus met de door ons, als de gangbare, gegeven verklaring van de *betalingsbalans* samenvalt. De wissel is het internationaal schuldvereffeningsmiddel bij uitnemendheid. Tusschen de vraag naar- en het aanbod van die wissels en den stand (naar credit en debet) van de betalingsbalans, bestaat dus het nauwste verband. Stel ik mij als taak de betalingsbalans van een land te berekenen, dan moet ik die berekeningen gronden op de wisselkoersen.

SCHÄR vergelijkt [1]) zijn betalingsbalans en de vorderingsbalans met den dagelijkschen wisselhandel aan de kas van een bankier en zijn wisselportefeuille. De betalingsbalans van SCHÄR is zoodoende de vorderingsbalans in liquidatie.

Nu is het niets nieuws, dat deze zich in de wisselkoersen doet gelden. Zie o.a. „Dictionnaire de l'Economie Politique" de M.M. CH. COQUELIN et GUILLAUMIN, 3e Edition Tom. I. [2]) „Le prix du change est le baromètre du com„merce du change, comme le prix du blé est le baromètre „du commerce des blés, ou du commerce en général. „Voilà tout." Maar de activiteit of 'passiviteit dier beta-

---

1) T. a. p. blz. 89.

2) Paris, Librairie de Guillaumin et Cie, 1864.

lingsbalans kan men evengoed direct uit den stand der wisselkoersen aflezen.

Voor de qualificatie als actief of passief van de betalingsbalans (volgens SCHÄR's opvatting), is de beschreven methode een onnoodige moeite. Dat is in één der critieken, die door SCHÄR in zijn boek [1]) werden opgenomen, reeds gezegd. SCHÄR beroept zich daar tegenover [2]) op procentberekeningen, die hetzelfde als zijn methode zouden beoogen: het geven van overzichtelijke cijfers. Overzichtelijke cijfers hebben hun belang in dit geval, wanneer zij een beeld moeten geven over een langer tijdsverloop, waartoe zij dan in tabellen kunnen worden samengebracht. Nu zegt SCHÄR [3]) het volgende:

„Eine dauernd passive Zahlungsbilanz ist die notwendige „Folge einer passiven Forderungsbilanz, während eine für „eine gewisse Zeit andauernde aktive Zahlungsbilanz auf „einen Ueberschuss der Forderungen an das Ausland, d.h. „auf eine aktive Forderungsbilanz schliessen lässt."

Hier komen wij op het terrein van *onze* betalings- (SCHÄR's: „Forderungs"-) balans terug. SCHÄR wil zijn methode dus ook voor onze betalingsbalans doen gelden. Maar zooals wij zagen, is het reeds door HUME geconstateerd, [4]) dat juist op den duur voor de bewegingen der wisselkoersen (respectievelijk van specie), de betalingsbalans allerminst eene verklaring geeft.

Een methode, die uit de bewegingen der wisselkoersen gedurende een langeren tijd (een jaar en meer), de betalings-

---

1) Blz. 87.
2) T. a. p., blz. 97.
3) T. a. p., blz. 32.
4) Zie boven blz. 87.

balans wil afleiden, beweegt zich voort op den door GOSCHEN ingeslagen weg.

De bewegingen der wisselkoersen (respectievelijk specie) op den duur en die der betalingsbalans zijn dezelfde. Als een *verklaring* der wisselkoersbewegingen heeft men met de verouderde leer der betalingsbalans volkomen afgedaan. (PIERSON, „Verspreide Economische Geschriften", IV, blz. 75: „.... dat de metaalbeweging *op den duur* aan geen andere „wetten gehoorzaamt dan de uit- en invoer van goederen, „vordert in onzen tijd schier geen bewijs meer.")

Voor een omzetting van den stand der wisselkoersen op een gegeven oogenblik, of van de bewegingen dier koersen over korten tijd in SCHÄR's getallen, bestaat geen reden, omdat het daar niet om het geven van een *overzicht* gaat. En voor de wisselkoersbewegingen op den duur zou de methode alleen belang hebben, indien de betalingsbalans van de goudbeweging eene verklaring gaf. Dan zou men overzichtelijk die verklaring vóór zich hebben.

Wie zich stelt op het standpunt, dat Mr. N. G. PIERSON in later jaren [1]) innam, zal een methode als van SCHÄR niet alleen overbodig, maar ook verwerpelijk achten. Want daardoor wordt aan de betalingsbalans van een land een aandacht geschonken, die een bedenkelijke wending naar mercantilistische theorieën kan beteekenen. Aldus SCHÄR: [2]) „*Die Zahlungsbilanz des Landes*, das ist der Unterschied „zwischen Auslandsforderungen und Auslandsschulden und „die wegen ausgleichs dieses Saldo's hervorgerufene Ten- „denz für zu- und abströmen von Kapital [sic] von und „nach dem Ausland."

---

1) Zie boven, blz. 90.
2) T. a. p., blz. 126.

De methode brachten wij hier dan ook ter sprake als eigenaardige illustratie van het feit, dat nog tot heden (SCHÄR's boek draagt geen jaartal, maar blijkt, bijv. op blz. 100, uit minstens 1908 te zijn) de dwaling der mercantilisten (teekenend in dit verband is SCHÄR's herhaald beroep op GOSCHEN [1]) hare nawerking doet gelden: de dwaling omtrent het belang der betalingsbalans.

---

1) SCHÄR: t. a. p., blz. 12, 40.

SLOT

§ 10 De vereffening van internationale schulden

In den aanvang van § 7 werd er op gewezen, hoe de wissel het belangrijkste internationale schuldvereffeningsmiddel is. Wij hebben den wissel leeren kennen, eerst als schuldvereffeningsmiddel, later, bij de behandeling van het disconto, als credietmiddel. In deze laatste qualiteit is juist de bruikbaarheid van den wissel bijzonder groot, door de onverbiddelijkheid der wisselwetgevingen en door het feit, dat de handteekeningen van meer dan één persoon de betrouwbaarheid van den wissel nog kunnen vergrooten. Wil men de opgaven van het „Handwörterbuch der Staatwissenschaften [1]) (Deel VIII blz. 657) gelooven, dan moet in de twintiger jaren der negentiende eeuw in Lancashire de wissel als circulatiemiddel verreweg de overhand boven de biljetten van de Bank van Engeland gehad hebben. Het schijnt, dat toen ter tijde wissels van £ 10 met 120 endossementen voorkwamen; terwijl men schatte, dat te Manchester $^9/_{10}$ der schuldvereffeningen door wissels, en slechts $^1/_{10}$ door goud of bankpapier geschiedde. Voor binnenlandsche betalingen is de wissel gaandeweg door bankpapier en andere schuldvereffeningsmiddelen (chèque, giro) meer op den achtergrond geraakt. Voor de vereffening van internationale schulden is de wissel nog altijd het belangrijkst

---

1) Dritte Auflage Jena 1911.

instrument, heeft zich zelfs, door de opkomst van het bankwezen, het wisselverkeer in den nieuweren tijd aanzienlijk uitgebreid.

De oorzaak daarvan is te zoeken in het feit, dat bij internationale vorderingen het crediet een overwegende rol speelt. Wanneer men de verschillende elementen der betalingsbalans van een land nagaat, blijkt, dat zij in de meeste gevallen uit vorderingen op crediet bestaan. Zoo zal, om bij het steeds nog voornaamste bestanddeel der betalingsbalans: het goederenverkeer — te blijven, een koopman, die goederen uitvoert, moeilijk betaling kunnen verlangen, voordat die goederen door den geadresseerde in ontvangst zijn genomen. Dat kan bij groote afstanden lang duren. Maar juist bij internationale goederenzendingen gaat het doorgaans om zoo groote bedragen, dat van den verkooper niet verlangd kan worden, dat hij zich zoo lang van een gedeelte van zijn kapitaal zal ontdoen. De wederzijdsche belangen van den kooper, om zoo lang mogelijk crediet te verkrijgen, van den verkooper, om zoo kort mogelijk zich van zijn kapitaal te ontdoen, worden door den wissel op de meest afdoende wijze gediend. En dat, zooals wij zagen, in het bijzonder bij internationale vorderingen.

Zulks vindt zijn oorzaak in de, boven reeds genoemde, wettelijke waarborgen voor de soliditeit van wissels en in hun nauwkeurig afgemeten omloopstijd, gevoegd bij de mogelijkheid van disconteeringen.

Nu zal een koopman, die naar Duitschland bijv. uitvoerde, er niet licht toe komen, wanneer hij dien uitvoer voor zijn verdere zaken wil exploiteeren, zelf voor een wissel op zijn Duitschen debiteur ter beurze een kooper te gaan zoeken. De onwaarschijnlijkheid, dat hij juist iemand zal

vinden, die een bedrag zoo groot als in zijn wissel vermeld, noodig heeft, zijn onbekendheid met alle bepalingen van zegelrecht, omloopstijd enz. van internationale wissels, maakt de tusschenkomst van een vakman meer dan wenschelijk. Vandaar dat de internationale schuldvereffening door de bankiers of bankinstellingen geschiedt. Dien staat het vrij tot alle mogelijke bedragen te trekken op hun buitenlandsche correspondenten, terwijl zij die traites door aan hen verschafte handelswissels, op het land dat zij betrokken, kunnen dekken.

De handelslieden, die op het buitenland een vordering hebben, kunnen daarvoor dus hun wissels trekken, welke zij bij de bankiers kwijt kunnen, terwijl degenen, die aan het buitenland te betalen hebben, bij de bankiers alle redelijke bedragen in buitenlandsche valuta kunnen koopen. Dat zett'en wij in ons eerste hoofdstuk[1]) reeds uiteen. Een korte herhaling was hier ter wille van een volledig overzicht moeilijk te vermijden.

Wanneer van de bankiers meer in buitenlandsche valuta wordt gevraagd, dan zij door de handelswissels kunnen dekken, dan moeten zij voor die dekking andere wegen zoeken. Één dezer is, gelijk wij zagen, de arbitrage. Binnen zekere grenzen wordt hun verder misschien door hun buitenlandsche correspondenten een ongedekt crediet toegestaan. Dat kan dan in rekening-courant een volgenden dag al weder door een, op rekening van die correspondenten gedane, uitbetaling, worden genivelleerd. Zoo geschiedt de vereffening van een overschot van, door aanbod niet bevredigde, vraag ook al weder door tusschenkomst van de bankiers.

Is de vraag naar buitenlandsche valuta grooter dan het

---

1) Blz. 15 v.

aanbod, dan worden door de bankiers nog wel buitenlandsche wissels of chèques afgegeven. Doch hoe minder die door handelswissels kunnen worden gedekt, des te hooger vergoeding vorderen zij daarvoor. Dat openbaart zich dan in eene stijging (en in het omgekeerde geval eene daling), der wissel- en chèque-koersen, en, bij voortduren van dien toestand, in goudbeweging.

In verzending van internationale papieren van waarde wordt ook een middel gevonden tot vereffening van internationale schulden. Onder internationale waardepapieren heeft men dan te verstaan obligaties in staatsleeningen, spoorwegaandeelen, enz., welke op alle grootere beurzen worden verhandeld. Die wijze van schuldvereffening schijnt (zie „Handwörterbuch der Staatswissenschaften", Deel VIII, blz. 660), door de beursbelastingen en zegelrechten, binnen enge grenzen te worden beperkt. In ieder geval geschiedt zij wel hoogst zelden door particulieren, die eerder vervallen coupons van buitenlandsche effecten als een handig middel van schuldvereffening zullen gebruiken.

Internationale betaling met bankpapier is daarom in de practijk zeldzaam, omdat buitenlandsch bankpapier in den regel tot zoo gering bedrag binnenslands aanwezig is. Niemand zal een volkomen renteloos kapitaal aan buitenlandsch bankpapier gaarne tot het zijne maken. Anders is dat met landen, met oninwisselbaar papiergeld. Dat kan dan een object van speculatie worden. Want de wisselkoersen kunnen tegenover zulk een land aan zoo groote schokken onderhevig zijn, dat de gelukkige bezitter van dat buitenlandsch papiergeld goede zaken kan maken. Tusschen landen met metalen standaardgeld (tegenwoordig dus eigenlijk overal) is de internationale schuldvereffening door bankpapier van ondergeschikt belang.

De schuldvereffening door middel van internationale postwissels is slechts een tijdelijk hulpmiddel, want tusschen de postadministraties der verschillende landen moet toch ten slotte weder een definitieve vereffening plaats hebben.

Ten slotte blijft nog de schuldvereffening door zending van edel metaal, als de stand der wisselkoersen daartoe aanleiding geeft. De techniek van grootere baarzendingen vereischt te veel zaakkennis, dan dat deze door particulieren zouden kunnen worden bewerkstelligd. Ook zij geschieden door tusschenkomst der bankiers.

Die manoeuvreeren echter ook in verband met hun arbitrage, met goudzendingen, daar het hun soms voordeel kan opleveren, goud te zenden naar een land, welks wisselkoersen in het buitenland hoog staan. Op dat land kunnen zij dan wissels trekken, die zij voordeelig van de hand kunnen doen.

Door de verhooging van den aankoopsprijs van goud kunnen de centrale bankinstellingen goudzendingen uit het buitenland bevorderen. Zoodoende zijn goudbewegingen niet uitsluitend gevolg van den stand der wisselkoersen in de landen, waartusschen die goudbeweging plaats heeft, zoodat zelfs goudbewegingen kunnen voorkomen, die met die wisselkoersen in strijd zijn.

Tegenover den invloed van de wisselkoersen op goudbewegingen, blijken echter in de practijk die andere oorzaken op den achtergrond te treden. Men kan in den regel een belangrijke stijging of daling der wisselkoersen wel als een voorbode van uit- of invoer van edel metaal beschouwen.

Dat naast de wissels de chèques bij de internationale schuldvereffening zoozeer op den voorgrond treden, vloeit voort uit het overheerschend aandeel, dat de bankiers

(banken) daarin nemen. Want voor hun, van den toestand van het oogenblik afhangende, operatiën maken de bankiers van de daarvoor meer geschikte chèques of telegraphische uitbetalingen gebruik. Deze vormen van internationale schuldvereffening treden in de plaats van betalingen in baar, zijn niet, als de wissel, credietmiddelen.

Wij hebben bij dit overzicht, dat zich ons inziens het nauwst aan den opzet van onze studie aansloot, het „Handwörterbuch der Staatswissenschaften" gevolgd, echter met afwijkingen, welke van die studie het resultaat waren.

Gaan wij de historische ontwikkeling der internationale schuldvereffening na, dan treft ons daarin een steeds toenemende *vereenvoudiging* en *eene besparing op het metallieke ruilmiddel*.

Als een tastbaar bewijs van het eerste trof ons bijv. de vereenvoudiging der noteeringen.

De vaste waarde, die tegenwoordig de basis van alle noteeringen vormt, maakt het voor leeken mogelijk den stand der wisselkoersen, wanneer zij ook de pariteiten kennen, bij een eersten oogopslag te beoordeelen. Maar vroeger waren die vaste waarden in het buitenland nogal eens onregelmatig. Zoo bedroeg te Berlijn oudtijds de vaste waarde voor Fransche wissels: 300 Francs; voor Nederlandsche: 250 Gulden; voor Oostenrijksche: 150 Florijnen; voor Russische: 90 Roebel. New-York schijnt een kunstmatig goudpari tusschen den Gouddollar en het Pond-Sterling gekend te hebben, voor de noteering van Pondenwissels. Daarvoor verkeeg de Dollar een waardeverhooging van ongeveer 9 %. Een andere vereenvoudiging is ingetreden met de ontwikkeling van het internationaal chèqueverkeer en de telegraphische uitbetaling.

Besparing op het ruilmiddel ging met de enorme uitbreiding van het wissel- en chèqueverkeer samen.

Mag men zich uit de gegevens van het verleden een beeld van de toekomst scheppen, dan mag men, wat de internationale schuldvereffening betreft, van het menschelijk vernuft verwachten, dat het op den ingeslagen weg van vereenvoudiging en besparing op het metalliek ruilmiddel, steeds vorderingen zal weten te maken. Chèque en Giro-Verkeer, nu nog in de eerste plaats voor binnenlandsche betalingen door particulieren gebruikelijk, zullen dan mogelijk over buitenlandsche betalingen algemeen worden uitgebreid.

Betalingen door giro kunnen geschieden tusschen personen, die bij denzelfden bankier of diens correspondenten een deposito hebben. De betaling geschiedt dan door eenvoudige overschrijving door den bankier in de daartoe bestemde boeken. Het saldo van A., die aan B. betaalt, wordt met het aangewezen bedrag verminderd, dat van B. met hetzelve vermeerderd, terwijl de bankier zijn geldvoorraad niet behoeft te verminderen. Het is derhalve in het belang van den bankier, zijn giro-cliënten te vermeerderen. Dit bereikt hij door het incasseeren van wissels en dgl. voor zijn cliënten, terwijl hij zichzelven zoo noodig door hen laat betrekken, of door credietverleening tegen wissels of in rekening-courant. De beschikking over een saldo, als boven beschreven, geschiedt in den regel door chèques, die aan order of toonder gesteld, gedurende korten tijd van hand tot hand kunnen gaan. De trekker der chèque en degeen die haar ten slotte wil incasseeren, kunnen deponenten bij dezelfde bank zijn. Dan behoeft door het giro geen baar-betaling te volgen. Doch de laatste houder kan ook bij een anderen bankier zijn deposito hebben. Dan draagt hij dien de chèque ter versterking van zijn saldo over. Zoo krijgen de ver-

schillende bankiers chèques op elkander in handen, die zij, in plaatsen waar een uitgebreid chèque-verkeer voorkomt, in zgn. „Clearing-houses" [1]) („Abrechnungsstellen") kunnen verrekenen, òf door, na compensatie, baar-betalingen, òf door giro-overschrijving bij bijv. de centrale bankinstelling. Het is duidelijk welk een belangrijke besparing aan ruilmiddel daardoor wordt bereikt. Die besparing heeft belangrijke economische voordeelen. Hier worde alleen, in verband met ons onderwerp, gewezen op de vergemakkelijking van schuldvereffeningen, met een ontheffing van kashouden en betalingen-doen voor degenen die van het chèque- en giroverkeer gebruik maken [2]).

Dat het chèque- en giroverkeer ook voor internationale schuldvereffening in aanmerking kan komen bewees de Hongaarsche Rijkspostspaarbank, die in 1909 met de Duitsche Rijksbank een overeenkomst sloot, waardoor hare clientèle sedert den 1sten November van dat jaar in de gelegenheid is gesteld, bedragen in giroverkeer te laten overschrijven op firma's, die met de Duitsche Rijksbank, hare filialen, of met de overige girobanken in Pruisen, Beieren en Wurtemberg in verbinding staan. Dezelfde Hongaarsche instelling heeft sinds 1 Juli 1910 haar chèque- en giroverkeer ook tot Zwitserland en Italië uitgebreid en kort daarna werden door den Minister van Koophandel in Hongarije een drietal nieuwe verdragen voor datzelfde doel geteekend. Voor overschrijvingen op Engeland werd een overeenkomst gesloten met de filialen der Discontogesellschaft te Londen, voor Frankrijk met de Société générale te Parijs, voor België met de Banque internatio-

---

1) Zie B. Hulshoff Gz. t. a. p., blz. 47.
2) Zie Philippovitsch, t. a. p., blz. 259.

nale de Bruxelles. Later volgde een overeenkomst met een der financiëele instellingen in Roemenië. Met Amerika kon het sluiten van een dergelijk verdrag nog niet worden bereikt: de verschillende Hongaarsche banken bezitten in Noord-Amerika geen filialen, terwijl 't juist voor Hongarije van belang is, dat in alle plaatsen, waar Hongaarsche landverhuizers gevestigd zijn, een bankinstelling aangewezen wordt, welke gelden in giroverkeer naar Hongarije overschrijft. Het schijnt dat de Hannover National Bank in New-York zich wel bereid heeft verklaard, dien dienst in Noord-Amerika te regelen, en er tevens voor te zorgen, dat overal, waar het noodig is, zelfs Hongaarsche bedienden voor de emigranten ter beschikking zouden zijn; en bovendien verklaarde zij zich, naar het schijnt, bereid, een zeker bedrag als zekerheidsstelling bij de Rijkspostspaarbank te deponeeren. Toch scheen, althans voorloopig, de Hongaarsche regeering daartoe niet te willen besluiten, waarschijnlijk omdat de Hongaarsche landverhuizers jaarlijks 150.— tot 200.000.000 Kronen naar het vaderland overmaken en dus een uitstekende regeling van een eventueel chèque- en giro-verkeer van het hoogste belang is. Mogelijk is daarom reeds uitvoering gegeven aan het plan dier regeering, om een bijzondere Hongaarsch-Amerikaansche bank te stichten, waartoe de groote Hongaarsche banken hare medewerking zouden verleenen. In een dergelijke Hongaarsche instelling zouden dan, gelijk men verwacht, de Hongaarsche landverhuizers meer vertrouwen hebben. [1])

Wat de vereenvoudiging betreft zou JOHN STUART MILL's [2])

---

1) Zie correspondentie uit Boedapest in de N. R. Ct. van 10 Juli 1910.

2) „Principles," III, XXI, § 2.

voorspelling aangaande hetzelfde muntstelsel over de geheele wereld, werkelijkheid kunnen worden. „Let us suppose „that all countries had the same currency, *as in the „progress of political improvement they one day will have*". Met die woorden is het door STUART MILL gezegd.

En van die vereenvoudiging zou dan als gevolg te verwachten zijn de stichting van wat Mr. N. G. PIERSON [1]) beschreef als een groot internationaal „Clearing-House" (verrekeningsinstelling) of een internationale Centrale Bank, waar ieder volk zijn saldo heeft en waarop elkeen zijn *chèque* zal kunnen afgeven.

Daarmede zou in het streven naar besparing op het metalliek ruilmiddel bij internationale schuldvereffening een doel zijn bereikt.

---

1) „Verspr. Econ. Geschr.", IV, blz. 77.

STELLINGEN

I

De bewegingen der wisselkoersen worden door de betalingsbalans-theorie niet verklaard. (Zie vorenstaand proefschrift blz. 81 v.).

II

De chèque (zie vorenstaand proefschrift blz. 35 v.) is geen credietmiddel.

III

RICARDO's pachtleer wordt door de bedenkingen van CAREY niet aangetast.

IV

Echtscheiding op grond van onderling goedvinden der echtgenooten behoort in principe te worden toegelaten.

V

De hypotheek, ingeschreven ten laste van den kooper van een onroerend goed, nadat het op zijn naam was overgeschreven, is ongeldig, indien de eigendomsovergang van het gekochte goed, tijdens het verlijden van de hypothecaire acte, nog niet door overschrijving was voltooid.

VI

De artikelen 1639 *o* en *r* van het Burgerlijk Wetboek zijn toepasselijk, ook indien door den werknemer nog geen arbeid is verricht.

VII

De trekker van een wissel aan eigen order heeft tegen den acceptant de vordering, genoemd in artikel 144 van het Wetboek van Koophandel.

VIII

Ten onrechte besliste de Hooge Raad, bij arrest van 7 December 1906 (W. 8470), dat onder de woorden: „uitoefening van den dienst" in artikel 1 der Spoorwegwet (van 9 April 1875, Stb. No 67) niet alleen moet worden begrepen het eigenlijke vervoer, maar ook datgene, wat vanwege den vervoerder moet geschieden, om den reiziger na het sluiten der vervoerovereenkomst in staat te stellen, zich van de eene plaats naar de andere te doen vervoeren.

IX

De verplichte vertegenwoordiging van partijen behoort ook ten aanzien van de procedure voor den Kantonrechter te worden ingevoerd.

X

Artikel 28 der Veiligheidswet (van 20 Juli 1895, Stb. No 137) is in strijd met artikel 144 der Grondwet.

XI

De administratieve rechtspraak behoort in hoogste ressort te worden opgedragen aan den Hoogen Raad der Nederlanden.

XII

Artikel 45 van het Wetboek van Strafrecht vordert voor strafbare poging een begin van *uitvoering* van het *voornemen* des daders, om een misdrijf te plegen.

XIII

Een schippersknecht, die een kist van den schipper onder zich heeft, die openbreekt en er geld uit neemt, maakt zich schuldig, niet aan verduistering, doch aan diefstal.

XIV

Het Wetboek van Strafvordering schrijft de tegenwoordigheid van den ambtenaar van het O. M. bij de uitspraak van het vonnis in strafzaken niet voor.

ERRATUM

Op blz. 14 staat in het opschrift: § 1. Lees: § 2.